

Slovensko Berilo

za

osmi gimnazijski razred.

Izdal

Dr. Fr. Miklošič.

Druga, nekoliko predelana izdaja.

Vredil

J. Navratil.

Na Dunaju.

Založil Karol Graeser.

1881.

Predgovor prvi izdaji.

Če se ravno staroslovensko slovstvo ni razevelo med našimi pravimi prededi, pa se ga vendar smemo lastiti, zato ker nam je narod, med katerim sta sredi druge polovice devetega veka Konstantin z Metodom kerščanstvo zasadila, izmed vseh slovanskih narodov najbliži rod: imenoval se je ravno tako kakor mi in govoril tisti jezik, ki je izmed vseh jezikov slovanskih našemu najpodobnejši. Tako sledimo lahko knjigo svojo od sedanje dobe celo do devetega veka.

Iz desetega veka imamo tri kratke spiske svojih pravih prededov. Cesar Karol Veliki je bil ukazal, da treba nekatere cérkvene reči njegovim narodom v materni jezik prevesti; tako so nastali tudi spisi, ki jim pravimo spomeniki brizinski (zato ker so bili najdeni v závodu brizinskem na Parskem), ter jih ne moremo prečislati, zato ker nam svedočijo očitno, kako si je bila naša slovenščina v rodu z jezikom Slovencev v panonskih in moravskih.

Iz petnajstega veka se nam je ohranila spovedna molitev.

Poskušnje šestnajstega veka, kako bi se lutranska vera zatrosila tudi med naše ljudstvo, bile so krive, da so napisali nekteri možje več obilnih bukev v našem jeziku: Jurij Dalmatin je prevel celo sveto pismo starega in novega zakona na slovenski jezik. Ko nasprotniki nove vere vidijo, koliko so pomagale nove knjige slovenske, da se je tako naglo razprostirala med ljudstvom, preverijo se na posled, da bodo knjige, v domačem jeziku spisane, tudi najboljši pomoček, s katerim se utegne nova vera ustaviti in iztrebiti.

Tako se je osnovalo pri nas cérkveno slovstvo, ki se je če dalje bolj naraščalo in napredovalo.

Naše slovstvo je tedaj, kakor ktero si bodi, cérkvenega početka, in mu je bilo do zadnje dobe zvesto. Še le

proti koncu osemnajstega veka so počeli posvetne reči po slovenski spisovati.

Središče knjižne delavnosti je bila Slovencem kranjska dežela, posebno pa njeno poglavitno mesto: „bela Ljubljana“; ondi so pisarili novovérce; ondi je bilo poslovenjeno dvakrat celo sveto pismo: na svetlo je prišlo Dalmatinovo l. 1584 v Vitenbergu, Japeljevo pa l. 1784—1804 v Ljubljani; v Ljubljani je počelo izhajati tudi tretje sveto pismo slovensko l. 1856.

Tako delo kerči po navadi pot edinemu knjižnemu jeziku; pri nas pa se ni tako godilo.

Na Štajerskem, na Koroškem itd. so se deržali nekteri svojega domačega neuglajenega narečja, kakor pričajo spisi Danjkovi, Gutsmanovi pa Kuzmičevi. Ni davno tega, da smo se jako pomaknili, ter se do malega zedinili zastran knjižnega jezika.

Slovincem moravskim in panonskim je rabila, kakor terdijo učeni možje sedanje dobe, „azbuka (abeceda) glagoljska“. V drugih spomenikih našega jezika nahajamo — razun Trubarjevega katekizma pa abecednika, ki sta bila l. 1550 z nemškimi čerkami tiskana — samo latinico, s katero sta najstarejša spomenika (brizinski in izpovedna molitev) brez kakega pravopisnega pravila pisana.

Novovérce so iskali pravila, pa ga izperva niso mogli zaslediti. Po nemškem vzgledu in vodilu so sestavljali tudi oni in jemali za nektère glase po dve ali po več čerk. Po A. Bohoriču, ki je to vodilo v slovenščini doveršil in ustanovil tako, da niso pisali za en sam glas več od dveh čerk (fh-š; sh-ž; zh-č), kerstili so to pisavo: „bohoričica“. Zadnjo dobo smo se pa poprijeli po vzgledu drugih narodov slovenskih, katerim rabi latinica, vodila, po katerem se deva nad tri latinske čerke s, z, c posebno znamenje, da imamo zdaj (razun lj, nj) za en glas, za kterege latinski čerkopis nima pravega znamenja, tudi samo po eno pismenko ali čerko: š, ž, č.

Da si tudi ta popravljena pisava ni popolnoma doveršena, pa vendar ž njo, kakor nas izkušnja uči, jako lahko izhajamo.

Po pravici ste se pozabile tedaj puskušnji dveh mož: Pet. Danjka pa Fr. Metelka, ki sta hotela latinico vsak po svoje z nekakimi tujimi čerkami pomnožiti.

Zastran rabe pervega (zgodovinskega) dela tega berila treba opomniti, da ni bil sestavljavcu namen, da bi prebirali učenci vse poskušnje stare dobe; namislek mu je bil le ta, da bi imeli učitelji poskušenj iz vzake dobe in iz vseh krajev slovenskih na izbor, ter da bi mogli učencem razlagati, kako je začela slovenščina v knjigi cvesti, in kako se je razcvetala.

Če se perve pismene poskušnje našega jezika okorne, treba pomisliti, da iz one dobe nimamo boljših. Sestavljavcu je porabil izmed tega, kar je za „šolsko rabo“ to, kar je najboljšega. Učiteljem in učencem se pa daje tako priložnost, nekdanjo neopiljeno slovenščino sedanji uglajeni primérjati in jo — popravljati. Iz prvih nespretnih poskušenj našega jezika se pa tudi lahko uče, kako težko je kák jezik iz početka pisati, dokler mu ne ustanové pravil. Saj vemo, kako so terdili nekteri možje šestnajstega veka, da se slovenščina celo — pisati ne da.

Predgovor drugi izdaji.

Da bi se nahajalo v tej izdaji več berila na izbor, ter knjiga bolj ugájala gg. učiteljem in učencem, okrajšal sem ali pa izpustil nekoliko starših in novejših prevodov; pa tudi izvirnih spiskov (če je bilo čijih mimo drugih preveč), ter vse to nadomestil z drugimi izvirnimi spiski, ne hoté množiti prevodov. Privzet je bil na str. 23 samo Dalmatinov prevod II. Moz. 2. zarad staroslovenske besede (na str. 5. b.)

Vzglede ali „primerov“ okorne pisave Pohlinove, Andrejaševe in Danjkove pogrešal bode čitatelj tudi v tej izdaji; porabil se je tesni prostor rajši za boljo slovenščino.

Da ne bi bila knjiga v novi (nederžavni) založbi predraga, povečal ji je novi založnik „obliko“ ter dal vse

kratkoverstne pesmi tiskati „vzporedno.“ Da si je pa drobnejša od prve, ima ta izdaja vendar več berila v sebi, nego ga je imela prva.

Če se ni moglo ugoditi vsem željam, pomisliti treba, da je bilo podpisniku po višem nálogu „Miklošičevega Berila“ drugo izdajo „vrediti tako, da se znatno ne razprostrani prejšnji obsežek.“

Zato se deli tudi ta izdaja na dva poglavitna dela itd., vendar iz posebnih uzrokov tako:

Pervi del: „Stara slovenščina.“

Drugi del: „Nova slovenščina.“

Ta (II.) del obsega dobo od „izpovedne molitve“ petnajstega veka oziroma pisatelje pokojnike in žive od prvega znanega slovenskega pisatelja Pr. Trubarja (16. veka) do sedanjega časa.

V prvi izdaji (1865) obsegal je prvi („zgodovinski“) del „stara slovenščina“ in naše „pisatelje pokojnike“ do (vštete) Ant. M. Slomška in po verhu še narodno pesem: „Pegam pa Lambergar“; a drugi del samo (tedanje) žive pisatelje.

Mislím, da mi ne treba opravičevati nove razdelitve, v katero je privolil tudi učeni g. izdatelj prve izdaje.

Kakor v óni, tako se nahaja tudi v tej pri vsakem „pokojniku“ kratek životopis in do malega jako kratka presodba njegove pisave. Deržati se mi je bilo i „pravopisa“ prejšnjega.

Naj se mi dovoli še pristojna prošnja, da bi častiti gg. strokovnjaki — oziraje se na vse, kar je bilo knjigi v zgovor itd. povedanega v obeh predgovorih — blagovoljno sodili tudi to izdajo.

Na posled želim iz vsega serca, da bi pripomogla i ona kolikor toliko k ugodnému vspehu.

Na Dunaju, 31. maja 1881.

J. Navratil.

Pervi del.

I. Stara slovenščina.

Najstarši spomeniki slovenskega jezika so v devetem stoletju postali v Panoniji, in bili napisani s pismom, ki se je v tistem času imenovalo slovensko, potlej pa glagoljsko. Teh spomenikov jezik, ki mu pravimo staroslovenski, prijeli so kolikor toliko premenjen, za cérkveni jezik tisti slovenski narodi, ki spadajo h gerški cérkvi, in je še dan danes cérkveni jezik tistim Slovanom, ki so rimski cérkvi zvesti ostali. Vse razlike med jezikom, ki ga vidimo v najstarših spomenikih, in med sedanjim slovenskim, izvirajo iz dveh uzrokov: prvič, vsak jezik, ki je po več krajih razprostranjen, deli se na narečja, tako je tudi med jezikom panonskih Slovencev in Slovencev, prebivavših v starem Noriku, uže v devetem stoletju bila neka razlika; drugič, vsi jeziki se izpremenjajo po mnogih letih, pa ni naš jezik zdaj ni to, kar je bil pred tisoč leti. Dasiravno je naš jezik uže v devetem stoletju nekaj različen bil od pravega staroslovenskega jezika, in se je od tistega časa do zdaj jako premenil, pa se vendar more reči, da je sedanji slovenski jezik staroslovenskemu najpodobnejši v glasih, v podobah imenskih in glagoljskih, in v besedah. V knjigi, ktera ima pokazati premembe, ki jih je slovenski jezik preterpel od najstarših do naših časov, ne sme manjkati vzgledov staroslovenskega jezika. Ti vzgledi so tukaj natisnjeni s tako imenovanim cirilskim pismom, ktero je kesneje postalo nego glagoljsko, in s katerim se zdaj staroslovenski jezik navadno piše. Pod vsako staroslovensko besedo, pisano s cirilskimi čerkami, napisana je v prvem sestavku ista beseda z latinskimi čerkami: **ę**, **ą** izgovarjaj (hohnaje) kakor **en**, **on**; **ĩ** in **ũ** kakor se na Kranjskem samoglasnik izgovarja v besedah **sit**, **kes**; **ê** tako kakor naše **e** v besedah **vest**, **lep**; **y** pa skoraj tako kakor nemško **ü**.

Azbuka (abeceda cirilska).

А а, а; Б б, б; В в, в; Г г, г; Д д, д; Е е, е; Ж ж, ж;
 З з, з; З з, з; И и, и; (Й ѣ, j); Л л, л; К к, к; Л л, л; М м, м;
 Н н, н; О о, о; П п, п; Р р, р; С с, с; Т т, т; У у, у;
 Ф ф, ф; Х х, х; Ѡ ѡ, ѡ; Ц ц, ц; Ч ч, ч; Ш ш, ш; Ѣ ѣ, ѣ;
 (Шт шт), št; Ъ ѡ, ѡ; Ы ы, ы; Ь ѣ, ѣ; Ю ю, ju; Я я, ja;
 Ъ ѡ, je; ѡ, e; Ѣ ѣ, a; Ѡ ѡ, je; Ѣ ѣ, ja; ж ж, ks; Ѣ ѣ, ps;
 Ѡ ѡ, th; Ѣ ѣ, y.

а.

1. Ис прѣла сътвори богъ небо и земля. земля же ест невидима
 Is prva sŭtvori bog nebo i zemlja. zemlja že bē nevidima
2. и неустроена. и тѣма врѣхоу бездѣны. и доухъ божиѣ пошаше
 i neustrojena. i tĭma vrhu bezdĕny. i duh božij pošaaše
3. са врѣхоу^е воды. и рече богъ: да бѣдетъ свѣтъ. и бѣсть свѣтъ.
 se vrhu vody. i reče bog: da bādet svĕt. i byst svĕt.
4. и видѣ богъ свѣтъ, яко добро. и разлажи богъ междоу свѣтошъ
 i vidĕ bog svĕt, jako dobro. i razlāci bog meždu svĕtom
5. и междоу тѣмошъ. и нарече богъ свѣтъ дѣнь, и тѣмъ нарече ношть.
 i meždu tĭmoja. i nareče bog svĕt dĭn, i tĭma nareče nošt.
6. и бѣсть вечерь, и бѣсть за оутра, дѣнь единъ. и рече богъ:
 i byst večer, i byst za utra, dĭn jedin. i reče bog:
7. да бѣдетъ твердь по средѣ воды. и да бѣдетъ разлажающѣи междоу
 da bādet tvrd po srĕdĕ vody. i da bādet razlāčajašti meždu
8. водошъ и водошъ. и бѣсть тако. и сътвори богъ твердь. и разлажи
 vodoja i vodoja. i byst tako. i sŭtvori bog tvrd. i razlāci
9. богъ междоу водошъ, яже ест подъ твердишъ, и междоу водошъ,
 bog meždu vodoja, jaže bē pod tvrdija, i meždu vodoja,
10. яже ест надъ твердишъ. и нарече богъ твердь небо. и видѣ богъ,
 jaže bē nad tvrdija. i nareče bog tvrd nebo. i vidĕ bog,
11. яко добро. и бѣсть вечерь, и бѣсть за оутра, дѣнь вторый.
 jako dobro. i byst večer, i byst za utra, dĭn vŭtoryj.
12. и рече богъ: да са съниметь вода подъ небесемъ въ сѣнишъ
 i reče bog: da se sŭnimet voda pod nebesem v sŭnĭm
13. единъ, и да са явнѣ соуша. и бѣсть тако. и сънѣт са вода
 jedin, i da se javit suša. i byst tako. i sŭnĕt se voda
14. яже подъ небесемъ въ сѣнишъ своѣ, и явнѣ са соуша. и нарече
 jaže pod nebesem v sŭnĭmy svoje, i javi se suša. i nareče

15. БОГЪ СОУШЕЖЪ ЗЕМЛЮ. А СЪСТАВЪ ВОДНЫЯ МАРСУЕ МОРИА. И ВИДЕ
 bog sušaj zemlja. a sŭstavu vodnyjyĕ nareče morja, i vidē
16. БОГЪ, ЯКО ДОБРО. И РЕЧЕ БОГЪ: ДА ПРОЗЕБНЕТЬ ЗЕМЛЯ ТРАВЪ СѢМНЯ
 bog, jako dobro. i reče bog: da prozēbnet zemlja travaj sēnija
17. СЪЗНАТЕ СЕМА ПО РОДОУ И ПО ПОДОБИЮ И ДРЕВО ПЛОДОВИТО ТВО-
 sējašta sēmeĕ po rodu i po podobiju i drēvo plodovito tvo-
18. РАШИТЕ ПЛОДЪ, ИМОУЖЕ СЕМА ЕГО ЕЪ НИЩЕ ПО РОДОУ НА ЗЕМЛИ.
 rešte plod, jemuže sēmeĕ jeho v njem po rodu na zemlji.
19. И БЫСТЪ ТАКО. И ПРОЗЕБЕ ЗЕМЛЯ ТРАВЪ СѢМНЯ СЪЗНАТЕ СЕМА ПО
 i byst tako. i prozēbe zemlja travaj sēnija sējašta sēmeĕ po
20. РОДОУ И ПО ПОДОБИЮ И ДРЕВО ПЛОДОВИТО ТВОРАШИТЕ ПЛОДЪ, ИМОУЖЕ
 rodu i po podobiju i drēvo plodovito tvorešte plod, jemuže
21. СЕМА ЕГО ЕЪ НИЩЕ ПО РОДОУ НА ЗЕМЛИ. И ВИДЕ БОГЪ, ЯКО ДОБРО-
 sēmeĕ jeho v njem po rodu na zemlji. i vidē bog, jako dobro.
22. И БЫСТЪ ВЕЧЕРЪ, И БЫСТЪ ЗА ОУТРА, ДЕНЬ ТРЕТИИ, И РЕЧЕ БОГЪ:
 i byst večer, i byst za utra, dŭn tretiji, i reče bog:
23. ДА БѢДЕТА СВѢТИЛЕ НА ТВРДИ НЕБЕСНЫИ ПРОСВѢЩАТИ ЗЕМЛЮ И
 da bādetaj svētîle na tvrdi nebesnyĕj prosvēštati zemlja i
24. РАЗЛАЖАТИ МЕЖДОУ ДНЕМЪ И НОШТИЮ. И ДА БѢДЕТА ЕЪ ЗНАМЕННИА
 razlačati meždou dŭnem i noštija. i da bādetaj v znamenija
25. И ЕЪ ВРѢМЕНА И ЕЪ ДНИ И ЕЪ ЛѢТА. И ДА БѢДЕТА ЕЪ ПРОСВѢЩЕНИЕ
 i v vrēmena i v dŭni i v lēta, i da bādetaj v prosvēštenije
26. НА ТВРДИ НЕБЕСНЫИ ЯКО СВѢТИТИ ПО ЗЕМЛИ. И БЫСТЪ ТАКО. И
 na tvrdi nebesnyĕj jako svētiti po zemlji, i byst tako. i
27. СЪТВОРИ БОГЪ ОБЕ СВѢТИЛЕ ВЕЛИЦЕИ, ВЕЛИКОЕ СВѢТИЛО ЕЪ НАЧАТЬЕ
 sŭtvori bog obē svētîle velicēj, velikoje svētilo v načētĕk
28. ДНИ И СВѢТИЛО МЕНШЕЕ ЕЪ НАЧАТЬЕ НОШТИ, И ЗВѢЗДЫ. И ПО-
 dŭni i svētilo mŭnšeje v načētĕk nošti, i zvezdy. i po-
29. СТАВИ ЕЪ БОГЪ НА ТВРДИ НЕБЕСНЫИ, ЯКО СВѢТИТИ ПО ЗЕМЛИ И ВЪ-
 stavi jē bog na tvrdi nebesnyĕj, jako svētiti po zemlji i vla-
30. ДАТИ ДНЕМЪ И НОШТИЮ И РАЗЛАЖАТИ МЕЖДОУ СВѢТОМЪ И МЕЖДОУ
 dati dŭnem i noštija i razlačati meždou svētom i meždou
31. ТЬМОЮ. И ВИДЕ БОГЪ, ЯКО ДОБРО. И БЫСТЪ ВЕЧЕРЪ, И БЫСТЪ ЗА
 tŭmoju. i vidē bog, jako dobro. i byst večer, i byst za
32. ОУТРА, ДЕНЬ ЧЕТВРТИИ. И РЕЧЕ БОГЪ: ДА ИЗВЕДЪТЬ ВОДЫ ГАДЫ
 utra, dŭn četvrtij. i reče bog: da izvedaj vody gady
33. ДОУША ЖИВОТНЫИ И ПУТИЦА ПАРЯЩА НА ЗЕМЛИ ПО ТВРДИ НЕБЕСНЫИ.
 dušē živoŭnyĕj i pŭticeĕ paręštę na zemlji po tvrdi nebesnyĕj.
34. И БЫСТЪ ТАКО: И СЪТВОРИ БОГЪ КИТЫ ВЕЛИКЫИ И ВИСАКА ДОУШЪ
 i byst tako: i sŭtvori bog kity velikyjē i vĭsakaĕ dušaj

35. животныхъ гадъ, иже изведоша воды на роды ихъ, и всака пѣ-
 životinā gad, ježe izvedošę vody na rody jih, i vísakā pŕ-
36. тницъ летающихъ на роды. и видѣ богъ, яко добро. и благослови
 ticaŕ lĕtajašta na rody. i vidĕ bog, jako dobro. i blagoslovi
37. а богъ глагола: растите са, и множите са, и исполните воды
 je bog glagolje: rastite se, i mŕnožite se, i isplnite vody
38. къ морихъ. и пѣтица да оумножатъ са по земли. и бысть вечеръ,
 v morih. i pŕticeŕ da umŕnožet se po zemlji. i byst veĕer,
39. и бысть за оутра, днь пѣтый. и рече богъ: да изведетъ земля
 i byst za utra, dŕn pĕtyj. i reĕe bog: da izvedet zemlja
40. доуща жива на роды, четверного и гады и звѣри земляныя на
 duša živā na rody, ĕtvrvĕnoga i gady i zvĕri zemljinyje na
41. роды. и бысть тако. и сътвори богъ звѣри земляныя на родъ
 rody. i byst tako. i sŕtvori bog zvĕri zemljinyje na rod
42. ихъ и скоты на родъ ихъ и вса гады на роды. и видѣ богъ, яко
 jih i skoty na rod jih i vísę gady na rody. i vidĕ bog, jako
43. добро. и рече богъ: сътворишъ чловека по образу нашему и по
 dobro. i reĕe bog: sŕtvorim ĕlovĕka po obrazu našemu i po
44. подобию. и да обладаетъ рыбами морскими и пѣтицами небе-
 podobiju. i da obladajet rybami morískyimi i pŕticamaŕ nebe-
45. сьными. и скоты и вса земляныя и вса гады прѣсмыва-
 sínyimi, i skoty i vísęja zemljeja i vísĕmi gady pŕsmyka-
46. юштинныя са по земли. и сътвори богъ чловека. по образу божию
 jaštiiimi se po zemlji. i sŕtvori bog ĕlovĕka. po obrazu božiju
47. сътвори и. мужа и жену сътвори и. и благослови а глагола:
 sŕtvori i. maža i ženā sŕtvori i. i blagoslovi ja glagolje:
48. растите са, и множите са, и исполните землю и обладайте ею.
 rastita se, i mŕnožita se, i isplnita zemlja i obladajta jeja.
49. и обладайте рыбами морскими и пѣтицами небесными и вса
 i obladajta rybami morískyimi i pŕticamaŕ nebesnyimi i vísĕmi
50. скоты и вса земляныя и вса гады прѣсмывающинныя са по
 skoty i vísęja zemljeja i vísĕmi gady pŕsmykajaštiiimi se po
51. земли. и рече богъ: се дахъ вамъ всака трава сѣменита съжита
 zemlji. i reĕe bog: se dah v am vísakā travā sĕmenitā sĕjašta
52. сѣмя, иже есть врхоу вса земля, и всако дрѣво, иже имать
 sĕma, ježe jest vrhu vísęje zemlje, i vísako drĕvo, ježe imat
53. въ себе плодъ сѣмене сѣменита, вамъ бадеть къ яду. и вса
 v sebě plod sĕmene sĕmenita, vam baĕdet v jad, i vísĕm
54. звѣремъ землянымъ и вса пѣтица небесныя и вса гады
 zvĕrem zemnyim i vísĕm pŕticamaŕ nebesnyim i vísĕmu

55. гадоу прѣсмькаѣаштѣоуоумоу са по земли, иже имать въ себѣ
gadu prěsmьkajaštunmu se po zemlji, iže imat v sebě
56. доуша животнаѣ, и всѣѣ трава злачнаѣ въ ядѣ, и бьст тако.
duša životna, i vša trava zlačina v jad. i byst tako.
57. и видѣ богъ все, ижеко створн. и се добро зѣло. и бьстѣ
i vidě bog vše, jeliko stvori. i se dobro zělo. i byst
58. вечерѣ, и бьстѣ за оутра, днь шестый.
večer, i byst za utra, dñn šestyj.

В.

МОИСИИ СЪПАСАЮТЬ СЯ.

ИСХОДЪ. ГЛАВА И. ¹⁾

И единъ отъ дѣштерѣ Лекѣиниѣ роди ижежскѣ полѣ, и видѣше
 и добра и дѣла крѣпна и три мѣсаца. ижеко же не можаша оукрѣтити
 его, възати мати его козѣускѣцѣ, ситокѣ, и носиломъ и пакломъ, и
 възложи отроуа къ нѣ. и положи и къ жунѣцѣ при брежѣ рѣкѣ. и блю-
 дѣше сестра его изъ далсуа, да видѣтъ, уѣто бѣдетъ ижемоу. прииде же
 дѣшти Фарлонова измытъ са на рѣцѣ, рабѣниѣ же иже хождаша подлѣгѣ
 рѣкѣ. и оукрѣвши козѣускѣцѣ къ жунѣцѣ, пославши рабѣнина. реуе
 възати и. открьвши же оукрѣ отроуа идушѣ са къ козѣускѣци.
 и поштаде и дѣшти Фарлонова, и реуе: отъ дѣтн ижеврейскѣхъ иже са се.

и реуе сестра его дѣштери Фарлоновѣ: хожтеши ли, да призовѣ
 ти ижеж отъ Ижевей, да ти въздойтъ отроуа се: реуеже иже дѣшти
 Фарлоновѣ: иди. иждѣши же дѣвѣца възда матери отроуате. реуе же
 иже дѣшти Фарлоновѣ: откряни ми отроуа се. и въздой ми и. азъ
 же ти дамъ иждѣ. и възати жена отроуа, и доиже и. възмажа же
 отроуа, и приведе и къ дѣштери Фарлоновѣ. и бьстѣ иже къ сыну
 ижесто. и ижеуе иже ижемоу Моисий, галгозѣти, иже отъ воды въздохъ и.

С.

НОСИФЪ ПРОДАЮМЪ БРАТНИЕМЪ.

БЪИТИЕ. ГЛА. АЗ—АФ. ²⁾

Б

Носифъ же седмн на десате лѣтъ ижеше пасы овѣца отѣца своего
 съ братниемъ своимъ, юнотож съ, съ сыны Кляниѣ и съ сыны Зелѣ-

1) „Exodus“ (Иѣодос). Слр. II. (Primérjaj temu Dalmatinov prevod. iz II. Moz. bukev. Слр. II. v tej knjigi).

2) Genesis. Слр. 37—39. (Primérjaj temu Dalmatinov prevod iz I. Moz. bukev. Слр. 37—39).

фини, женоу отьца своего. приложиша же на Носифа хоужа зъла къ Издранию отьцоу своему. Иакоуж же любилаше Носифа иже въсхъ сыноуе своихъ, яко сынъ старостыиъ влше женоу, сътвори же женоу рижъ красныи. видекъше же братни женоу, како яго отьць любитъ иже въсхъ сыноуе своихъ, възненавидеша яго, и не можахъ галголати къ женоу иужеже ширьил, видекъ же Носифъ сынъ пожеда и братни своей, и реуе ииъ: послушайте сына сего, иже видехъ, мьнлахъ въ важншта синони среде поля, и вѣста мой синоу оупрехъ, елини же синоуе окрѣсть стоиаште казвлахъ са женоу синоу. рѣша же женоу братни яго: иуда цесарьствоуи цесарь бѣдени ииъ, или кады обладешни или; и приложиша иште ишлиндети яго сынъ яго ради и реуей яго ради. и видѣ же дроугий сынъ, и пожеда и отьцоу своему и братни своей, и реуе: се видехъ дроугий сынъ лны слънъце и мьсаць и едини на десате зъкьда покзвлахъ ми са. и хърети женоу отьць яго. и реуе женоу: уѣто иесть съ иъ съ, иже иси видѣлъ; дешни ли пришдѣше азъ и мати твою и братни твою поклонитъ са тебѣ до земли; възрехъиошла же женоу братни яго, а отьць яго сынъбѣде слово се. отидоша же братни яго иастъ овьць отьца своего къ Сихемъ. и реуе Издрань къ Носифоу: братни твою иастъ къ Сихемъ, ходи, да та поуитъ къ ииъ. реуе же женоу: се азъ. реуе же женоу Издрань: иидѣ видѣ. иште сѣтъ сѣдрли братри твою и овьца, и пожеди ми галсъ. и поустн и отъ раздолни Хероноу, и принде въ Сихемъ.

и сѣрете и мажь бѣждашъ на поли. вѣроси же и мажь галголь: уѣсо иштени; съ же реуе: братни своей ииъ, повежеди ми, кѣде иастъ. реуе же женоу мажь: отидоша отъ сѣде, слышлахъ бо и галгольшта: пондеиъ къ Дофлииъ. и иде Носифъ къ слѣдъ братни своей. и обрете и въ Дофлииъ.

оузреша же и иуъ далсуа ирежде прикиженниа яго къ ииъ, и съвѣшташа са оуенти и. вѣштаниа же кѣждо ихъ къ братоу своему: исе, съвѣндѣць онъ идетъ. иише оубо ходите, да оуѣнѣиъ и, и кѣ-вѣрѣиъ и къ единиъ потоку отъ снхъ, и реуемъ: хъверъ зъла иже и иесть, и да оузрѣиъ, уѣто бѣдѣтъ слниа яго.

слышакъ же Роувицъ иже и отъ рѣкоу ихъ, и реуе: не оуѣнѣиъ яго къ доушъ. реуе же ииъ Роувицъ: не пролейте ирѣви, кѣврѣзѣте и въ потокъ сѣи поустыниа, рѣкоу же не кѣзложите на иъ. яко да иже ииъ и отъ рѣкоу ихъ, и отъпоуститъ и къ отьцоу яго.

вѣсть же, игда принде Носифъ къ братни своей, съвѣжоша Носифа съ рижы красныиа, иже бѣ на иеиъ. и поицъше и кѣрѣгоша въ рокъ, потокъ же тѣ бѣ гѣштъ, воды не ииѣи. сѣдоша же иастъ хъвѣл, и възрехъше оуниа сконил видѣша, и се, иѣтѣици Издильтеи

идеаха отъ Глазда, и вельбжди ихъ илѣни тиницаи и смола и конилциъ, идеаха бо въ Егюпуть. рече же Иуда братни своѣй: убо потребно, даше оуенисѣ брати своѣго, и съкрысѣмъ крѣкъ его: ходите, и отъдднимъ Носифа Измаилѣтѣномъ снѣ. ракоу же своєю не положишъ на нь, яко братъ илѣи и илѣти илѣи естъ. послоушаша же братниа его, и иновлаха межѣ Маднинѣ боуици, и излѣвоша и вѣтъ изъ потоку, и отъдаша и Измаилѣтѣномъ на двою десатоу златицѣ, и съведоша Носифа къ Егюпуть.

взъврати же са Роукишъ къ потокоу, и не оузрѣ Носифа въ потоцѣ, и растрѣздъ ризы своѣ, и прииде къ братни своѣй, и рече: отроушѣи естъ къ потоцѣ, азъ же како иде; и вѣзвѣшше риза Носифова заклаша козлянишъ, и омазаша крѣниѣ красильнѣи его. и поустниша риза окръизелинѣи, и принесоша отъцоу своѣмоу, и рѣша: риза снѣи обрѣтохомъ на горахъ, поуишъ, даше риза сына твоѣго естъ си или ни.

и поуишъ ѣ, и рече: риза си сына моѣго естъ. зекрѣ зѣлъ сѣи и, зекрѣ вѣсхути Носифа. растрѣздъ же Наконъ ризы своѣ, и вѣзложи ризы сѣтовальнѣи на са, и сѣтоваше сына своѣго дѣни мѣногы. събраша же са сынове его вѣси и дѣштери, и приидоша оутѣшитъ его, и не хотѣше оутѣшити са глагола: яко да снѣидѣ къ сыноу своѣмоу сѣтоуи къ адъ. и плака са о немъ отъць его дѣни мѣногы. Маднинѣ же приидоша Носифа къ Егюпуть, и продаша и Псѣтѣфрию. рѣбнушитоу Флрдию архимизироу.

и вѣлаше господь съ Носифомъ, и вѣлаше иже ходоу, и вѣсть въ домоу оу господниа своѣго Егюпутьнина, и вѣдѣлаше господишъ его, яко господь съ нимъ естъ, и ижеко творитъ, господь оустраимѣтъ вѣса въ ракоу его. и обрѣте Носифъ благодѣтъ предѣ господиномъ своимъ, и оутѣждааше имоу, и пристави и вѣсемоу домоу своѣмоу, и вѣсе, ижеко ивѣлаше, дѣсть въ рацѣ Носифовѣ, вѣсть же, игда постави и на дѣ домоу своимъ и на дѣ вѣсемъ, ижеко ивѣлаше, и благослови господь домъ Егюпутьнина Носифа ради. и вѣсть еллагословенниѣ господниѣ на вѣсемъ ижекии его къ домоу и къ сѣлѣхъ, и предѣсть вѣсе, ижеко вѣлаше имоу, къ рацѣ Носифовѣ, и не вѣдѣлаше въ своемъ ижекии ниуѣсоже разѣкъ хлѣба, иже вѣдѣлаше самъ.

д.

по лѣуцѣ. гл. ел. 1)

Убо вѣкъ истерѣ ниѣ дѣа сына, и рече мѣнишъ иѣю отъцоу: отъце, дѣждѣ ми достѣишѣи уасть ижекии, и раздѣли ижекии ниѣ. и не по

1) Primérjaj temu Trubarjev prevod: Iz Evang. Sv. Luk. Cap. XV.

мнозыхъ днехъ събравъ все мѣний сѣнь отиде на странѣ далече и тоу растоуну иштинскую своимъ живы бжedlyно. иждившюу же имоу все бысть гладъ ирѣкъ на странѣ той, и тѣ наудати лишати са, и шадъ прииди са иждиношъ отъ житель тоа страны, и посла и на селѣ своемъ настъ сенинъ, и желаше наститити урѣко своимъ отъ рождѣ, иже издеахъ сенины, и никтоже не дадеаше имоу. къ сѣбѣ же приидѣ реусъ: колнкоу иштиннѣкъ отъца моего изыдеахъ хлѣбъ, азъ же съде гладомъ гыблъ. въставъ идѣ къ отцоу своему, и рече имоу: отъус, съгрѣшихъ на небо и прѣдъ тобѣ, и оуже итѣмъ достойнѣ изрешти са сънь твой. сътвори ма яко иждинога отъ иштиннѣкъ своихъ. и въставъ иде къ отцоу своему. иште же имоу далече сѣшюу оужрѣ и отцѣ его, и инаѣ имоу бысть, и тебѣ иде на вѣкъ его, и облобыха и. реусъ же имоу сънь: отъус, съгрѣшихъ на небо и прѣдъ тобѣ, и оуже итѣмъ достойнѣ изрешти са сънь твой.

Реусъ же отцѣ къ рабомъ своимъ: изисете одсѣдѣ ирѣкъ, и облетѣте и, и дадите ирѣстѣ на рѣкъ его и слюгы на ноу, и приведѣше тельцѣ оучитантѣй зколетѣ, и идѣше да бесслнѣ са, яко съньной съ ирѣкъ бѣ, и ожне, изгыблъ бѣ, и обрѣте са. и илуаша веселити са. бѣ же сѣнь его старей на селѣ. и яко градъ приближен са къ домоу, слыша итѣне и лнкъ, и приидѣкъ иждинога отъ рабѣ къ ирѣшаше и: что оубо си сътъ; онъ же реусъ имоу: яко братъ твой прииде, и закла отцѣ твой тельцѣ оучитантѣй, яко съдралъ и приидѣ. разгнѣка же са, и не хотѣше вѣити. отцѣ же его приидѣ молаше и. онъ же отвѣштѣкъ реусъ отцоу своему: се, только лѣтъ работѣкъ тебѣ. и шитъ инокнже не далѣ иси козѣлатѣ, да съ дроугѣи своимъ възвеселнѣ са бѣхъ. игда же сѣнь твой съ, изгдѣй теомъ итѣне съ любодѣици, прииде, закла тельцѣ интошѣй. онъ же реусъ имоу: уадо, ты всегда съ итноѣ иси, и всез мѣкъ твоѣ сътъ, възвеселити же са и въздрадовати подобаше, яко братъ твой съ ирѣкъ бѣ, и ожне, изгыблъ бѣ, и обрѣте са.

е.

ВЕСНА.

изъ Григорны богословца.

Иштинъ небо свѣтлѣ, иштинъ слѣнце въсоудѣ и златообразнѣкъ, иштинъ лоуннѣтѣй крѣкъ прозрачнѣй и зкздынѣтѣй лнѣкъ увстѣй, иштинъ къ поморнѣкѣмъ клѣнѣи приириѣтъ са, слѣнцоу же облакъ, въздоухоу же вѣтри, земли садове, садове же възроу, иштинъ оубо истоуѣннѣи

СКЕТАЕМ ИСТУВАТЬ, ИЛИНИ ЖЕ ПЛУЕ РЕККИ СНАКИЕМ, ЗЕМЬНИХУ СЪЕЗУ
 РАЗДРЕШНИКЪНС СЯ, И ТРАКЪНИЦИ БАЛГОВОНИАТЬ, И САДИ ИИТЬАТЬ, И ЖЪНИТЬ
 СА ТРЕЛЪ, И АГНИЦИ ИГРАЕТИ ОУ ЗЕЛЕНЪ ИИКЪ. ИЛИНИ ЖЕ КОРЛЕА ОТЪ
 ПРИСТАНИЦА ИЗВОДИТЬ СА СЪ ПОВЕЛЕНЬНИ И СНИИ ПЛУЕ БОГОЛЮБЕНЪИ, И
 КАРДОИ ОКРИАЕТИ СЯ, И ИГРАЕТИ ДЕЛФИНЪ (РЫБЪА МОРСКАА, БЪЖЕ ПРО-
 ХУВАЕТИ СКИНИИ, СИ БО ХИИИ НЕ КЪСХОДИТЬ, ИЪ КЪ ВЕСИИ ПЛУЕТИ
 ИИТАТИ СА КРЪХОУ БОДЪ) КЪЗДУХАЕ АКЪ САДЪКО ЗЕЛО И КЪСНОУШТАЕМЪ
 И ОТЪНОУШТАА КОРЛЕАНИКЪ СЪ БЛАГОДУШЕСТВОИЪ. / ИЛИНИ РЪЛЪИ РЪЛО
 ИОГАБЛЕАЕТИ, ГОРЪ КЪ—ХИРМА И ИЛОДОДЪВЪЦА ПРИЗЫВАА. И КЪ КАРЪИ
 ПРИВОДИТЬ ВОЛЪ ОРЪНИИ, И ПРОУРЪТАЕТИ САДЪКЪЖЪ БРАЗДЪ, И ИДЕСЪДЪИИ
 ВЕСЕЛЕНЪ СА. ИЛИНИ ЖЕ ИДСТОУХЪ И КРЕКЪРЪ СЪСТРАИЕТИ СКЕРЪАИ, И ИД-
 СТОУШЪСКИИИ СКРИАНТЕ ГЛАСЪ И САДОКЪ И КАМЕННИЕМЪ ВЕСНОУЕТИ СА. / ИЛИНИ
 ЖЕ САДЪ ГРЪДЪРЪ ДЪЛАЕТИ, И ИИЕЛЪНИКЪ ТРЪСТИ ТВОРИТИ, И КЪЗИРАЕТИ
 КЪНИИ, И ПРЪАЛОУКОУЕТИ ИЕРО ПЪТНИЧНО, И РЪБЕЛЪРЪ ГЛАБЕНЪА ПРОХИРАЕТИ,
 И ИРЪЖЪ ОУИИТАЕТИ, И НА КАМЕНИИ СЕДИТИ. ИЛИНИ ОУЕО ДЕЛОМОБЕНЕМА
 БЪУСАА КРАЛО ПРИКЪКЪНИИ И ОТЪ ВОИТИИЪ КЪСТАЕЛИИ СКОЖЪ ИИДРОСТИ
 ПОКАЗЪТИ, И ТРАКЪНИКЪ ПОНАРИАЕТИ, И СЪБИРАЕТИ ЦВЕТИИ И СИ ЖЕ СЪДЪ-
 ЛОВАЕТИ СЪТИИ О ШЕСТИ АГЪЛЪ, И СЪПРОТИВЪ ДЕСЕАНТЕСЪ СЪТИИ ИСТЪКЪШИИ,
 ПРЪМОЮ ЖЕ АГЪЛЪ ПРИИИИИИИИИ ДЕЛО КЪ КОУПЪ ДОБРОТИ И ИЕСЪБЛАЖИИИИИИ,
 СИ ЖЕ ИЕДЪ КЪ КРОВАХЪ ПОЛАГАЕТИ, И СЪДЕЛОВАЕТИ ИЛЕДАШТОУОУИОУ ИЛОДЪ
 САДЪКЪ И ИСОРАИЪ. ИКОЖЕ ИОДОБЪНО И ИИИЪ ХРИСТОВЕТИ БЪУСАИИЪ, И ТАКА
 ПРИИИИИИИИ ИИДРОСТИ И ЛЮБОВАИИИИИИ ПРЪТЪУЖ. ИЛИНИ ЖЕ ГИЗДО ПЪТНИЦА
 ВАЗЕТИ, ОВЪ ИСХОДИТИ, А ДРОУГАА КЪСЕМАЕТИ СА, ОВЪ ОКРЪСТЪ ИЗРИТИ, А
 ДРОУГАА ОГАШАЕТИ ДЪГЪ, И ОКЕИИТАЕТИ УЛОВЕКА. КЪСА БОГА ПОИТИ
 И САВЕАТИ ГЛАСЪ ИЕНЪРАМОАИИИ.

II. Spomeniki brizinski.

Najstarejši ostanki slovenskega jezika so tri spiski starega rokopisa, ki je bil najden leta 1807 v knjižnici Menihovski (Monakovski), kamor je bil dospel iz knjižnice brizinske (Freisingen) na Bavarskem; zato pravimo tem trem spiskom „spomeniki brizinski“, ki so nekako čudno pisani z latinico, in nam kažejo, kako nespretna je bila prva poskušnja t. j. raba latinskih čerk za slovenščino, zato ker latinska abeceda nima v sebi vseh glasov našega jezika.

Slavni Dobrovski je bil te misli, da je najstarejši III. spomenik (izpovedna molitev), za tem da je po starosti I. spomenik (očitna izpoved), za tem pa II. spomenik (homilija). Dozdevalo se je temu učenemu možu, da je ta (II.) najmlajši, čes, ker se nahaja

v njem nekoliko českich in drugih neslovenskih oblik. Vgibal je, da je spisal to izpovedno molitev škof Merseburški Boson leta 970, da jo je pre naredil sv. Vojteh (Adalbertus) za Čehe, po česki besedi pa da jo je poslovenil Slovencem škof brizinski leta 1020. Óna spomenika sta bila po njegovi misli spisana leta 950, ali pa uže leta 900.

Naš učeni rojak Kopitar pa je zvédel, da je I. spomenik v tem rokopisu pisan ravno tako kakor neke besede v latinskem darilnem pismu (*donatio*) pripisane, ki jih je napisal sam Abraham, nekdanji škof brizinski (od leta 957—994), samo da so slovenske zbog drugega peresa ali pa zbog različne starosti pisarjeve malo debelejše od ónih. Tedaj spada, veli Kopitar, I. spomenik v 10 vek.

Zastran II. spiska je sodil Dobrovski po oblikah: „vygnan“ (namesto: izgnan) in „modliti“ (namesto: moliti), da je bil, kakor smo že slišali, ta spis na posled preveden iz češčine na slovenščino; Kopitar je spričal z Jarnikovo knjigo, ki je prišla leta 1832 v Celoveu na svetlo pod napisom: „Versuch eines Etymologicons der slovenischen Mundart in Innerösterreich“, da rabijo Slovenci koroški v sestavljenih besedah predlog *vy* (vi) namesto „iz“ še dan današnji, tako tudi *dl* prav po česki govoré v besedah: *šidlo*, *kridlo*, *motovidlo* namesto: šilo, krilo, motovilo.

Po vseh okoliščinah, ki jih našteva Kopitar v svoji knjigi „Glagolita Clozianus“, v kateri se nahaja tudi rokopis brizinski z latinico in cirilico natisnjen, sodi ta rojak naš, da je pisal vse tri spomenike ali škof Abraham sam, ki je bil Korotanec (Carantanus), ali kakšen učenec njegov, ali pa učitelj; a posebno terdi Kopitar to, da je pisala, nemara po Abrahamovem narekovanju („Abrahamo dictante“), II. in III. spomenik ravno tista roka njegovega (nemškega) učenca, ktera je pisala neka druga latinska pisma Abrahamova, zato ker se zamenjuje v teh (latinskih) spisih soglasnik *b* pogostoma s soglasnikom *p* ravno tako kakor na več mestih II. in III. spomenika. Po Kopitarjevem izhajajo tedaj vsi trije spomeniki brizinski ki nam oznanjajo še dan današnji govorico naših očakov, iz desetega veka.

Monumenta frisingensia. (II.)

1. Ecce bi detd nas ne zegresil, te vueki gemu be siti, starosti
Ece by déd naš ne súgrêšil, te v véky jemu bê žiti, starosti
2. ne prigemlioki, nikolige se petsali ne imugi, ni slzna teleze
ne prijemljači, nikolê že pečali ne imūj, ni slzna tēlese

3. imoki, na u vuęki gemu be siti. bo ne se zavuzitiu bui ne-
imaęi, na v vęky jemu bę žiti. po nje že zavistięa bųj ne-
4. priiazninu uvignan od szlauui bosige, po tom na narod zlovuezki
prijaznina vugnan od slavy božije, po tom na narod človečisky
5. strazti i petzali boido, neimoki i bz zredu zemirt. i pagi,
strasti i pečali poida, nemoči i bez čředu sųmrt. i paky
6. bratriia, pomenem ze, da i zinouue bosu naresem ze, bo tomu
bratrija, pomeņem se, da i synove božiji narečem se, po tomu
7. ozstanem zieh mirzeih del, ese sunt dela sotonina, ese trebu
ostanem sih mrzųkyh děl, ježe sąt děla sotonina, ježe tręba
8. tuorim, bratra oclevuetam, ese tatua, ese razboi, ese pulti
tvorim, bratra oklevetam, ježe tatva, ježe razboj, ježe plfi
9. ugongenige, ese roti, choi se ih ne pazem, nu ge prestopam,
gojenije, ježe roty, ky se ih ne pasem, na ję přestapam,
10. ese nenauuzit. nizce teh del mirzene pred bozima ozima, mo-
ježe nenavist. nište tēh děl mrzųnej před božijema očima, mo-
11. sete po tomu, zinzfi, videti i zami razumeti, ese bese priuuc
žete po tomu, synęci, videti i sami razumeti, ježe bęse prvęj
12. zlouuezzi u liza tacie, acose i mui gezim, tere nepriiaznina
človeci v lica tazije, akože i mųj jesim, tere neprijaznina
13. uznenuvidesse, a bosiu uzliubise. da bo tomu nime u circuah
vųznenavidęse, a božija vųzljubię. da po tomu nyna v erkųvah
14. ich clanųin, ze i modlim ze im, i zesti ich pigem, i obeti nasse
ih klanjam, se i modlim se im, i čřisti ih pijem, i obęty našę
15. im nezem o zcepatgenige telez nasieh i đus nasieh. tige se
im nesem o sųpasenije tēles naših i đuš naših. tije že
16. mosem i mui este buitfi, eccę tage dela nasnem delati, iase oni
možem i mųj ešte būjti, eče taje děla načřnem dělati, jaže oni
17. delase: oni bo lasna natrovuechu, segna naboiachu, bozza obu-
dęlaše: oni bo lačina natrovęha, žejna napojaha, bosa obu-
18. iachu, naga odeachu, malomogoneka u ime bosie bozbekacho,
jaha, naga odęjaha, malomogača v ime božije posęčaha,
19. mrzna zigreahu, strana bod crovvi zuoge uvedechu, u timnizah
mrzina sųgręjah, strana pod krovvy svoje vųvedęha, v třmńnicah
20. i u zelezneh vvosich uelepenih bozeekachu, i u ime bosie te
i v železńneh važih vųklepenyh posęčaha, i v ime božije ty
21. utessahu. temi, temi ti ze deli bogu briplisaze. tato, zinzfi, i
utęsaha. tēmi, tēmi ti se děly bogu približaše. tako, synęci, i
22. nam ze modliti tomuge vuirehnemo otzu gozpodi, dosda ni
nam se modliti tomuge vrhnjemu otčeu gospodi, dože da ny

23. tamoge vzedli v zezarstuo suoge, ese jest ugotouleno iz coní tamoje vřsedli v eřsarístvo svoje, ježe jest ugotovljeno is koní
24. do coní izvvolenicom bosiem. i gezm, bratria, bozzuani i do koní izvoljenikom božijem. i jesm, bratrija, pozvani i
25. bbgení, egose ne mosem niki se liza ni ucriti, ni cacose ubepobějeni, jehože ne možem nikym seř lica ni ukryti, ni kakože ubě-
26. gati, nu ge stati pred stolom bosigem ze zopirnicom našim, gati, na je stati před stolom božijem sř saprnikom našim,
27. ze zlodgem starim, i gest ze pred bosima osima vsakomu sř zlodějem starym, i jest seř před božijema očima vřsakomu
28. zuoimi vzti i zuoím glagolom izhovuedati, ese ga ne sem svojimi usty i svojim glagolom ispovědati, ježe je na sem
29. zuete chisto stuoril, libo bodi dobro libo li zi zlo. da e tomu světě kyždo sřtvoril, libo bađi dobro libo li si zlo. da k tomu
30. dini, zinzi, muzlíte, ide ne camo ze vcloniti, nu ge pred bosima dñi, synñci, myslíte, ide nē kamo se ukloniti, na je pred božijema
31. osima stati i zio prio imeti, iuse gezim bovvedal. nas gozbod, očima stati i sija prja imēti, jaže ješim povēdal. naš gospod,
32. zueti cruz, ise gest bali telez nassih i zpasitel dus nassih, ton svęty krst, iže jest baliť tēlez naših i sřpasitelj duř naših, tñn
33. bozzledine balouvanige pozledge pozstavvi, ucazal ge, imse ze poslědinje balovanije poslědi postavi, ukazal je, imže se
34. nam dozstoi od gego zavuekati i gemu ze oteti. preise nassi nam dostoji od njego zavěčati i jemu se otěti. prejše naši
35. zesztoco stradacho, nebo ie tepechu metlami i prinizse ogni žestoko stradaĥa, nebo je tepěĥa metlami i prinizšse ogni
36. pecsacho, i metsi tnachu, i po lezv vnesachu, i selezni cliusi pečaha i meci tñnaha, i po lěsu vēsaha, i železñny klučii
37. ge raztrgachu. a to bac mui ninge nasu praudnu vuerun i je rastrgaha, a to pak mñj nynje naša pravídñna vėra i
38. praudnv izhovuediu toie mosim ztoriti, ese oni to vuelico strapravídñna ispovėdija toje mozim sřtvoriti, ježe oni ta velika str-
39. stñu stuorise. da po tomu, zinzi, bosí raba priznause, tere im stija sřtvorišę. da po tomu, synñci, božija raba prizvavušę, tere im
40. grechi vuasa postete, i im izpovvedni bodete grechov uuaših. grēhy vařę počitěte, i im ispovėdñni bađěte grēhov vařih.

Manj znane besede:

bali medicus.

balovanije medicina.

čřed series, ordo: bez čředu sřmrt-
dože da donec.

glagol verbum.
kon: iz koni ab initio.
krst Christus.
kyždo quisque.
malomogači aegrotus.
metla virga.
natruti, natrovaŋ nutrire.
neprijaznin diaboli.
obêt donum, sacrificium.
oklevetati calumniari.
ostati (otŭstati) abstinere.
pasti se cavere.
pečal cura.
plt caro.
pobêditi compellere.
posêčati visere.

prinŭzŭše admoventes.
prja causa.
rota iusiurandum.
saprnik adversarius.
sotonin satanae.
stradati pati.
strast passio.
sŭpasenije salus.
tęti (tnacha) cedere.
trêba sacrificium.
ugojenije (ugoditi) gratum facere.
vygnan expulsus.
zavêčati renunciare.
zlodêj inimicus.
žestoko graviter.

Drugi del.

Nova slovenščina.

III. Petnajsti vek.

1. Ya ze odpouem chudiezu ynu nega deylam ynu vsy nega
Ja se odpovem hudiču ino njega delam ino vsi njega
2. hofarti, ynu ze yz pouem ynu dalsan dam nassymi gospudi etc.
hofarti, ino se ispovem in dolžan dam našimu gospodi etc.
3. Ya ze dalsan dam, kyr sam to prelomil, kar sam oblubil, kadar
Ja se dolžan dam, kir sam to prelomil, kar sam oblubil, kadar
4. sam karst priell, kyr sam se od buga obarnyll ynw od nega
sam krst prijel, kir sam se od boga obrnil ino od njega
5. zapuwidy, kyr sam boga zatayll s meymi chudeymi deyli, ynw
zapovedi, kir sam boga zatajil z mojimi hudimi deli, ino
6. sam ze volnw wdall ty oblasti tyga chudieza, kygar sam se
sam se voljno vdal ti oblasti tiga hudiča, kogar sam se
7. odpoueydall, kadar sam karst pryell; tymw sam ye do seyga
odpovedal, kadar sam krst prijel; timu sam ja do sega
8. mall z meymy greichy wolnw slussil: tyga ye etc.
mal z mojimi grehi voljno služil: tiga je etc.
9. Ya ze dalsan dam, kyr sam wosyje vese po reydkym zehodill,
Ja se dolžan dam, kir sam (v)božje veže po redkim ..hodil,
10. kadar sam tw prissall, z mallo andochtyo bredko, reywo meyga
kadar sam tu prišel, z malo andohtjo, predgo, revo mojiga
11. zarcza zam tw will, kar sam tw slissall pridigwyocz od buga,
srea sam tu bil, kar sam tu slišal pridigujoč od boga,

12. od zwete Marie, od drugieh swetikow ynw od meych greychw,
od svete Marije, od drugih svetikov ino od mojih grehov,
13. zazversmahl, ynw nister neyssidim meyga „lebna“ po nym po-
zaveržmahal, ino ništer nejsim mojiga „lebna“ po njim po-
14. prawill: tyga etc.
pravil: tiga etc.
15. Ya ze dalsan dam, kyr swete nedele, swete sobothe veczeri,
Ja se dolžan dam, kir svete nedelje, svete sobote večeri,
16. druge swete dny ynw veczeri neyssidim nykuly taku prasnouall
druge svete dni ino večeri nejsam nikoli tako praznoval
17. ynw ezastill, kadar y wy ye to po prandy morall dyati ca.
ino častil, kadar i bi ja to po pravdi moral djati etc.
18. swety post, swete quatri, drugue postne dny, moyo pokuro
sveti post, svete kvatri, druge postne dni, mojo pokoro
19. neyssidim taku czystu dopernesl, kakur sam ga dalsan: tyga etc.
nejsam tako čisto dopernesel, kakor sam ja dolžan: tiga etc.
20. Ya se dalsan dam, kyr ye wogu desetino meyga syuota ynu
Ja se dolžan dam, kir ja bogu desetino mojiga žiwota ino
21. meyga szanya, moye syvinicze nikuly neysam takw sweystu
mojiga ..... moje živinice nikoli nejsam tako zvesto
22. dall, kakur wy to po prandy morall dyati: tyga etc.
dal, kakor bi to po pravdi moral djati: tiga etc.
23. Ya se dalsan dam, kyr ye moyga otsze, moya mat, moyo go-
Ja se dolžan dam, kyr ja mojiga oče, mojo mat, mojo go-
24. sposcino, meyga farmaystra, meyga dwchwniga otzo, meyga
spoščino, mojiga farmajstra, mojiga duhovniga oče, mojiga
25. pridigarja neysam nykuly taku ezastill ynu ym pokorn will,
pridigarja nejsam nikoli tako častil ino jim pokoren bil,
26. kakur wy tiga po prandy dalsan will; tya meyga blisniga
kakor bi tiga po pravdi dolžan bil; tiga mojiga bližnjiga
27. neysam nykuly taku lubiga ymill ynw tak y ssvest will, kakur
nejsam nikoli tako ljubiga imel ino tak i zvest bil, kakor
28. sam seby: tyga ye meny etc.
sam sebi: tiga je meni etc.

IV. Šestnajsti vek.

I. Primož Trubar.

Kar je potihnila stara slovenščina, poslej ne nahajamo razun edinega spiska XV. veka celó do leta 1550 nobene knjige po slovenski pisane. Nova vera tiste dobe vzbudi — kdo bi si mislil! — na Slovenskem novega pisavca. Ta je bil Primož Trubar, nekdanji korar Ljubljanski, iz Rašice na Dolenskem (Kranjskem) doma, sin ubogih, pa poštenih starišev. Rodil se je l. 1508; v šolo je hodil v Reki l. 1521; v više šole pa v Solnogradu in na Dunaju. Leta 1530, pa tudi še l. 1532 kaplanoval je v Celju, kjer je počel prvič, novo vero po malem in na tihem oznanovati (l. 1530); po tem je prišel menda najprej v Loko (na štajerski strani blizo Rateč), na to pa v Laški terg (Tüffer) za župnika (fajmoštra); v Ljubljano za korarja utegnil je priti okoli l. 1544, in počel ondi novo vero očitno oznanovati. Zato so ga prestavili v Št. Jernej; od ondod je pa pobegnil l. 1547 in prišel najprej za slovenskega pridigarja v Terst; leta 1547 pa moral bežati na Nemško. L. 1548 se verne v svojo domovino, pa mu je vnovič pobegniti v Virtemberg. Ondi ga izberó za pastorja Rotenburškega (Rotenburg). V tem kraju napiše berž dvoje bukvice po slovenski s tako imenovanimi nemškimi čerkami, namreč: Kerščanski nauk („Anu kratku podučene“ itd.) in abecednik s kratkim kerščanskim naukom vred („Ane bukvice, iz tih se ti mladi inu preprosti Sloveni mogo lahku... brati naučiti“ itd.). Oboje so bile natisnjene v Tibingi (Tübingen) na Virtemberskem l. 1550 z izmišljenim podpisom, da jih je tiskal Jernej Skurjanec na Sedmograškem. To so perve bukve, ki so bile spisane po naše. Trubar je bil tedaj prvi, ki je počel pisati po novoslovenski, t. j. tako, kakor se govori do malega še dan današnji, samo da je malo preveč nemčeval in vcepil slovenščini celó nemški člen, da si ni ljudstvo govorilo nikdar tako. L. 1553 ga izvolijo za župnika Kemptenskega na Švabskem. Ondaj se je seznanil s P. P. Vergerijem (Vergerius), nekdanjim škofom Koperskim (Capo d'Istria), ki se je bil tudi preveril in se sestal s Trubarjem v Vitenbergu, kjer sta se posvetovala. Trubar se je lotil zdaj sv. pisma, in poslovenil najprej evangelij sv. Matevža, ki je prišel brezimeno na dan l. 1555 v Tibingi, in to z latinskim pismom natisnjen. S takim je bil natisnjen ravno tisto leto tudi njegov abecednik s kratkim kerščanskim naukom vred. Tako so mu tiskali poslej vse druge bukve slovenske. — **Z** mu je bil - c; **zh** - č; **f** - s; **fh** - š; **s** - z; **sh** - ž; **fzh** - šč; véliki

S pa mu je rabil za S in Z; tako tudi Sh za Š in Ž; pa tudi f in s, fh in sh je mešal: lahko pa, da je bil včasih tiskar kriv; P^a in n^a ni topil; u je pisal za u in za v; i za l in za j; za srednji spol u (dobru vinu) po dolenski namesto o. „Ena molitov tih kerščenikov, kir so zavolo te prave vere preganani“ („Oratione de' perseguitati e forusciti etc.“) prišla je menda tudi istega leta (1555) na svetlo. Slovenska beseda se pripisuje Trubarju, laška pa Vergeriju. Dve leti pozneje (1557) bil je natisnjen prvi del novega zakona („testamenta“), namreč: štirje evangeliji in djanje „jogrov“ z obilnim nemškim in slovenskim predgovorom in s slovenskim „kolendarjem“ zadaj pa z „regištrom“ in s kratko razlago prazniških evangelijev; drugi del novega zakona pa na štirikrat. Prvi zvezek (1560) tega dela ima v sebi list sv. Pavla Rimljanom, v drugem (1561) sta lista Korinčanom in Galatom, v tretjem (1567) je drugi del listov sv. Pavla, v četrtem (1577) pa poslednji del novega „testamenta.“

Uže poprej je bil nakanil Trubar take knjige natisniti dati tudi Hervatom in Serbom v njihovem jeziku glagoljski in cirilski. Ker pa ni znal hervaški ali serbski niti govoriti niti pisati, najme za ta posel Istrana, Stepana Konzula, ki je bil tudi z bog nove vere pobegnul na Nemško. Glagolico so si vtili l. 1560 in jo prenesli v Tibingo; cirilico pa so si naredili v mestu Urahu l. 1561. Prišel je Konzulu pomagat tudi Anton Dalmatin (Dalmata), Trubar pa za pastorja v Urah. Uže iz Kemptena so ga klicali (l. 1560) zopet v Ljubljano za pridigarja, ker se je bila začela božja služba po Lutrovem nauku v Ljubljani uže leta 1553 v „špitalski cérkvi pri mostu“; pa se je vernil še le iz Uraha (l. 1562) domóv na Kranjsko in pripeljal s seboj tiskarja Mandelna, ki se je pa moral skoro zopet na Nemško preseliti. Istega leta (1562) spisal je „artikule ali dele te prave stare vere“ itd. Ker so ga preganjali, zato se je odpravil na Goriško in oznanoval v Rubiji (Rubia) novo vero očitno; pa se moral pobrati tudi od ondod (l. 1564). Poterli¹⁾ so mu tudi cérkveni red, ki je bil leta 1564 v Tibingi po slovenski natisnjen. Na to pride za pastorja v Laufen (Laufen am Neckar), in da potem na svet „ta celi psalter Davidov“ v Tibingi 1566. Predno mine leto, prestavijo ga v Derendingo (Derendingen), ki ni daleč od Tibinge, da bi bil bliže tiskarnice. Ugodni glasi, da prosijo novóverci Ljubljanski velikega vojvoda Karola pismeno zanj, privabijo Trubarja vnovič na

¹⁾ „Potreti kako pismo,“ eine Urkunde umstoßen, ungiltig erklären.

Kranjsko; ko pa vidi, da gospódi ni po volji, da je prišel, predno jim je bila prošnja uslišana, zasede konja in odjezdi, pa vzame s seboj tudi M. Popoviča in J. M. Maleševca, starovérska duhovna, ki sta bila neki eden iz Srbije, eden pa iz Bosne doma. Tudi jim je prišel pomagat iz Kranjskega J. Juričič. L. Merčerič se je bavil ravno tedaj v Vitenbergu in pomagal tudi sv. pismo itd. za Hervate in Serbe „tolmačiti.“ Pod predgovorom katekizma, l. 1561 po cirilski natisnjene, podpisani so: „Primuž Kranac,“ „Anton Dalmatin“ (Dalmatinec), pa „Stipan Istrijan“ (Istran). Ta „Kranac“ (Kranjec) je bil potem takem Trubar, ki je pisal nekterim hervaškim knjigam tudi predgovore (po nemški). V obeh hervatskih katekizmi (v glagoljskem in cirilskem l. 1561) je tudi Trubarjev govor od vere (sermo de fide) po hervatski „stolmačen,“ Tudi njegovo „dolgo predgovor“¹⁾ prvega dela sv. pisma in še nekaj drugih reči so pohervatili.

Razun naštetih bukev je dal Trubar l. 1567 natisniti kerščanski nauk z nekoliko psalmi in „duhovnimi“ pesmami²⁾ vred. Ponatisnjene in pomnožene so bile te bukvice v Ljubljani l. 1579. To knjigo je pomagal Trubarju tudi Krel z nekterimi drugimi možmi izdelavati. Mahom drugo leto (1580) poslal je Trubar na Kranjsko poslovenjen spisek: „formulae concordiae“ po sinu Felicijanu, ki je ostal potem ondi za pastorja vsaj do l. 1595, potém se pa vernil na Nemško. L. 1582 je v Tibingi prišel na svetlo „ta celi novi testament“ Trubarjev, drugič natisnjen. V drugem delu te knjige jemlje Trubar slovo od „Slovenov.“ Umerl je v Derendingi 28. junija 1586 po kratki bolezni. Dva dni poprej na smertni postelji poslovenil je bil zadnje verstice „hišne postile“ Lutrove, ki je pa prišla poslovenjena še le po njegovi smerti (1595), tudi v Tibingi na svet. Na drobno so popisali življenje Trubarjevo ali vsaj spise njegove Valvazor, Schnurrer (v svoji knjižici: Slav. Bücherdruck in Württemberg im 16. Jahrh. Tübingen 1799) pa Kopitar (v prikladi svoje slovnice. Laibach 1808). Nekoliko zmot Schnurrerjevih je popravil P. Hicinger v „Novicah“ l. 1858 po starih izvirnih pismih in po knjigah novovérske dobe.

a.

Iz predgovora k „Evangeliju Sv. Matevža.“

Lubi Slovenci! Vom inu nom je vedejoč, de le ta naša slovenska beseda do seh mal se nej z latinskimi, temuč le ta

¹⁾ Trubarju je bil predgovor ženskega spola (po nemški „Vorrede.“) —

²⁾ Pésma, pésem ali po starem „pesen“ (ž).

krovaška s krovaškimi puhštabi pisala. Iz tiga vsaki more vejdi, de nas le tu pisane inu tolmačovane (kir nemamo pred sebo obeniga nauka oli exempla) zdaj na pervu težku stoji. Ob tu akur katerimu le tu naše pervu delu se cilu popelnoma ne zdi, ta zmisi, kaj vsi modri govore, kir pravijo, de sledni začetik je težak inu nepopelnom. Mi smo, Bug vej, dôsti zmišlovali, s kakóvimi puhštabi to našo besedo bi mogli prov po tej ortografiji štaltnu inu zastopnu pisati, de bi preveliku puhštabov ali konsonantov k ani silabi ne jemali, koker ti Peami inu drugi dejo, kateru je gerdu viditi. Taku mi ne smo mogli zdaj v naši zastopnosti drigači najti, temuč se ta *h* za *ch*, ta *v* za pul *f* pišejo inu postavijo, inu de se ti štymovci¹⁾ izrekó po šegi našiga jezika. V ti viži se nom zdi, de ta naš jezik suseb z latinskimi puhštabi se more prov lahku inu zastopnu pisati inu brati.

b.

Iz Evangelija Sv. Matevža. Cap. XIX.

Inu pole, eden stopi k nemu, inu pravi: Dober mojster, kaj imam dobriga djati, de jest morem imejti ta večni „leben?“ On pravi k nemu: Zakaj mene imenuješ dober? Nišče nej dober, samuč ta jedini Bug. Hočeš li pak ti v ta večni leben priti, taku derži te zapuvidi. On pravi k nemu: Katere? Jezus pak pravi: Ti ne imaš ubijati, ti ne imaš prešustvati, ti ne imaš krasti, ti ne imaš krivu pričovati, poštuj očeta inu mater, inu ti imaš lubiti tujga bližniga koker sam sebe. Na tu pravi ta mladi k nemu: Le tu vse sem jest deržal od muje mladusti, kaj meni še manka? Jezus pravi k nemu: Hočeš li popelnom biti, taku pujdi kjakaj, prodaj vse, kar imaš, inu daj tim bozim, inu bodeš imel en šac v nebesih, inu pridi, tar hodi za meno. Kadar ta mladi to besedo zasliši, gre proč žalosten od nega, zakaj on je imel dosti blaga. Na tu Jezus pravi k sujim jogrom: Risničnu vom povejm, de en bogat težku pride v tu nebesku kralevstvu, inu spet vom povejm, de ena kamela lažej gre skuzi ušesa ene jegle, koker de en bogat pride v tu nebesko kralevstvu. Kadar tu nega jogri zaslišijo, se silnu prestrašijo, inu pravijo: Du more tedaj ohranen biti? Jezus pak na ne (nje) pogleda, inu pravi k nim: Per ludeh je le tu nemogoče, anpak per Bugi so vse riči mogoče. — —

c.

Iz Evangelija Sv. Lukeža. Cap. XV.

En človik je imel dva sinu, inu ta mlajši vmej nima je djal

¹⁾ Vocales.

h timu očetu: Oča, daj meni ta dejl blaga, kir meni sliši. Inu on rezdili nima tu blagu. Inu ne kar dolgu potle ta mlajši sin je vse v kupe spravil, inu je vlekal deleč na ptuje dežeze, inu je tamkaj suje blagu zadjal z nezmasnim prošanjem. Inu potle, kadar je bil tu suje vse zapravil, vstane v ti isti deželi ena velika lakota, inu začne sam potrebovati. Inu on gre, inu se pertisne k animu purgarju te iste dežeze, inu ta isti nega pošle na sujo pristavo te svine past. Inu je želim suj trebuh le z mekinami napolniti, katere so te svine jejle, inu ne mu ničče nej tih dal. Tedaj on spet gre sam v sebe, inu pravi: Kuliku najetih delocev mujga očeta imajo obilnu kruha, jest pak merjem od lakote. Jest hočo vstati gori inu pojti k mujmu očetu, inu hočo reči k nemu: Oča, jest sem grešil v tu nebu inu pred tebo, jest vže ne sem vreden biti imenovan tuj sin, sturi mene koker eniga od tujh najetih delocev. Inu on vstane gori, inu pride k sujmu očetu. Inu kadar je on še deleč bil, nega oča ga je zagledal, inu se je usmilil čez nega, inu teče k nemu, pade okuli nega garla, inu ga kuša. Ta sin pak pravi k nemu: Oča, jest sem grešil v tu nebu inu pred tebo, jest ne sem vreden več biti imenovan tuj sin.

Na tu ta oča reče k sujim hlapcem: Pernesite semkaj uno pervo dolgo sukno, inu ga oblecite, inu postavite ta perstan na nega roko inu črevle na nega noge, inu perpelajte unu debelu tele, tar zakolite, naj jejmo inu se veselimo, zakaj le ta muj sin je bil mertov, inu je oživil, je bil zgublen, inu je najden. Ta stariši nega sin pak je tedaj bil na puli, inu kadar on pride, inu se perbliža h ti hiši, zasliši on tu petje inu te plesi, inu on pokliče eniga od sujih hlapcev, inu upraša, kaj bi tu bilu. Ta pak nemu povej: Tuj brat je prišal, inu tuj oča je zaklal tu debelu tele, za tu de je on nega spet zdraviga prijel. On se je pak reserdil, inu nej hotel noter pojti. Na tu nega oča gre vunkaj, inu ga prosi. On pak odgovori, inu reče h timu očetu: Tulikanj lejt jest tebi služim, inu nesem tuje¹⁾ zapuvidi nigdar prelomel, inu ti nesi meni nigdar dal le eniga kozliča, de bi se jest bil zveselil z mujemi perjатели, anpak kadar je le ta tuj sin prišal, kateri je tujè blagu požerl, ti si nemu zaklal unu debelu tele. On pak pravi k nemu: Sin, ti si vselej z meno, inu vse mujè je tujè, ti bi pak imel vesel inu dobre vole biti, zakaj le ta tuj brat je bil mertov, inu je spet ožil, je bil zgublen, inu je najden.

1) tvoje.

2. Sebastijan Krel.

Valvazor piše, da je bil Krel l. 1563 pomagavec Trubarju, ondaj, ko je bil Trubar novovérski pridigar v Ljubljani, umerl pa da je l. 1569. Da je pomagal Trubarju spisovati tisto knjigo, ki je prišla prvič l. 1567, drugič pa l. 1578 na svetlo, t. j. kerščanski nauk s psalmi i t. d., to smo uže slišali. Poslovenil je tudi „postilo“ Spangenbergovo. Pervi del je izišel l. 1567 v Ratisboni (Regensburg) pod napisom: „Postila slovenska, t. j. karšanske evangeliske predige verhu vsaki nedelski evangeljon i t. d.“ in ga ni menda več nikjer drugje, kot v c. k. dvorni knjižnici na Dunaju. Vsa njegova postila je bila pa natisnjena v Ljubljani l. 1578. Kedaj in kje se je K. rodil, to se doslej še ni moglo zvedeti. Jezik mu je malo boljši od Trubarjevega; člen se ne nahaja tako pogostoma. Tudi pisavo Trubarjevo je popravil: *fu* in *su* je odkazal vsakemu svojo službo; tako ločil tudi *fh* od *sh*; namesto Trubarjevega *za* je pisal *c*; vendar obderžal njegov *zh* za *č*; razun tega pa počel tudi pisati *ch* za *č*: mogoche, moch (mogoče, moč); za topljen *l* in *n* je deval *i*, (kruljav, jagnie), ali pa dve pičici na naslednji samoglasnik: kruläv, lüdi, iagnë, z ognôm, (beri: kruljav, ljudi, jagnje, z ognjom); celó ogän, nän nahajamo v njegovi postili za „oganj,“ „nanj;“ pa tudi skadañ po španski za skadanj (skedenj). Tako imenovani polglasnik před *rom* je po navadi zaznamoval s čerkami: à, è, ò: kàršansko, dèržati, kakòr itd. Posnemala sta ga potém gledé è pa ò tudi Dalmatin in Bohorič, (kar se je pa do malega nalašč opuščalo v tej knjigi).

Za srednji spol se piše *o* v drugem natisu postile njegove (1578) še natančneje nego v prvem; da se pa mešata v tem natisu *fh* pa *sh*, temu je menda kriv prepisovalec ali pa tiskar. Krel je imel večé kolo Slovencev pred očmi nego Trubar, zato je malo bolj hervatil in pisal: *fam*, *kada*, *skadañ* namesto: *fem*, *kedaj*, *skedenj*; zato je vvel nemara tudi *ch* (*č*), in rabil deležnik (particip) preteklega časa na „ši.“

Iz postile.

Izvoleni karščenik, imaš, hvala Bogu, Joanna Spangenbergia karšansko postilo v naš slovenski jezik tolmačeno inu posneto. Ne moti se pak, ako bode lih mnogi na to naše pismo merdal inu se obrezal: edan sentencije, drugi besede, tretjč puhstabe, četerti tipfelne ali čarke, peti, ne vem sam kaj si, grajal. Zakaj hudičova natura je, da ne more obeno ni božje ni karšansko delo prez tadla pustiti. Inu navada je pár ljudeh, da znajo bulje opravljati kakòr popravljati, inu berž v' družih očéh „bijl,“ kakòr v' svojih trame

vidijo, da se tudi včasih kruljevac za kruljevcom posmehuje. Inu gdo ôče ali more vsim ljudem, vsakateri glavi vstreči?

Le to ortografijo slovenskiga pisma smo mi z vestjo inu z dobrim svitom zastopnih bratov tako postavili. Inu spomislili tudi na več našiga imena inu jezika ljudi, kir so okuli nas, Dolence, Istrijane, Vipavce itd., kateri skoraj povsod čisteši slovenski govore, kakor mi po Kranju inu Koroški deželi, do polu nembški. Inu so edni navajeni na to staro slovensko, hervatsko ter čurilsko pismo.

Bog ôtel pak, da bi to isto, zlasti čurilsko lepo pismo mogli spet v ljudi perpraviti. Kadar pak nej dobro mogoče za ubužtva stran, zavoljo turske sile, inu kar so ta vekši del slovenskih dežel puste inu vže turske, inu smo tako začeli največ z latinskimi puhstabi pisati inu drukati, taku moremo v sili, kakor Nemci govoré, stole inu klopi na mizo postaviti ali saj gledati, da se latinski puhstabi namesto naših starih slovenskih, kolikor je mogoče, v glihi moči postavijo, inu ta ortografija derži, katero našiga jezika idioma inu natura potrebuje, nekar kakor ôče vsaki v' svoji vasi ali méstu imeti. Zato sâm spred to staro abc po imenih inu pruti latinske puhstabe postavil, ako kateri hervatsko pismo zna, da nas tim bulje zastopi.

Ti pak, kir ne zastopiš, kaj je ortografija, kaj proprietas linguae, inu si se navadil na gospod Truberjovo kranščino, beri le precej le to pismo, kakor sice druga bereš: tebi nej veliko ali skori nič preminjenu. — —

3. Jurij Dalmatin.

Ta mož je bil prvi, ki je poslovenil vse sveto pismo starega in novega zakona. Najpoprej je bil natisnjen „Pentateuch“ l. 1578 v Ljubljani. Natisnil ga je tiskar Mandel, ki se je bil vernil. To je bil menda drugi spis, ki se je tiskal v Ljubljani. Prvi je bil Jezus Sirah l. 1575. Vse sveto pismo Dalmatinovo je pa prišlo v Vitenbergu l. 1584 na svetlo, pod napisom: „Biblia, tu je vse svetu pismu stariga in noviga testamenta, slovenski tolmačena, skuzi Jurja Dalmatina.“ Tistega leta je bil tudi tiskan ravno ondi njegov slovenski molitvenik („Betbuch“) pa tretji natis Trubarjevih „dubovnih pesmi,“ ki ga je on oskerbel.

Dalmatinova slovenščina je čistejša od Trubarjeve; mnogo Trubarjevih zmot je popravil, marsikaj pa tudi popačil. Vendar je rabil člen tudi on, da si ne tako pogostoma kakor Trubar. Domá je bil iz Kerškega na Dolenskem (Kranjskem); umerl je zadnji dan

avgusta meseca l. 1589 v Ljubljani, kjer je bil pridigar, v Turjaku blizu Škocijana pa župnik. Pokopali so ga že drugi dan pri sv. Petru v Ljubljani. Na koncu svetega pisma Dalmatinovega se nahaja pregled (register) nekterih besed, ki so po različnih krajih različne, s pomenom vred, kako se pravi namreč ti ali uni reči po „kranjski,“ „koroški,“ „slovenski“ oli „bezjački,“ „hervaški,“ „dalmatinski,“ „istranski“ in „kraški.“ Iz tega pregleda se vidi po besedah, da se je velelo nekđaj Slovincem hervaškim tudi Bezjaki, ki jih jemlje z „bezjačkim“ jezikom vred tudi Trubar v misel. Še dan danes jim pravijo nekteri Štajerci tako.

a.

iz II. Mozesovih bukev. „Cap.“ 2.

Ena od hčer Levitovih je rodila eniga sinu, inu kadar je vidila, da je on enu lepu déte bilu, ga je tri mésece skrila; Kadar ga pak nej mogla dalje skriti, je ona sturila eno majhino skrinico iz bičovja, inu je toisto zamazala (z ilom inu) z' smolo, inu je tu déte v'njo položila, inu je je položila v' ločje pèr kraju vodé. Njegova sestra pak je od daleč stala, de bi vejčila, koku bi njemu šlu.

Inu Pharaonova hči je doli šla, de bi se kopala, u' vodi, inu nje dečle so hodile pèr kraju vodé. Inu kadar je ona to skrinico v' ločji vgladala, je svojo déklo tjakaj poslala, de bi jo pèrnesla. Inu kadar je ona bila odpèrla, je vidila tu déte, inu pole, ta hlapčiček se je jokal, inu on se je njej smilil, inu ona je djala: Tu je Ebreerskih otruk enu.

Tedaj je njegova sestra k' Pharaonovi hčeri djala: Hočem li iti, de pokličem eno Ebreersko ženo, (katera dojí), de tebi tu déte dojí. Pharaonova hči je k' njej djala: Pojdi. Natu je ta dečla šla, inu je tiga diteta (sic) mater poklicala. Inu Pharaonova hči je k' njej rekla. Vzami letu déte, inu je meni doji, jest hočem tebi plačati. Inu ta žena je tu déte vzela, inu je je dojfla. Inu kadar je tu déte veliku bilu, ga je ona Pharaonovi hčeri pèrnesla. Inu on je bil njej za sina, inu ona ga je imenuvala Mozes. Zakaj ona je djala: Jest sim njega iz vode izvlekla. *Bras. Kinderlein*

b.

iz I. Mozesovih bukev. „Cap.“ 37. 39.

Jozef je bil sedemnajst lejt star, kadar je živino pasel s svojemi bratmi, inu ta hlapčič je bil per Bilhe inu Silpe, njegoviga očeta žen, otrucih, inu je njih očetu pravil, kadar je kej en hud glas čez nje šal.

Izrael pak je Jozefa več lubil, kakòr vse svoje otroke, za tu kir je on njega v' starosti bil rodil; inu je njemu sturil eno lépo pisano sukno. Kadar so pak njegovi bratje vidili, de je njih oča več njega lubil, kakor vse njegove brate, so ga sovražili, inu néso mogli ž njim obene prijaznive beséde govoriti. Jozef je tudi enkrat imèl eno sajno, od te je on svojim bratom bil povédal, za tu so oni njemu še več sovraž bili. Zakaj on je djal k' njim: Prosim vas, poslušajte, kaj se je meni sajnal: Meni se je zdélu, de smo snope vezali na púli, inu polè, moj snop je gori vstal, inu je stal, inu vaši snopi okuli, so se poklajnali pred mojim snopom. Na tu so njegovi bratje k' njemu djali: Boš li ti čez nas krajloval inu čez nas gospodoval? Inu so ga še več sovražili za volo njegove sajne inu njegovih beséd. Inu njemu se je še ena druga sajna sajnala, to isto je on svojim bratom povédal, inu je djal: Polé, meni se je še ena sajna sajnala, meni se je zdélu, de je sonce inu luna inu enajst zvezd se pred mano poklajnal. Ino kadar je le tu njegovimu očetu inu njegovim bratom bilu povedanu, je njegov oča njega svaril, inu je djal k' njemu: Kaj je tu za eno sajno (sic), katera se je tebi sajnala? Bom li jest inu tvoja mati inu tvoji bratje prišli, inu se bomo pred tabo poklajnali? Inu njegovi bratje so njemu nidig bili: ali njegov oča je le te besede ohranil.

Kadar so pak njegovi bratje bili šli svojga očeta živino past v' Sihem, je Izrael rekal k' Jozefu: Ne pasejo li tvoji bratje živino v' Sihemi? Pojdi sem, jest hočem tebe k' njim poslati. On pak je rekal: Le tu sim. Inu on je djal: Pojdi inu pogledaj, ako tvojim bratom dobro gre, inu živini, inu povej mi spet, kaku stoji. Inu on je njega poslal iz doline Hebron, de je šal v' Sihem.

Inu en mož ga je našal, de je bil zašal na puli, ta ga je vprašal, inu je djal: Koga iščeš? On je odgovoril: Jest iščem moje brate, prosim te, povej mi, kej pasejo? Ta mož je rekal: Oni so od le tod šli, zakaj jest sim slišal, de so djali: Pojdimo v' Dotan. Inu Jozef je za svojimi brati šal, inu je nje našal v' Dotani.

Kadar so oni vže njega vidili od daleč, prejden je blizi k' njim prišal, so se zuper njega svejtovali, de bi ga vmorili, inu je eden h' drugimu djal: Poglejte, ta sajnavec gre semkaj; zdaj tedaj pridite, inu naj ga vmorimo inu v eno jamo veržemo, inu hočemo reči: de ga je ena huda divjačina snedla. Taku se bo vidilo, kaj so njegove sajne.

Kadar je Ruben tu slišal, je hotil njega iz njih rok odtèti inu je djal: Nikar ga ne vmorimo. Inu Ruben je spet rekal k' njim:

Ne prelite kri, temuč verzite ga v to jamo, katera je v puščavi, inu ne položite rok na njega. On pak je hotel njega iz njih rok odteti, de bi ga svojimu očetu spet perpelal.

Kadar je vže Josef k' svojim bratom prišal, so oni njemu njegovo suknjo inu to lepo pisano suknjo, katero je on na sebi imèl, slékli, inu so ga vzeli, inu so ga v eno jamo vergli: taista jama pak je bila prazna, inu nej bilu vodé v' njej, inu so doli k jedi sédli. Mej tém so oni svoje oči vzdignili, inu so vidili eno množico Izmaeliterjev pridejoč iz Gileada svojemi kamelami, te so nesle korenje, balžam inu miro, inu so šli doli v Egipt.

Tedaj je Juda rekal k svojim bratom: Kaj nam Pomaga, de našiga brata vmorimo, inu njegovo kri skrijemo! Pojdite, naj ga Izmaeliterjem predamo, de se naše roke nad njim ne pregríšé: zakaj on je naš brat, naše mesu inu kri. Inu oni so njega slušali. Inu kadar so madianiterski kupci mimu šli, so oni njega vun iz jame izvlekli inu so ga Izmaeliterjem predali za dvajseti srebèrnikov, ti so ga v Egipt pèrpelali.

Kadar je pa Ruben spet h' tej jami prišal, inu nej Jozefa v' njej našal, je on svoj gvant restèrgal, inu je prišal k svojim bratom, inu je rekal: Tiga hlapčiča nej tukaj, kam hočem jest? Inu oni so vzeli Jozefovo suknjo, inu so zaklali eniga kozliča, inu so to suknjo v' kri omočili, inu so to pisano suknjo tjakaj 'poslali, inu so jo pustili svojimu očetu pernesti inu povédati: Leto smo našli, poglej, ali je letu tvojga sinu suknja ali nikar.

On pak je njo poznal, inu je djal: Letu je mojga sinu suknja, ena huda divjačina je njega požèrla, ena dereča divjačina je Jozefa rezdèrla. Inu Jakob je svoj gvant restèrgal, inu je en žakel oblékel okuli svojih ledovji, inu je žaloval po svojim sinuvi dolg čas. Inu vsi njegovi sinuvi inu hčere so vstali, de bi ga troštali. Ali on se nej hotel pustiti troštati, inu je djal: Jest z' žalostjo doli pojdem v grob k mojimu sinuvi. Inu njegov oča ga je objokal. Madianiterji pak so ga predali v' Egipt Potifaru, faraonovimu kamrarju inu dvorniku.

Inu „GOSPVD“ je bil z' Jozephom, de je en srečen mož bil, inu je bil v' svojga „Gospuda,“ tiga Egipterja hiši. Inu njegov „Gospud“ je vidil, de je „GOSPVD“ ž njim bil: zakaj vse, kar je on delal, h'temu je „GOSPVD“ srečo dal skuzi njega. Taku de on gnado našal pred svo(j)im „Gospudom,“ inu je njegov služabnik bil, inu ga je postavil čez svojo hišo: inu vse, kar je imèl, tu je on njemu pod njegove roke dal.

Inu od tiga časa, kar je on njega čez svojo hišo, inu čez vse svoje blagu bil postavil, je GOSPVD žegnaj tiga Egipterja hišo za Jozefovo volo, inu je bil zgul žegan GOSPODNI v' vsem, kar je on imèl v' hiši inu na púli. Zatu je on vse pustil pod Jozefovimi rokami, kar je imèl. Inu [kakòr dolgu je on njega imèl], nej on za obeno réč skérbil kakor kar je jédil inu píl.

4. Adam Bohorič.

Da bi bila edinost v pisanju, spiše A. Bohorič, voditelj (rector) stanovske šole v Ljubljani, pervo slovensko slovnico po imenu „Arcticae horulae“ (pozimske urice) succisivae de latino-carniolana literatura ad latinae linguae analogiam accomodata etc. Witebergae 1584.* Vzgleđi za sklanjanje imensko so mu ti le: oča, mati, pismu, vse troje s členom, da si ga ne rabi v drugih primerih t. j. celih stavkih, prevedenih iz latinščine. Za latinski „ablativ“ mu služi naš „genetiv“ s predlogom od; domačega „lokala“ in „instrumentala“ ali „sociala“ pa ni še znal. Ondaj je bila latinščina še jezik vseh učeniĥ; zato so merili vse jezike po latinskem kopitu.

Bohorič je popravil in ustanovil Trubarjev, Krelov in Dalmatinov pravopis tako le: f - s; fh - š; s - z; sh - ž, z - c; zh - č. Zato pravimo tej pisavi še dan danes bohoričica, ki se je rabila do l. 1844 skoraj prav sama.

Razun nekterih drugih reči je spisal tudi bukvice svetih pesmi s podpisom A. B. Pravijo, da je bil iz Dolenskega (Kranjskega) doma; ali od kod, tega ne vemo.

V. Sedemnajsti vek.

1. Tomaž Kren.

Po smerti navedeniĥ prvih pisateljev slovenskih zaspala je tudi slovenščina. Najpoprej jo vzdrami Tomaž Kren, škof Ljubljanski, s tem, da je poslovenil in dal na svet l. 1612 evangelije in liste, ki so bili natisnjeni v Gradcu. — [Drugi natisk, pomnožen s svetimi pesmami, kratkim katekizmom in molitvami, oskerbel je več domačih besed s tujkami nadomestivši, J. L. Schönleben l. 1672.] Rodil se je Kren v Ljubljani 13. novemb. 1560; umerl pa l. 1630 (a ne „okoli l. 1770“).

Luk. 10. 30—35.

Je bil en človek, ta je šál od Jeruzalema doli v' Jeriho, inu je padèl méj razbojnik: ti so ga zléjkli inu stepli, inu so šli proč, inu so ga pul mèrtviga pustili ležati.

Perméřilu se je pak, de je en far po te isti césti doli šál, inu kadàr je njega vidil, je mimu šál.

Ravnu taku tudi en levit, kadàr je bil na tu istu mejstu prišál, inu njega vglédal, je šál mimu.

En Samaritan pak je potoval, inu je tjakaj prišál, inu kadàr je njega vidil, se je on njemu v serci smilil, je šál k' njemu, je obvezal njegove ráne, inu je noter vlil ojla inu vina: inu ga je vzdignil na svojo živino, inu ga je pelal v ošterijo, inu ga je vardjal.

Ta drugi dan je vunkej vzél dva dènarja, inu je nje dal timu ošterju, inu je rékal k njemu: Vardevaj ga, inu aku kaj čez le tu vun daš, hočem jest tebi plačati, kadàr zupet pridem.

2. Gregor Alazia.

(Fra Gregorio Alasia da Sommaripa.)

Ta mož je bil redovnik in je izdal l. 1607 v Vidmu laški in slovenski slovník (Vocabolario Italiano e Schiavo), ki ima v sebi (spredaj) tudi kratek návod, kako se nauči človek lahko slovenski itd.; zadaj pa za priveržek razun vsakdanjih molitev po laški in po slovenski tudi nekoliko církvénih pesmic, ki so jih popevali Slovenci ondaj, pa tudi uže poprej ob velikih praznikih, imena najnavadnejših denarjev, domač pogovor popotnika s kmetom od najpotrebnejših reči itd. Ta knjiga je v Ljubljanski knjižnici med knjigami pokojnega Kopitarja, ki jo je prvi razglasil.

V predgovoru veli pisatelj, da ma slovenski jezik 33 glasov (samoglasnikov s soglasniki vred), in da ga ni lahko pisati z latinskimi čerkami. On je pisal nekako po laškem: Duc, tuic, vernic gljudi, rasghi, mnoghega (sic), chiasť, cuala itd. namesto: duh, tvojih, véřnih ljudí, razžgi, mnogega, čast, hvala itd.

3. Prisega iz Štajera.

Vsakatera priča, katera eno pravu učeno resnico hoče storiti inu perseči, ima gori vzigniti tri perste, per tem pervim perstu, to je ta palec, ta zastopiti Bog Oča, per tem drugim perstu Bog Sin, per tem tretjem perstu Bog Sveti Duh; ta druga dva notri v roki ležeča persta pomenita, ta eden, kateri je ta četerti perst, to keršansko dušo, katera je skrita pod tem človejstvam ali žiyotam; inu ta peti

ali majheni perst pomeni tu telu koker je tu telu majhino šacati proti te žlahtni duši; pak per ti celi roki se zastopi en sam Bog inu stvarnik zemle inu nebes i t. d.

VI. Osemnajsti vek.

I. P. Marko Pohlin.

Za prvo slovensko slovnico (Bohoričevo) izišla je l. 1715 v Ljubljani druga, ki jo je izdal P. Hipolit iz Novega mesta pod naslovom: „Grammatica latino-germanico-slavonica.“ To pa smemo po pravici drugi natisk Bohoričeve imenovati, ki jo je Hipolit, kakor je podoba, le prepisal in okrajšal. Vzgladi za sklanjanje so: oča, mati, pismu; instrumentala in lokala ni med padeži, namesto tega je pa ablativ s predlogom od (tedaj slovenski genitiv). Bohorič in Hipolit sta mislila ondaj, ko je latinščina zvonec nosila, da mora biti vsak jezik po latinskem stvarjen. V genetivu dvojinskem (dualnem) bere se pri Hipolitu: tju očetov, očet vel očov; v dativu množinskem: očetom, pismam; v dualnem pa: očetama, pisma (namesto: pismama).

Avguštinec P. Marko Pohlin, ki je dal v Ljubljani l. 1765 slovensko abecedo („Abecediko“) na dan, spiše l. 1768 tretjo slovnico po imenu „Krajnska gramatika,“ ki je dočakala l. 1783 drugega natiska, da si je bila sploh slabejša od Bohoričeve. Nemčeval in koval je tako, da nikdar takega. Spisal je n. pr. bukve: „Petnajst pergajnajočih arreči zakaj se mora katolška vera vsim drugim pred vleči“ (vorziehen); za nemško besedo Ursache je skoval „ar-reč.“ — Vendar je zasledil v slovenščini instrumental sam ob sebi; lokala pa še ne; lokal množinski, ki sta ga štela njegova prednika za genitiv, bil je njemu priveržek ali druga oblika tega padeža. — L. 1782 je v Ljubljani spravil na dan: „Tu malu besediše“ sive „parvum Dictionarium trilingue“ (slovensko-nemško-lat.); — l. 1792 pa na Dunaju: „Glossarium Slavicum.“

Sebi pripisuje sám tudi poslovenjene knjige: „Mathia Schönberga opravk tega človeka“ (v Ljubljani 1785); „Pridige Janeza Nep. Čupika“ (na Dunaju 1785); „Kmetam za potrebo in pomoč“ (na Dunaju 1789), poslovenil po Beckerjevem „Noth- und Hilfsbüchlein.“ Četudi se slovenščina v teh knjigah po pravilih Pohlinovih še

neizrečeno pači, pa se je prikupovala ljudem vendar čedalje bolj. Vsega skup je spisal P. Marko Pohlin nad trideset (tiskanih in netiskanih) spisov, med njimi dve tretjini slovenskih (največ prevodov).

Med njegovo netiskano ostalino je tudi slovenski pisana „Kraynska kroneka.“ Posebnega spomina mu je vreden tudi latinski rokopis, ki ga je l. 1862 izdalo v Ljubljani zgodovinsko društvo kranjsko pod napisom: „Bibliotheca Carnioliae,“ ki ima v sebi bibliografijo pisateljev kranjskih, pa tudi mnogih štajerskih, koroških in isterskih.

Tudi je zbral P. Marko več učenih Slovencev v književno družbo po imenu: „Ljubljanska družba modrine delavnih (operosorum). Iz te družbe izhajata tudi sloveča pisatelja Japelj in Vodnik. To je pa posebna zasluga P. Marka Pohlina, ki se je rodil v beli Ljubljani 13. aprila 1735, umerl pa 5. febr. 1801 v Mariabrunn-u (blizu Dunaja), kjer je bil duhovni voditelj novincem samostanskim (Magister der Novizen).“

Res, da treba grajati njegovo neukretno, potujčeno slovenščino; hvale in posnemanja vredna je pa njegova domoljubna delavnost.

2. Osvald Gutschmann.

S tem pisateljem, ki se je v svojih „Kristianskih resnicah“ (v Celovcu 1770) očitno ustavljal Pohlinovemu samovoljnemu ravnanju, počela se je druga doba slovenske pismenosti. Da bi bila v slovenskem pisanju večja edinstvo, izdelal ta verli duhovnik kratko slovnico, ki je ugledala beli dan prvič l. 1777, po tem pa doživela še več natisov. Ker se je prikupila ljudem tako jako, zloži Gutschmann tudi nemško-slovenski pa slovensko-nemški slovar, in ga izda l. 1789.

Četudi se je ustavljal Pohlinu, pa nemčuje vendar še silno tudi sam v vseh svojih bukvah, — ni čuda, ako pomislimo, kaki so bili ondaj časi; ako pomislimo, da misli človek nehotoma rajši v tistem jeziku, ktereга bolje zna, in da govori ponevedoma z domačimi besedami po tuje, ako se nauči tujega jezika bolje nego materinega; ako pomislimo na posled, da se godi na svetu vse sčasoma, ne pa mahoma.

Ni planine brez doline.
Kaker si posteles, tako boš ležal.
Kropliva tudi mladica žge.
Marskaka bukva k svojimu koncu
topor da.
Muha, katera perleti, hujši pikne.

Dobre vole mošne kole.
Ta prva obrjest gre za duri sjest.
Vsaki ima svoje lice.
Bodi sebi beseda mož.
Kar betve ne vela; pišovega oreha
ne vela.

On bi rad letel, ampak še perje ni zredil.	Kolikor ludi, toliko čudi. Zarečen kruh se rad rježe.
On bo bogat kakor pes rogat. Vjem, kam pes ного moli.	Velik ropotic, ampak malo mele. Bo plačal kakor vrabel proso.
Pijanc se preberne, kader se pre- kucne.	Mlin mele, kar (se) mu naspe. Motika kmeta in krala v eno jamo spravlja.
Kir se lohko roti, resnice ni. Keda vrana vrano piple?	

3. Stefan Kuzmič (Kūzmič).

Surdanski župnik na Ogerskem je poslovenil novi zakon za ogerske Slovence po gerškem, in ga izdal prvič v Hali (Halle) l. 1771; kesneje je bil še večkrat natisnjen v Požunu (Preßburg), l. 1848 pa tudi v Kōsegu (Güns) in pomnožen z „žoltarjem“ Šandorja Trplana. Oboma rabi madžarski pravopis; tudi ne rabita pred r^m zamolklega e. Razun nekterih izrek, ki so malo po tujem zavite, nekterih krivih participov sedanjega časa glagolov doveršnih in nekoliko nepotrebnih „členov“ pisal je Kuzmič vse prav po domače, tako kakor ogerski Slovenci govoré in izgovarjajo, tedaj tudi *u* namesto *u*: prišao, prijao, erkao, spoznao, meo, krsto, namesto: prišel, prijel, rekel, spoznal, imel, krstil; pokleknoti, povrnoti, namesto: poklekniti, povrniti. Tudi se nahaja v njegovem novem zakonu kakor pri Krelu obilno participov preteklega časa s končnico ši: spravivši, pokleknovši, slišavši. Ker rabijo ogerski Slovenci še dan današnji po staroslovenski obliko sedanjega časa glagolov doveršnih le za prihodni (tudi za preteklo-prihodni) čas, zato ne najdeš pri Kuzmiču lahko doveršnika (verb. perf.) za pravi sedanjí čas.

Luk. XI. 5—10. Či što¹⁾ med vami ma prijatela, i ide k njemi o po noči, i erče njemi: Prijatel, posodi mi tri lebe²⁾ krúha, ar³⁾ je prijatel moj prišao z poti k meni, i nemam ka pred njega djati. I on z notra odgovoreči erče⁴⁾: Ne zaglušaj⁵⁾ mi, že so dveri zaprte, i deca moja je z menom vu posteli, nemrem⁶⁾ „gori“ stanoti i dati ti. Velim vam: Či i ne da njemi gori stanovši zato, ka je njegov prijatel, za volo nesramežljivosti njegove gori stanovši da njemi, koliko je potrebno. I jaz velim vam: Iščíte, i najdete; trupajte, i odpre se vam. Ar vsaki, ki prosi, vzeme, i ki išče, najde, i trupajočemi se odpre.

1) če kdo. 2) hlebe. 3) zakaj, ker. 4) reče. 5) ne nadleguj mi. 6) ne morem.

4. JuriJ Japelj

pa

Blaž Kumerdej.

J. Japelj je bil drugi Slovenec, ki je poslovenil posebno s pomočjo Blaža Kumerdeja vse sveto pismo. L. 1784 je dal na svetlo novi, od l. 1791 do l. 1802 pa stari zakon.

Razun B. Kumerdeja so mu pomagali tudi J. Rihar, J. Škrinar, Ljubljčan, M. Šraj, A. Traven pa M. Wolf. Rodil se je Japelj 11. aprila l. 1744 v Kamniku na Kranjskem, modroznanske in duhovske šole je zveršil v Ljubljani, in se naučil več starih in sedanjih jezikov: po nemški, po laški in po francozki; pečal se je pa tudi z materinim jezikom sam ob sebi jako marljivo. Kaplanoval je najprej v Terstu 12 let; potem si ga izbere škof Ljubljanski zbog učenosti in blagega serca za dvornega kaplana in tajnika.

Del Pohlinovega društva se je deležil tudi on, a potem se lotil svetega pisma, Japelj je bil marljiv pisavec, pa tudi skerbán učitelj in dušni pastir.

Pri sv. Petru v Ljubljani je bil oskerbnik duhovskega záloga Šilingovega in voditelj duhovstvu. Ondaj ga je vverstil škof tudi med svoje svétnike. Od leta 1793 do 1795 je bil župnik in dekan pri sv. Kancijanu na Ježici (Ješci), na to dekan na Naklem, leta 1799 pa korar Celovski, potem ravnatelj bogoslovcem, pozneje tudi malim šolam kerške škofije nadzornik. Na posled je bil izvoljen za škofa Teržaškega; pa ga je prehitela smert, predno je zvédel to veselo novico. Umerl je v Celovcu 11. oktobra 1807. „*Secretus!*“

Razun sv. pisma je spisal tudi „Veliki Katekizem“ in še več drugega. Zadnji spisek mu je bil „Ribiči ljudi“ (piscatores hominum), poslovenjena pesem, natisnjena v Celovcu l. 1803.

Nenatisnjeni spisi njegoví so ti le: Velika nemško-slovenska slovnica (Slavische Sprachlehre); „Arcticae horulae Adami Bohorizh . . . nunc redivivae;“ Prestavljena spevoigra (opera) „Artaxerxes“ po talijanski P. A. Metastasia in nektere poslovenjene pesmi Mendelsohnove, Gellertove, Kleistove itd.

S koristnimi svojimi knjigami in z drugimi blagimi deli zaslužil, si je, da ga je osetinil svetli cesar z zlato svetinjo.

B. Kumerdej je bil iz Bleda doma (rojen l. 1738), ondaj, ko je pomagal Japelju sv. pismo sloveniti, Ljubljanskih šol ravnatelj, pozneje pa malih šol Celjskega okroga nadzornik in je napisal 234

pól slovnice, v kateri je primérjal slovenščino drugim slovanskim jezikom; pa predno jo dodela, prehitil ga nemila smert l. 1805.

Oba pisatelja sta pisala po Bohoričevo, mnogo bolje od Trubarja in Dalmatina, pa se vendar nista mogla še členu odkrižati do dobrega, da si je bil spoznal že Bohorič, da ga ni v slovenščini, kakor ga ni v latinščini.

Djanje Sv. Apostelnov. XXVII. Pestava.

1. Kadar je pak bilu sklenenu, de se ima Pavl v Laško deželo po morji peljati, inu de ima on z več drugimi jetniki Juliju, enimu stujnimu poglavarju cesarske trume, čez dan biti.
2. Smo mi v enu adrumetinsko barko stopili, inu smo se začeli okuli krajov Azije voziti, inu smo odrinili, Aristarh pak ta Macedoniar iz Tesalonike je pri nas ostal.
3. Inu ta drugi dan smo mi v Sidon prišli: Julius pak je Pavla lejpu deržal, inu je njemu perpustil, k prijatelam jiti inu sebe preskerbeti.
4. Inu kadar smo od ondod odrinili, smo se mi pod Cypram kje pelali, zato ker so nam bili vetrovi zuper.
5. Inu kadar smo mi v morje Cilicije inu Pamfilije se perpelali, so mi v Listro prišli, katera je v Liciji:
6. Inu ta stujni poglavar je tam eno barko iz Alexandrije nešal, katera se je imela v Laško deželo pelati, inu nas je v njo prestavil.
7. Inu ker smo se veliku dni po času vozili, inu komaj na spruti Gnida prišli, zato ker nam je veter branil, smo se mi pruti Kreti deržali zraven mesta Salmon.
8. Inu ker smo se mi kumaj memu spelali, smo v en kraj prišli, kateri se imenuje dober brod, zraven kateriga je bilu to mestu Talasa.
9. Kadar je pak veliku časa prešlu, inu ker ta voznja ni bila več varna, zato ker je bil tudi vže post minul, jih je Pavl opominal.
10. Inu je djal k njim: Vi možje, jest vidim, de ta voznja začne nevarna inu silnu škodliva biti, ne le samu za blagu inu za barko, ampak tudi za naše življenje.
11. Ta stujni poglavar pak je zadniku inu gospodarju te ladje več verjel kakor temu, kar je Pavl rekal.
12. Inu ker brod ni bil perpraven, de bi se bilu tam čez zimo ostalu, jih je veči del sklenilu od ondod se proč pelati, ako

bi kje mogli v Fenice priti inu tam čez zimo ostati, kateri je en brod v Kreti inu pruti zamorskimu inu zapadnimu vetru leži.

13. Ker je pak začel jug pihati, so oni mejnili svoje naprejšetje doseči, so od Asona odrinili inu so se memu Krete pelali.
14. Ne dolgu potler pak se je čez njo en viharni veter vzdignil, kateri se imenuje burja.
15. Inu kadar je bila barka od vetra gnana inu ni mogla zuper vetru (sic) jiti, smo jo mi vetrovam čez pustili, inu smo taku plavali.
16. Mi smo pa v en otok zadeli, katerimu je ime Kauda, inu smo kumaj čolnič uderžali.
17. Kateriga so oni k sebi vzdignili, inu so vse na pomaganje vzeli, inu so barko prevezali, ker so se bali, de bi na klečeta ne zadeli, inu so jadre doli spustili, inu taku naprej šli.
18. Ker smo pak mi bili od ene silnu velike fortune sem ter tje metani, so na drugi dan težo vun metali.
19. Inu na tretji dan so z svojimi rokami to veči orodje iz barke vun vergli.
20. Ker se pak niso skuzi več dni ne sonce, ne zvezde vidile, inu je zupet ena ne majhina fortuna naprej stala, smo mi vse vupanje našiga ohranjenja zgubili.
21. Inu ker so vže dolgu brez jedi bili, je Pavl v sredo med nje stopil, inu je djal: Vi bi bili imeli, o možje, meni bogati inu ne od Krete se proč pelati inu taku le to škodo inu zgubo namesti dobička imeti.
22. Inu zdaj vam jest svetujem, de imate serčni biti, zakaj obeniga življenja iz vas ne bo konec, zvunaj barke.
23. Zakaj le to noč je per meni stal angel tiga Boga, čiger sim inu komer služim.
24. Inu je djal: Pavl, nikar se ne boj, ti moreš pred cesarja priti, inu pole, Bog je tebi daroval vse te iste, kateri se z tabo pelejo.
25. Za tega volo, možje, bodite serčni, zakaj jest Bogu verjamem, de se bo taku zgodilu, kakor je bilu meni rečenu.

5. Valentin Vodnik.

Slovenci imamo dosta prelepih narodnih pesmi, ali imena tistih mož, ki so jih nekđaj zložili, kdo jih zna? Izmed znanih pevcov je bil sloveči Vodnik prvi, kateri je s svojimi mičnimi in

okroglimi pesmimi pokazal, da ima res pravo pevsko žilo. Ugrele so mu jo pa, kakor sam pravi, posebno narodne pesmi, ki mu jih je popevala mati:

Kar mat' so učili,
Me mika zapet',
Kar stari zložili,
Za njimi posnet'.

Perve pesmi je zakročil l. 1781 v „Pisancah“ Devovih. Nekaj drugih reči je bil napisal za P. Marka uže l. 1774 in 1775; njegovo prvo „delo,“ ki ga je po naročilu svojega dobrotnika barona Ž. Cojza in A. Linharta spisal, bila je pa velika pratika za l. 1795, 1796 in 1797, v katero je jemal razun drugih podučnih stvari in pesmi tudi umetne „vganjke“ (zastavice), ki jih znajo ljudje po Kranjskem veliko še dan danes na pamet. V prvi je popisal tudi sam svoje življenje in kranjsko deželo.

Pervi beli dan je ugledal 3. svečana 1758 v gornji Šiški na Jami pri „Žibertu.“ Ko je bil spolnil že deveto leto, popusti „igre, luže in dersanje na jamenskih mlakah“ in gre volan v šolo v Novo mesto, kjer ga je učil stric Marcel Vodnik prvih naukov l. 1768 in 1769. Potem se verne spet domu in zdela šest latinskih šol od l. 1760 do 1775 v Ljubljani. Tega leta je šel k Franciškanom, ali pozneje (1784) ga pošlje škof Herberstein na Gorenško, pozneje tudi na Dolensko, pa spet na Gorenško duš past.

V Koprivniku se je seznanil l. 1793 z učenim rojakom, baronom Ž. Cojom, ki je bil poslej prijateljski, pa pravičen in moder sodnik njegovim pesmam, predno so prišle na svetlobo. Ta slavni mecén vsem tedanjim bistrim glavicam domačim je Vodnika tudi podbodel, da se je začel vaditi rudninstva ter si ga izbral pozneje za domačega slovena (Hauslavist), potem ko je bil l. 1796 prišel Vodnik, kakor si je sam želel, v Ljubljano za duhovnika k sv. Jakobu. Ondi je počel ta sloveči pesnik pisati mahom drugo leto (1797) „Ljubljanske novice“, ki so izhajale štiri leta; tretje leto na to (1798) ga izberó za učenika pesemstvu v latinskih šolah Ljubljanskih. Od l. 1801 je pregledoval in popravljal tudi Japeljevo in Kumerdejevo sv. pismo.

L. 1806 so prišle njegove „Pesmi za pokušnjo,“ l. 1809 pa „Pesmi za brambovce,“ ki so jih popevali o francoski vojski po vsi kranjski deželi; dve leti poprej (1807) dal je bil tudi slovensko narodno pesem „Pegam in Lambergar“ z nemško besedo J. A. Župančiča vred natisniti.

Ravno tisto leto (1807) izdelal je za šole tudi knjižico „Geschichte des Herzogthums Krain, des Gebietes von Triest und der Grafschaft Görz,“ ki je izišla na Dunaju l. 1809.

Za francoske vlade je bil Vodnik v Ljubljani ravnatelj različnim šolam (latinskim, obertnim, umetnim in malim). Ondaj (l. 1811) spisal je tudi te četvere šolske knjige: „Pismenost ali gramatika za perve šole“, iz ktere so se učili za Francozov slovenski učenci slovenščine v latinskih šolah; „Početek gramatike, t. j. pismenosti francoske gospoda Lhomonda“ (poslovenil po *Éléments de la grammaire française par L'Homond*); „Keršanski nauk“ pa „Abecedo“ ali „Azbuko“).

Verh tega je poslovenil (l. 1799) celó „Kuharske bukve“, l. 1818 pa Matoškovo „Babištvo ali porodničarski uk“. Lete dvoje bukve nam kažejo posebno, kako se je trudil verli Vodnik, da bi ugladil in ušibil slovenščino za vsak nauk.

Potem ko so morali Francozi l. 1813 iz dežele potegniti, učil je Vodnik v Ljubljanskih viših šolah laški jezik; tudi je slovenil poslej cesarske ukaze in zapovedi. Od l. 1808 do 1818, posebno pa zadnje dni pred smertjo pečal se je marljivi Vodnik tudi s starinoznastvom. Verh tega vsega je nabiral tudi lepe domače besede za obilen nemško-slovenski besednjak, ki je pa prišel na beli dan po mnogoterih zaprekah, jako pomnožen, še le 43. leto po njegovi smerti (1860) na stroške pokojnega škofa Ljubljanskega Antona Alojza Wolfa, ki tudi ni doživel veselja, da bi bil videl to imenitno delo popolnem dokončano.

Umerl je Vodnik, prvi imenitni pesnik slovenski, na naglem 8. prosenca 1819 v Ljubljani, in počiva pri sv. Krištofu. Omislili so mu prijatelji najprej (1819) kamen z latinskim, l. 1839 pa z znanim slovenskim napisom.

Vodnik je po tem takem pripomogel jako, da se je slovenščina tako obrusila in opilila.

Slovenska beseda mu je bila čedalje čistejša, to pa zato, ker je pazil po izgledu Ravnikarjevem sosebno od l. 1811 véрно, kako govori terd Slovenec. To nam kaže na pr. pesem o zadovoljnem Kranjcu:

(1781)

Men' sonce iz straže hrovaške gor pride,
In na Korotanu za hribe zaide.

(1806)

Od straže hrovaške — gor solnce mi pride,
U nograde laške — po poldne zaide.

Leta 1816 v rokopisu za drugi natisk je pa tako popravil:

Od straže hrovaške — mi solnce izide,
V vinograde laške — pod večer zaide.

Tudi v „Veršácu“ se bere l. 1816 lepo po naše:

Na Veršác mi stop' in sedi,

ne pa kakor poprej:

Na Veršac mi dolí sedi.

Vodnik je bil jako poštena duša, učencem dober oča, blagega, moškega, pa vendar veselega serca, torej v družini šegav in kratkočasen tako, kakor v nekterih svojih spiskih, posebno v pesmicah, ali njegova šala je vedno pristojna.

Razun nekterih drugih veselih in žalostnih poslovenil je jako dobro tudi več Anakreontovih, in se poslavil posebno s svojimi različnimi izverstnimi pesmami, izdanimi l. 1840 in 1869, pri vseh Slovencih tako, da so obhajali o svečnici l. 1858 v Ljubljani stoletnico njegovega rojstva jako praznično in z veliko častjo. Njemu na čast in na slavo so spisali skoro sami slovenski pisatelji obilno slovensko-nemško knjigo po imenu: „Vodnikov Spominek“ (Vodnik-Album), ki je prišel z njegovo podobo i t. d. olepšan v Ljubljani l. 1859 na svetlo, in v katerem je popisano življenje tega slovečega pevca domačega jako na drobno.

21.

Popisovanje Krajske Dežele.

Krajska dežela je vojvodstvo po erbšini Estrajnskiga vojvoda, kateri je zdaj tudi cesar. Ona leži med Korotanam, Štajerskim, Hrovaškim, Liburnijo, Teržaškim morjem in Furlanijo. V svoji narvekši dolgosti od jutra proti večeru ima 30 milj, in široka je od polnoči proti poldne 25 milj. Vse lice ima 214 celih na štiri vogle milj. Leži pod 46 zobam od sredne okolice proti polnoči in pod hladnim pasam. Na krajskim prebiva okoli 400.000 duš, tedaj pride na vsako miljo 1869 ljudi. Ljudje so skoraj vsi katolške vere, vunder pod Novim mestam proti Hrovaški meji nekteri Gerki ali starovérci prebivajo. Tudi v Terstu in v nekterih mestih se dosti druge vere ljudi znajde. V Ljubljani je Vikši škofija, za tem so škofje v Tersti in v Gorici.

Krajnci imajo svoj lastni jezik, kateri od „slovenskiga“ zvera, in je v žlahti s Hrovaškim, Pemskim (Českim), Poljskim in Moško-vitarskim. Krajski jezik se mnogo v ustih prebivavcov, skoraj v vsaki vasi družagi zavija.

Veliki potoki v tej deželi so:

1. Sava, dereča voda, koja na dveh krajih izvira, pod Korenam in v Bohinji. Ta dva izvirka pri Radolci vkupaj prideta, potler Sava na polnočni strani dežele, proti jutru na Hrovaško teče. Sava je zdrava in dobro ljudem tekne. Posavci so terdni ljudje.

2. Ljubljanca, mehka voda, izvira na Verhniki, in se pod Zalogam v Savo zlije. Pod Ljubljano je dereča ino zdravši.

3. Kerka izvira na Dolenskim, na Kerki, teče v Savo.

4. Kolpa izvira v notrajnim Krajnskim¹⁾, ino zdajci na Hrovaško odteče.

Na Gorenskim sta dva jezera: Bleško, per Bleškim gradu. Na sredi okroglo obrašen hribec iz jezera molí, na kterim je lepa cirkev. Drugo je Bohinsko jezero, v kteriga Savica ali izvirek bohinske Save iz 200 seženov široke luknje teče in na enkrat lep padec (slap) od 260 seženov naredi. Spodaj iz jezera bohinska Sava teče. Obudva imata žlahtne ribe, zlasti je bohinsko zavolj svojih postervi imenitno. V notrajnim Krajnskim je cirkniško jezero, v kterim so trije potoki. Po zimi je polno vode, po leti se skoraj vse posuši; v tem času v njem orjejo, sejejo, žanjejo, travo kosé in lov imajo. Na jesen se z vodo napolni, koja iz podzemljiskih lukenj černe šuke sabo pernese. Kadar po leti močno grometi in dež iti začne, tudi po leti voda skozi nekterih dvajset lukenj hahljati začne, tako silno, de se vse jezero v 24 urah napolni in dostikrat pokošeniga sena spraviti ne vtegnejo.

Krajnska dežela je večí del hribasta. Veliko hribov ino gorá je z dobrimi gojzdi, drevjam, sadjam, hišami ino ljudmi napolnjenih. Dosti jih je pak golih in na nekíh celo leto sneg leži. Snežniki ležé na Gorenskim, med kterimi je imeniten Ljubel zavoljo sterme in vunder dobro čez njega nadelane ceste. Triglav leži med Bohinjam in Bovcam: ta je narmanj 1.400 seženov visok, ino je izmed narvikših hribov v Evropi. Iz njega verha se vidi na Tirole, Hrovaško in v Benetke. Mornarji ga na Beneškim morju narpopred zagledajo, kadar se proti naši deželi peljejo, ino ga dobro poznajo po imenu. Šmarna gora nad Ljubljano ima to posebnost, de je sterma, visoka, in vunder od drugih hribov odločena stojí.

Dolensko ima nižejši hribe, ino veliko zdraviga vina, marvin z imenam, perdela. Per Savi brodnija veliko dobička prinese.

¹⁾ Zdaj vemo izvestno, da izvira Kolpa v hervatskem Primorju iz „Kupeškega jezera“ pol ure od kraja po imenu „Razloge“ (ali „Nadkupi“), od Bakra (Buccari) na severno stran.

Notrajno je vse hribasto. Od bohinskih snežnikov notri do Turškiga deržé skozi Notrajno debeli gojzdi. Na Krasu pak je vse golo ino skalovito, ino silne burje vlečejo, de dostikrat težke voze preberneje, vunder tam narlepši pšenica raste. Tudi se tam veliko podzemelskih lukenj, preduhov in votlih prostorov znajde, v kterih so vse sorte kamnite, od kapa okamnene podobe viditi.

Večidel je povsod dvoja žetev, ker se po sternim ajda seje. Blizo morja rastejo oljke, pomoranče, lemone, mandeljni, fige in drugo žlahtno sadje. Veliko dobriga vina se v Notrajnim perdela. Cela dežela redi obilno kojn, govedi in drobnice. V Lipici ino Prestraniki ima cesar rejnice za kojne, kjer se narlepši žebeta za vojsko in cesarjov dvor zredé.

Krajnci so imenitni čebelarji, čebele jim posebno veržejo, zato kjer ajdo sejejo; ino se z čebelami tako dobro pečati znajo, de so drugih dežel učeniki v čebelarstvu postali. Divjačine, ptic, rib se veliko v logih, gojzdi, tekočih vodah, v jezerih in v morju dobi. Narvekši bogastvo krajnske dežele so rude ino platno. Rude se v več krajih dobé, plavijo in podelajo. Živo srebro, železo, jeklo, svinec se na ptuje prodaja in dnarjov prinese. Platno Krajncam okoli 400.000 goldinarjov iz drugih dežel prinese. Pak tudi v dosti krajih tako pridno po zimi predejo, de komaj štiri ure spe. Zraven tega se tudi veliko vina, olja, živine, mezlana, bleškiga sukna, usnja, polhovich kozic, medú, voska, lesenine, skled, loncov, lesa za barke, sitov na druge dežele proda. Ker dežela dvojo žetev, sterno in ajdovo ima, je z ljudmi silno napolnjena, ino jih lahko redi.

V nekterih krajih se po leti studenci posušé, kakor v Temenci, ino suhi kraji na Dolenskim ino večidel na Krasi ino na Pivki v Notrajnim. Tam morajo več milj dalječ po vodo hoditi ali živino goniti.

Za učenost so v Ljubljani male in visoke šole, tudi v Novim mestu so nemške ino latinske. Po farah so „trivialšole.“ Veliko Krajncov zna krajnsko brati, škoda de nimajo več dobrih krajnskih bukev!

Gospoda je več del nemške rodovine, kmetje pak slovenske. V zaderžanju, jeziku, živežu, oblačilu je kraj od kraja razločen, ino skoraj vsaka vas ima druge šege, ino se hoče z družih norca delati.

b.

Veršác, narviši snežnik za Triglavam.

1. Na Veršác mi stop' in sedi,		Glej 'zmed sivih pleš u sredi
Neznán svet se teb' odpre;		Zarod žlahtnih rož cvete.

2. Sklad na skladu se zdviguje, Golih verhov kamni zid, Večni mojster ukazuje: Prid', zidar, se les učit.	6. Tje pogledaj na višave, Kir Triglav kipi v nebo; Štej snežnikov goličave, Kar derži nardalj oko.
3. Ak' vihar drevi valove, Beži v skale plašni trop, Stresa votli glas bregove, Grom maje nebeški strop.	7. Tamkej ravno Forlanijo, Benečansko tu morje, Dol globoko Hrovatijo, Švajca bele gor glave.
4. Kmalo sonce čisto seje, Iz jezer sto krat bleši; Star mecesen redi veje, Vetru, zimi v bran stoji.	8. Bliz je polje Goratana, Orat' vidim Štajerca, Bližnji sosed mi Ljubljana, Zilska, T' rolska majerca.
5. Tukaj bistra Sava 'zvira, Mati pevske umnosti, Jezer dvanajst kup nabira, Šola zdrave treznosti.	9. Pod velikim tukej Bogam Breztelesen bit' želim, Čiste sape sred mej krogam Menim, de na neb' živim.

c.

Molitva brambovska.

1. Mogočni Bog! Tvoj dih jestvaril solnca nove, Tvoj dih je v stan' podret' svetove, Mi molimo pohlevno te, Oberni milost'vi obraz Na brambo našo, in na nas, Pred sodbo klič' sovražnike Usliš' nas Bog!	2. Mogočni Bog! Sovražnik nas če pod se spravit', Posilit', ropat' in podavit': Ak ti nam češ na strani stat', Odbil' ga bomo ročno proč, Iz tebe 'zvira naša moč Si raji smert ko sužnost zbrat', Usliš' nas Bog!
3. Mogočni Bog! Napuh njegov prezgodej baha, Za te ne mara, nima straha, Poterdi vude nam tvoj dih, Ti serca šteješ, ne ljudi, Če ta prevzetnik pergermi, Ko pleve ga skropi tvoj pih! Usliš' nas Bog!	

d.

Skeržak.

Po Anakreontu.

Skeržak, pač blagor tebi!
Na verhu ti drevesa
Popiješ kaplo rose,
Prepevaš po kraljevo.
Lej tvoje to le vse je,
Karkol' na polju vidiš,
Karkol' po gojzdu raste
Te radi 'majo kmetje,
Ničemur ti ne škodiš,

Čestijo te vmerjoči,
Poletja sladki prerok!
Vumetnice te ljubijo,
Za ljubo te ma solnce,
K' je oster glas ti dalo.
Ne tare tebe starost,
Sin zemljin, moder pevček,
Maš belo kri, si zdravček.
Nebeščanam enak ves!

6. Anton Linhart. *Agilw*

V Radoljici na Gorenškem rodil se je l. 1756 ta znameniti mož, na posled deželnega poglavarstva tajnik in okrajni šolski nadzornik. Posebno zaslugo za književnost slovensko udobil si je s tem, da je poslovenil in spretno podomačil dve veseli igri. Perva je: „Županova Micka“ (po nemški „die Feldmühle“), druga pa: „Veseli dan ali Matiček se ženi“ (po francozki), ki jo je V. Franul de Weissenturn vzel za berilo v svojo slovensko slovnico, prevedeno po Kopitarjevi na talijanski jezik pod napisom: „Saggio grammaticale Italiano-Cragnolino“ (V Terstu, 1811). Spisal je tudi: „Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Österreichs“ in še nekoliko drugih nemških spisov. Umerl l. 1795.

7. Mihal Andrejaš.

Ta spomina vredni sin slovenskih kmetjskih starišev je bil samouk, ki se je rodil v Bistrici (v Rožu) na Koroškem 28. septembra 1762. Izučil se je najprej tkalčije, potem še le samotež brati in pisati, pa tudi pesmi in popevke (viže) kovati. Ob delavnikih je tkal, ob nedeljah in praznikih pa prebiral podučne bukve, in zlagal preproste slovenske pesmi: o svojem življenju in druge pobožne in posvetne, pa tudi podučne, s katerimi je pikal in zatiral svojih rojakov gerde in škodljive šege in navade ter jih tudi popeval po svojem. Nekatere izmed njih priljubile so se koroškim Slovencem tako, da so postale narodne. V zadnji zbirki Ahaceljevi (v Celovcu 1855) so te le: „Večerna,“ „Praznost sveta,“ „Razvujzdan svet,“ „Nedelci“ (sóprazniki), „Kaj je vojske krivo?“ pa „Francoska vojska.“ Dvajset let

po smerti tega samoukega pesnika († 1821) doletela je dve izmed njegovih pesmi: „Večerno“ pa „Nedelce“ čast, da ju je ponemčil sloveči pesnik J. Gabr. Seidl v časniku Praškem „Ost und West“ (1841, Nr. 75), in popisal ondi tudi njegovo življenje.

8. Leopold Volkmer.

Le ta stari častiti basnik in pevec veselih Slovenskih goric je bil rojen 13. oktobra 1741 v Lotmerku na Štajerskem. Pervi vinograd gospodov, ki je bil mlademu duhovniku l. 1765 odkazan, je bil pri sv. Ožbaltu zunaj Ptuja, drugi pa 11 let pozneje v Ptujskem mestu, kjer je skerbel 15 let véрно in modro za telesno in dušno srečo svojih ovčic.

Vsa zaprašena in z mahom obraščena je spala ondaj slovenščina, posebno pa po Koroškem in Štajerskem. Domači so se je sramovali, zato ker so jo drugi čertili in zaničevali; kaj čuda, da ni bilo slovenskih knjig. Res, korenjaškega serca je moral biti Slovenec, ki se je prederznil tedaj v zaničevanem maternem jeziku knjige pisati in na svetlo dajati.

Na Kranjskem je storil to tačas J. Japelj, na Koroškem O. Gutsman, na Štajerskem pa L. Volkmer, ki je spisoval slovenske basni in pesmi, ter jih dajal med ljudi, ki jih popevajo še dan današnji.

Beseda mu, res da, ni uglajena, pa je prijazna in domača, kakoršno slišis v Slovenskih goricah. Ni bilo poštene domače veselice, da je ne bi bil oveselil s kako kratkočasno pesmico, ki so jo ljudje berž pobrali, prepisovali in razpošiljali, čeravno ni veliko pevskega ognja v njih: Zadnja ura mu je zaklenkala 4 svečana l. 1816.

Njegove „fabule in pesmi“ je dal A. J. Murko l. 1836 v Gradcu na svetlobo.

„Pesem od lipa.“

1. Pusti, lipa! da zapoje Tvoj prijatnik pesme tvoje, Pesmi so ljubezni guč¹⁾. Pevca kerv, kak vsaki reče, V serčne kamre žgeča teče, Kak če v serce priti žuč²⁾?	2. Lipa! ti spiš celo zimo, Se ne gibleš, gda grem mimo, Krivec³⁾ včasi te zbudi. Pa da žvengli⁴⁾ se glasijo, Snežne muhe v te letijo, Rečeš: Lipa, le še spi.

¹⁾ golč (govor). — ²⁾ žolč. — ³⁾ Krivec: sever Nordwind. — ⁴⁾ Žvengel: Eiszapfen.

3. Kader pa mladletje pride,
Zimi praviš, da odide;
    Sonce sneg no led tali.
Kader krivca jug premaga,
No oblake z megle žaga,
    No s toplotoj podredi.
4. Kader viže vsak te svoje
Po leseh veselo poje,
    Detel¹⁾, kos no levica²⁾,
Kader doli na dvoriši
Se kokošji smeh zasliši,
    Da na gnezdi jajce ma.
5. Te si oči „gor“ odpiráš,
No toploto v se požiraš:
✓ Te se mertva izbudiš.
Ci z oblaka rosa kaple,
Zemla spiye njene kaple,
    Ti od nje se podrediš.
6. Tota mati te nadaja,
S sladkoj mezgoj te napaja,
    Piješ, kel'ko pit' želiš.
Sita berst³⁾ skoz oka rivaš,
S bersti cvet no listje šivaš,
    No košata tam stojiš.
7. Sladek duh iz tvoje cveti
Sopi, no diši po sveti:
    Vsa živad ga zasledi,
Muhe, no posebno pčele,
Obletijo te vesele,
    K vsaki rečes: Sedi, pij!
8. Pijejo, da so pijane;
Neka celo noč ostane,
    Skerčme k domi pot ne zna.
Veter ali dež se vleje,
Vboga pčela omedleje,
    No na lipi konec da.
9. Pavuk sliši šomotanje,
On ne misli več na spanje,
    Gre po noči niti prest
Z niti verše⁴⁾ si napravi,
No po lipi nje nastavi,
    Eno, dve, tri, tudi šest.
10. Pčela sama na se zabi,
Verša jo za noge zgrabi,
    Mili glas z perotni da.
Pavuk, ker na lov je strega,⁵⁾
Hitro teče dol „iz“ brega,
    S strupom vbije voznika.⁶⁾
11. Lipa! či daš pčeli piti,
Pavuki prereži niti,
    Da ne najde v slaji smert.
Škoda je za vsako pčelo,
Mi skoz njeno kunšno delo
    Mamo vosk, no mamosterd.
12. Lipa! kaj sem tebi spel,
Sem iz moj'ga serca vzal,
    Kader sem pod toboj stal.
Dugo let nam lipa rasi,
Naše pčele srečno pasi:
    Vsaka med nam piti da.

¹⁾ Detel: berglez Specht. — ²⁾ Levica: zeba, žčinkovec Fink. — ³⁾ Berst: popike Knospen. — ⁴⁾ Verša: mreža Netz. — ⁵⁾ Strega: stregel. — ⁶⁾ Voznik: Gefangener.

VII. Devetnajsti vek.

1. Jernej Kopitar.

Da si ni ta slavni učenjak slovenski, bivši tajnik slovečemu bar. Ž. Cojzu v Ljubljani spisal nikake čisto slovenske knjige, pa se njegovo ime vendar ne sme zamolčati v zgodovini naše književnosti; kajti njegova slovnica, tiskana v Ljubljani l. 1808 pod napisom: „Grammatik der slawischen Sprache in Krain, Kärnthen und Steyermark,“ imela je velik, in to jako koristen vpliv na pokvarjeno književno slovenščino.

Kopitar, terd Slovenec, — ki se je bil v Cojzovi hiši že poprej seznanil z V. Vodnikom ter primerjal slovenščino i drugim sestram slovanskim, — razložil je v isti slovnici izverstno našega jezika svojstvo in zaterl ž njo zatročeni tuji plevel po imenu „člen,“

Kopitar je prvi slovenščini odkazal prave padeže in razjasnil razloček med našimi glagoli doveršniki in nedoveršniki. On je prvi postavil imenitno pravilo, da se na vprašanje „kaj delaš?“ ne sme odgovarjati z doveršnikovim sedanjikom (Præsens verbi perfectivi), nego z „nedoveršnikom“ (verb. impf.).

Naglo je po tej slovnici zaslovelo Kopitarjevo ime, soseбно med Slovenci; evropsko slavo pridobil si je pa učeni naš rojak po znameniti knjigi, ki jo je bil izdal l. 1836 na Dunaju pod naslovom: „Glagolita Clozianus,“ ki mu je na veliko zaslugo po svoji zgodovinski in jezikoznanski vsebini, vzlasti gledé staroslovenščine. Odlikuje se v tej knjigi tudi pisateljeva izvrstna latinščina in redka bistroumnost.

Slavo in zasluge za književnost in staro zgodovino slovansko pomnožil si je ta slovenski učenjak še z drugimi knjigami ali večimi spisi, med katerimi slujeta za Glagolcem Kločevim („Glag. Cloz.“) najbolj: „Hesyehii glossographi discipulus et epiglossistes Russus“ itd. (na Dunaju z letnico 1839) in „Prolegomena historica“ k znamenitemu evangelju Remskemu (Evangelium Remense); v Parizu 1843.

V tem imenitnem latinskem predgovoru ponavlja „bistroumni Kopitar“ in priterjuje še bolj z novimi dokazi tudi svojo staro misel, da je bil panonsko-slovenski t. j. staroslovenski jezik prvi cerkveno-slovanski jezik.

Razun teh knjig spisal je Kopitar in razglasil s časom po raznih nemških časopisih še mnogo drugih manjših spiskov na velike korist književnosti slovenski in slovanski sploh, predno mu se je

pretergala živahne ga življenja nit 11. avgusta 1844, ko je bil dvorski svetnik in prvi varuh v pridvorni knjižnici Dunajski.

Obilno število njegovih dragocenih manjših spisov je dr. Fr. Miklošič l. 1857 dal na svetlo pod imenom: „Barth. Kopitars kleinere Schriften“ (I.). — „Matica slovenska“ v Ljubljani, hoté pristojno poslaviti tega jako zaslužnega Slovenca, izdala je o njegovi stoletnici l. 1880 „Kopitarjevo spomenico.“ (Vredil Jos. Marn). Verh tega dala mu je ista „Matica“ na večni spomin v Répnjah, njegovem rojstnem kraju, vzdati v rojstni dom krasno marmorno ploščo z napisom:

„Tu se je rodil 21. ¹⁾ avgusta 1780 Jernej Kopitar. Postavili njegovi častilci ob stoletnici.“

2. Matevž Ravnikar

priljubil si je milo slovenščino, da malo kdo tako, ter jo pilil neprenehoma po sloveči Kopitarjevi slovnici. Zato je pa bilo vse, kar je napisal, prav po domače — čista pšenica brez ljulike. Njemu in slavnemu Kopitarju se je tudi zahvaliti, da je dobila Ljubljana l. 1816 prvo očitno stolico slovensko (za bogoslovce). Rodil se je Ravnikar na Vačah na Kranjskem l. 1776. Leto 1802 je pel novo mašo, in pri ti priči so ga postavili za učitelja dogmatike v Ljubljani. Za Francozov l. 1809 je bil „kancelar“ vseh šol, potler pa ravnatelj liceju in korar; l. 1827 so ga povišali za svetnika pri c. k. primorskem poglavarstvu v Terstu. Razun peterih Mojzesovih bukev, ki pa niso bile še natisnjene, poslovenil je „Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi“ (natisnjene v Ljubljani l. 1815, 1816 in 1817). Čeravno mu je slovenščina tako čista, da ni mislil in pisal tako lepo po domače nekdo poprej, celó Vodnik ne; pa si je vendar niso hteli priljubiti, zato ker se nahaja vmes tudi drugi particip preteklega časa (rekši, zagledavši itd.), ki je potihnil po Kranjskem uže malo da ne popolnoma. Zato mu niso menda ugledale tudi Mojzesove bukve belega dne. Zbog posebne učenosti in pobožnosti je bil l. 1830 izvoljen za škofa Teržaškega, kjer je tudi umerl l. 1845.

a.

Če v kakšino besedo v teh bukvah zadenete, de je precej ne vumeste, nikar berž ne recite, de je izmišljena, poprašajte koga

¹⁾ Tako popravljenno po Vodiških kerstnih bukvah namesto „23. avgusta,“ kakor se čita na spomeniku Dunajskem na sv. Marka pokopališču („Marxer Friedhof“) in v lastnem životopisu Kopitarjevem po nekaki zmoti.

drugiga. Krajske so vse, in tu ali tam po Krajskim doma. Pač redka ktira je nova, pa lohka vumeti. Ves krajnski jezik bi mi obožali, ako bi nobena beseda v bukve ne smela, če le v kaki vasi ni domača. Nektire besede so bol po Gorenskim, druge po Dolenskim ali po Notrajnskim v navadi. Zakaj bi mogla le gorenska, dolenska ali notrajnska obvelati? Nismo vsi Krajnci? Pa, reči po pravici, nisim jih besedf veliko jiskal ne po Gorenskim, ne po Dolenskim, ampak po svojim sim pisal, kakor sim jih se nekada^j v svojimu kraju pastir še navučil. Torej pa tudi mislim, de me bote otroci in pastirji od vučeni^h veliko bol vumeli. Od otrok in mladenčov svojiga kraja sim se tega zvest. Vi imate še bol nepokaženo Krajnšino; vučeni radi nemšino, latinšino ali lahovšino vmes brodi^jo, in tudi clo krajnsko besedo tako po ptuje stavijo, de praviga Krajnca všesa bole. Večidel pravijo po kmetih takim, de prevučeno govore. Drugim, ktiri se lepši Krajnšine derzé, pravimo, de jo po domače povedó. Pa tudi med kmečkimi ljudmi je že veliko zbrodene krajnšine, in clo kmet se sčasama te kolobocje tako pervadi, de misli prav lepo povedati, če postavim namest: „Sim spoved opravil,“ reče: „Sim spoved dolj položil.“ Skorej bi ga vprašal, kam jo je položil, na tla ali pod klop? Ta kolobocja ves krajnski jezik obruzda, in ga ptujim Slovencam perostudi, in Krajnca po nedolžnim v zaničovanje spravi. In če pojde tako, nas bo tako deleč ta kolobocja perpravila, de ne bomo zadnič znali ne Kranjskiga, ne Nemškiga. Vam na čast tedaj, ljubi moji mladi Krajnci! sim se tiste zbrodene krajnšine ogibal. Ne le mi Krajnci, šestdeset milijonov ljudi govori slovenski jezik, in vsim pridejo naše bukve sim ter tje v roke, in gerdo je, jelite, če nam očitajo, de smo Krajnci vso besedo skazili? Torej vsaki pametni Krajnc more sam želeti, de se v bukvah sej čista krajnšina perhrani. Res je scer, te moje bukve niso zavolo krajnšine, ampak zavolo lepiga navuka pisane. Pa, kdo nima raji, de se mu koščik tudi beliga kruha iz lepe rute po perilu, kakor iz vmazane nagnusne cunje poda? Jelite, otroci, še jedli bi ga ne? Ravno tako spakdrana beseda še taki lep navuk, če vam ne, pa drugim Slovencam perskuti. Ravno zato, ker je lepi navuk meni in vam le teljko per serci, tudi mislim, de ga moremo v lepo, čedno besedo obleči.

Nekteriga izrečovanja pa tudi ne smem tajiti, de res po Krajskim ni kaj navadno, postavim, kadar pišem: „Te bukve zbravši bom kmalo druge dobil,“ namest reči: „Po tem, kadar bom te bukve zbral, bom kmalo druge dobil.“ „Jurja življenje mi otevsiga bom z vsim perskerbel,“ namest reči: „Jurja, ktiri mi je življenje

otel, bom z vsim preskerbel.“ „Andreju toljko hudiga prebivšimu se bolj zdaj godi,“ namest reči: „Andreju, ktiri je toljko hudiga prebil, se bolj zdaj godi.“ Take izrečovanja, pravim, res niso kaj zlo po Krajskim v navadi. Pa v duhu so Krajskiga jezika, tako govoré vsi drugi Slovenci, tako so naši krajski spredniki vsi govorili, kar se iz starih nekdanjih krajskih bukuv pokaže; tako je sveti Ciril pred devetimi vekmi ali devet sto letmi že pisal v našim jeziku; tako govoré in pišejo še zdaj kmalo ónkraj Štajerskiga; tako so zadnič sploh začeli pisati tudi po Koroškim in po Štajerskim, in povsot je to prav, zakaj bi le nam Krajncam ne bilo? Krajska beseda se tako grozno lepo okrajša, in kar je še več vredno, je dobičik, de bomo sčasama tudi drujih Slovincov bukve lohka vumevali in naše oni. Iz Pemskiga, iz Duneja, od vsih krajov nas Krajuce hvalijo zavolo tega. Zakaj bol skerbé drugi Slovenci za nas in naše besede lepoto, kakor mi sami za se. Ni kaj lepo to, pa res je. Pa zmiraj ne sme biti taka. Vsaki narod, kadar se začne nekoljko otesavati, začne to per svoji domači besedi, de jo očedi. Ako tedaj tudi mi tako storimo, ktiri pametni Krajne bo marnje delal? Tega braniti se pravi Krajuce v nič tlačiti in pot jim do veči vuma zaperati. Mene tega Bog vari! Ne le vam, otroci in mladenči! ampak tudi odrašenim Krajncam sim to le hotel povedati.

b.

Tobijovi nauki za sinú.

Sin! poslušaj besede iz ust svojiga očeta, in v dno svojiga serca jih s korenino posadi.

Pokopaj moje truplo, kadar loči Bog mojo dušo.

Dokler živiš, spoštuj svojo mater, in pomni, kaj vse so zavolo tebe prestali. Kadar ti pa vmerjejo, jih zraven mene pokopli.

Boga imej v serci vse svoje življenje, vari se pervoljiti v kak greh, ali kaj storiti, kar bi bilo čes božje zapovdi.

Vbogajme dajaj od premoženja, in ne obračaj od vbozih oči, tudi Bog ne bo oči od tebe obernil.

Pomozi vsakimu, koljkor uterpiš. Če imaš veliko, daj veliko, če imaš malo, daj tudi koljkor malo iz dobriga serca. Tako si veliko založiš na čase ob sili.

Kdor je svojimu bližnimu milostiv, se sme z veliko svestjo na Boga, njega Narvišiga, zanašati in vupati, de bo milostiv tudi on njemu. Vari se vse vse nečistosti, moj sin! in skerbi, de si ne boš imel nikolj nič napéniga očitati v ti reči.

Ne daj prostora napuha ne v svojimu sercu, ne v svojih besedah; začetik je on vsega pogubljenja.

Precej mu plačaj, kdor ti kaj dela; nikolj ne prederžuj zasluzka najemniku.

Kar nočeš, da bi se tebi storilo, tudi ti nikomur ne stori.

Svoj kruh delji z lačnimi in potrebnimi, in oblači nagce s svojimi oblačilmi.

Pametniga moža vprašaj vedno za svet.

Hvali vsaki čas Boga, in prosi ga, de naj vede tvoje delo in nedelo; vse svoje sklepe va nj operaj.

Nič ne maraj, moj sin! vbožno scer živimo, pa veliko dobriga bomo vender le imeli, če se Boga bojimo, greha varjemo in pa prav storimo.

3. Janez L. Šmigoc.

Šmigoc je bil iz Štajerskega doma, Athemsovih graščin oskerbnik, in je izdal l. 1812 za tisto dobo prav dobro slovnico slovenskega jezika pod napisom: „Theoretisch-praktische windische Sprachlehre.“ Grätz, 1812. Rodil se je v Halozah l. 1786, umerl l. 1829. V edninskem instrumentalu je za moški in srednji spol rabil obliko „om“, za ženski spol pa „oj“, kakor se sliši (oboje) še po Štajerskem.

„Polsko delo.“

(Odlomek.)

Slovenci so iz mladega na žmetno (težko) delo navajeni. Kak berž sneg po njegovih njivah ino lazeh zgine, tak hitro se kmet z svojoj družinoy k deli pripravi: Eni grejo svojih travnikov snažit ino gnoja, kerega so v jesen ali po zimi po njem raztepli, grablat; eni grejo orat ino jarega žita sejat; drugi grejo laza kopat, ino sejajo sočivo ino vse sorte žito; eni grejo vinogradov (goric) opravlat; drugi za živino skerbijo; eni pa doma ostanejo ino za delavce jed pripravljajo.

Orač (ali oratar) napreže vole ali konje k plugi (prime za vojnico, če s konji orje), ino gre s plugom na njivo; če orje, derži plug z rokami za ročnike, ino tak ravna plug; z odkoj odrivava grude ino navaleno jilovico, reže z železom ino čertalom pognojeno njivo, ino dela brazde, z brazd napravi ogon, med kerim razgon puša, da se voda iz ogonov izteka. En drugi pride, ino poseja zorano njivo, kero en tretji z branoj povlači, da posejano žito pod zemlo pride. V tistih krajih, v kerih so jilovnate njive, se more poprej

njiva nakopati, ino potlej se povlači. Zdaj rase žito ino se zori. Če se je enkrat žito zazorilo, pridejo ženci in žnice, ino ženjeje zrelo žito z serpom, devajo v šake porezano žito na kup, zvežejo ali sami požete kupčke z povezlami v snope, ali pa to drugi, ker ne ženjejo, delajo. V povezle zvezani snopi se na njivi pušajo, ali pa se v „kozle“ zvozijo, da se posušijo. Eni kmeti žito na njivi pustijo, drugi pa je taki k domi zvozijo, da se suši. Če je žito že suho, pridejo mlatci, ino mlatijo suho žito (to je snopje) s cepcom na gumni; strosijo slamo, da se zernje odloči; potlej vejajo zernje z vejnicoj, da se pleve odločijo; po tem spravijo čisto žito.

4. Verban Jarnik,

rojen 11. maja 1784 na Potoki v Zilski dolini na Koroškem, učenec Gutsmanov, spisal je najpoprej „Zber lepih vukov za slovensko mladino“ (v Celovcu 1814), ktera razun lepih podukov tudi pobožnih pesmi, povesti in nekoliko basni v sebi ima; l. 1817 „Sadjorejo“ (poslovenil); l. 1822 „Kleine Sammlung solcher altslavischer Wörter, welche im heutigen windischen Dialecte noch kräftig fortleben;“ l. 1832 „Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Innerösterreich;“ verh tega pa še nekte druge bukvice in spiske, izmed kterih so bili nekteri uže natisnjeni po raznih časnikih, nekteri pa še ne. Med temi je tudi nekoliko pesmic. Pozneje se je lotil jezikoznanstva. Svojega slovenskega besednjaka ni mogel na svetlo dati, kakor bi ga bil rad: štiri pôle so bile uže natisnjene, potem se pa zboji založnik s tiskarjem vred prevelikih troškov. Rokopis ostane na „cedilu,“ in se sčasoma razgubi.

Jarnik je bil učen, priljuden in jako dobrega serca. Kaplanoval je najprej v Čanjčah, potem pod Kernosom in v Celovcu, na to je prišel za župnika v Šent-Mihel, na zadnje pa v Moosburg na Koroškem. Na oni svet se je preselil 11. junija 1844, zveršivši 60 let.

Zvezde.

Tukaj gori se neznani
Velki sveti sučejo,
Z lučjo solnca so obdani,
Krogle pote tekajo.
Zvezda zvezdi je soseda,
Njih za nas števila ni,
Ena v drugo svetlo gleda,
Vsaka [v] božjo čast gori.

Svetla cesta je razpeta
Čez brezkončni neba zid,
Tam se vozi čast Očeta,
Vlada pote zvezdnih rid.
Vse je kroglo, vse se miga,
Vse svetí od ognja se,
Vse oznanja, da velika
Roka svet stvarila je.

5. Valentin Stanič.

Staničeve „Pesmi za kmete in mlade ljudi“ so prišle na dan l. 1822 v Gorici; l. 1826 „Pristavek nekterih cérkvenih in drugih pesem,“ l. 1838 pa „Drugi pristavek starih in novih, cérkvenih in družih pesem.“ Imenitnejši je ta verli domorodec sam po sebi, po prevelikih zaslugah, nego po preprostih pesmih svojih, iz katerih ti pa veje posebna priljudnost in serčna dobrota. Leta 1819 je bil postavljen za korarja Goriškega. Ker ni bilo ondaj v Gorici slovenskih bukev dobiti, počne Stanič iz golega domorodstva duhovnom sam potrebnih slovenskih bukev omišljati. Ko so ga bili izbrali (l. 1828) za nadzornika malim šolam Goriškim, potem je bil pa pravi duhovni oča šolam in šolarjem. Dal je za šolarje na svetlobo tudi pesmi, katekizem in več drugih reči. Pa še veliko več dobrega je storil. Stanič je bil jako usmiljenega in ponižnega serca, vedno priljuden in vesel, rad se je šalil in kaj poštenega pel. Njegove pesmi so nekako Volkmerjevim podobne. Umerl je leta 1847; narodil se je bil pa l. 1774 v Bodrežu na Goriškem.

Hvala vinske tertre.

Slišal sim, tertica, un dan hvaliti
 Tvojo dobrotljivo žlahno lastnost;
 Pesem tud jest ti želim pokloniti,
 Močno pa vstavlja me siva starost.
 Dvajsetkrat tri ino zraven deset
 Štejem življenja preteklega let.
 Stvarnik je tebi šibkost scer odmenil,
 Dal ti pak čednost, ki vredna več je,
 Jest tud šibak sim, pa vender le sklenil,
 Kakor premorem, povzdigniti te.
 Bom scer le vstarane strune glasil,
 Morde pa močniga pevca zbudil.
 Nimaš ko Evino drevo lepote,
 Ktero že prvi je človek častil;
 Pojem pa tvojiga grojzdja dobrote,
 Sladko je Noe že vinčice pil.
 In že Melhizedek zidal oltar,
 Kruha in vina prinesel je v dar.
 Kakor naržlahniši sad so kazali
 Mozesu daleč poslani možje:

„Grozdje, lej! tako je tam, so mu djali,
Kjer nam dežela obljubljena je!“
Tak se clo zemlja v pušavi časti,
Ki te, precenjena terta! rodi.

Vino — prav' pismo — serce st'ri veselo,
Šibki in trudni se z vinam krepča,
Kak bi brez vina veselo se pelo?
Tudi bolniku se kapljica da.
Pavel že zdavnaj je Tita učil,
Sladko brez skerbi naj vince bi pil.

Tebe lepo so že nekdaj hvalili,
Revno če tudi le drevice si,
Vino so sveti možaki že pili,
Vino vsakteriga serce zbudi,
Nimaš lepote, ponižno živiš,
S sadam pa svojim dost dobriga st'riš.

Pozno začenjaš bersti poganjati,
S perjem pokrivaš svoj ljubljeni sad;
Nočeš se v cvetni lepoti kazati,
Nočeš ko drugi v nji hvale iskat'!
Ti si, kot v pismu besede rekó,
„Vsakdo po sadji spoznaval se bo.“

S perstenci zvesto se germa oklanjaš,
Ki v podporo je tebi bil zbran,
Težka se grozdja na njega oslanjaš,
Dok ne prebliža se terganja dan.
Tačas se grozdje na sonci zori,
In kar je le živiga, se veseli.

Terta s sladkostjo si svet veselila,
Vdaj se pokoju, ker jesen je t'le,
Šibkim in starim in trudnim si bila
Moč in tolažba in pa veselje.
Kdor je tek spolnil dobrotljiv ko ti,
Zime pokoja naj se veseli!

Mirno počivaj, dobrotljiva mati,
V zimi, ki stvarnik u pokoj je dal,

De boš zamogla tud h letu nam dati
 Dobriga vinca obilni bokal.
 Ako jest starček v tem času zaspim,
 Tebe še v smerti hvaležen častim.

6. France Metelko.

Sedemnajst let po slovnici Kopitarjevi izide nova pod napisom: „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“ (Laibach 1825), ki jo je izdelal po enaki česki slovnici slovečega Dobrovskega učitelj slovenskega jezika, France Metelko, in dal natisniti, (kakor Pet. Danjko¹⁾), tudi z nekterimi posebnimi, toda drugačnimi čerkami, izposojenimi iz „cirilice,“ s posebnim znamenjem za tako imenovani polglasnik. Le nekoliko šolskih in duhovskih bukvic se je pisalo do l. 1837 z „metelčico,“ potem se je pa po dolgi „čerkarski pravdi“ (ABC-Krieg) morala z „danjčico“ vred spet „bohoričici“ umakniti. Na koncu te slovnice je nekoliko poslovenjenih basni. Razun nje, abecednika za slovenske šole in male po nemški pisane slovnice, ki je narejena in okrajšana po óni, je dal na svet tudi „Serce ali spoznanje in zboljšanje človeškega serca“ itd. (prevod l. 1847 iz francoskega) „Razlaganje evangelija sv. Matevža“ l. 1849, (oboje v „bohoričici“) in nekoliko spiskov po časnikih. Za slovensko sv. pismo, na svetlo dano v Ljubljani 1856—59, poslovenil je preroka Ecehiela in Daniela (IV. zvez.). Nekdaj je slovenil tudi razglase c. k. deželnega poglavarstva v Ljubljani. On je bil prvi in poslednji učitelj na nekdanji slovenski stolici licejski v Ljubljani. Učil je pozneje slovenščino tudi v latinskih šolah. Rodil se je v Škocijanu (St. Kantián) pri Dobravi na Kranjskem (Dolenskem) l. 1785; umerl v Ljubljani l. 1860. Njegova slovenska slovnica spada med najboljše; slovenščina mu je odlična in domačega zerna.

II.

Lev ino lisica.

Lev je v starosti obnemagal, preslab si je bil živeža iskati; za to si posebne zvijače zmisli. V svojim berlogi, kakor umirajoč bolnik, stegnjen leži; vse štironoge živali ga hodijo obiskat ino milovat, ali zaporedama jih je davil ino žerl. Ko je že veliko žival pozerl, pride tudi lisičica k berlogu; pa vne obstoji, ter skerbno

¹⁾ V svoji slovnici: „Lehrbuch der Windischen Sprache.“ Grätz 1824. Danjkova beseda je podobna Kuzmičevi; namesto II pa piše Y.

okoli sebe ogledava. Lev jo vpraša, zakaj de k njemu ne perstopi. Ali odgovori mu: Za to ker vidim veliko stopinj proti tebi obrnjenih, nazaj pa nič.

Kdor je moder, kmali spozna stopinje proti nesreči, de se je ve ogniti.

D.

Gad ino belouška.

Gad je bil žejin, ino gre k studencu pit, Belouška (povodna kača) mu pa vodo prepove. Dolgo se prepirata ino besedita, oba se vnameta, ino si čez tri dni boj napovesta. Žabe, belouški gorke, gredó gada podpihovat, ino mu obljubijo svojo pomoč. Zde se začneta, ino se hudo bojujeta; žabe perskačejo, ter po svoji šegi pomagajo regljaje. Gad v boji premaga, ino potle žabe krega, de mu neso po storjeni obljubi pomagale; ali odgovoré mu: Sej smo pomagale, naša navada je namreč samo z glasam pomagati, ino ne dergači.

Kdor le samo z glasam pomaga, malo pomore.

7. Anton J. Murko.

Še modroslovec v Gradcu l. 1829, počel je Murko — v krušni sili spisavati Nemcem slovensko slovnico z „besednikom“ (slovarjem) vred. Ondi je tudi oboje prišlo na dan: slovnica pod napisom „Theoret.-prakt. Slovenische Sprachlehre“ l. 1832, „besednik“ (nemško-slovenski in slovensko-nemški del) pa l. 1833. Nasprotnik „danjčici“ in „metelčici,“ rabil je M. tedaj rajši staro „bohoričico,“ ter dodal v slovnici svojim dvojezičnim pogovorom tudi nekoliko poslovenjenih Ezopovih basni (po Metelkovem prevodu) s Prešernovima pesmima: „Slovo od mladosti“ pa „Povodni mož“ — za vzgled, kako je mōči in treba slovenski pisati. Stare oblike (-om, -oma . . . namesto -am, -ama) pri poročal je za moški spol v vseh dotičnih padežih, za srednji spol pa „-om“ samo v instrumentalu edninskem.

Deržal se je teh vodil in oblik tudi v drugi izdaji slovnice svoje, (ki je izišla predelana in pomnožena l. 1843 z „gajico“ tiskana); tako tudi v šolsko-slovenskih knjigah, ktere je bil M. pisal po višem povelju že l. 1839 za Celjsko okrožje.

Popisal je i Volkmerjevo življenje v znani izdaji njegovih „fabul in pesmi,“ in to do malega v sedanji književni slovenščini, samo da rabi v ženskem edninskem instrumentalu tudi staro obliko

„-oj“ (za „-o“) in še kako domačo posebnost. Rodil se je Murko 8. junija 1809 v Slovenskih goricah na Štajerskem; umerl pa poslednji dan l. 1871, ko je bil v Hočjem dekan in šolski nadzornik.

8. Matija Vertovec.

Drugi dan septembra meseca 1851 nam je pokosila nemila smert tega jako marljivega pisatelja, ki se je rodil 28. januarja 1784 v Šmarijah v sedanji dekaniji Komenski na Goriškem ter sluje najbolj po svoji „Kmetijski kemiji,“ ki jo je spisal po slovenski, ko je bil župnik v Šent-Vidu nad Ipavo, in je prišla v Ljubljani l. 1847 na svetlo, potem ko so bile prinesle „Novice“ l. 1844 njegovo lepo „Vinorejo“ za posebno priklado, in razglasile l. 1846 več spiskov njegove občinske kemije. Njegove učene besede v vseh njegovih kemijskih spisih so skrojene skoraj vse iz domačega korena in do malega prav po naše; zato so se pa tudi naglo prijele. Ker je spisana kemija posebno priprostim, ne pa učenim Slovencem, zato je pisano vse bolj po domače; da pa nobeno prvo delo ni „popolno,“ to je spoznal pisavec sam v predgovoru. V „Novicah“ l. 1847 napisal je Vertovec tudi kratko „Zvezdoslovje.“ Po „Novicah“ je dve leti po njegovi smerti (1853) prišlo na svet tudi njegovo poslednje nedokončano delo: „Občna povestnica,“ ki je pa izišla deset let po tém (1863), dodelana pa Mih. Vernétu.

Od pokoja in spanja.

(Odlomek.)

Človek k delu vstvarjen, naj z veseloserčnem in natanjkozvestem spolnovanjem dolžnosti svojega stanú, v kterega je poklican, opravlja, a ne da bi se pri tem kaj presilil ali pretegnil; torej naj se pri težkih delih vstavi, da se ne zasopi, in naj se oddahne in spočije: prenapet lok rad počí. Narzdravši so take dela, ki se z več udi, ali ob enem ali pa zaporedoma, zdaj s temi, zdaj z unimi, opravljajo; tako so večidel vse kmetijske in mnoge rokodelske dela: mizarско ali kovaško je veliko zdravši od šivarskega. Ložji dela, če se še verstijo, se dajo skorej brez počitja opravljati: tako vidimo mnogo pridno gospodinico zlo mnogoverstne dela neprenehoma od jutra do večera delati, in takim delavnim mamkam se ščasoma zdravje tako uterdi, da posebno visoko starost dočakajo. Dušne dela al napenjanje možganov so zlo utrudljive; prevelike skerbi ne belijo marsikteremu samo las, ampak ga še vsega posušé, mnogem so se že s tacem napenjanjem možgani zmešali, da so clo ob pamet prišli.

Vsim, ki z dušo bolj delajo in s tem svoje možganne žile bolj napenjajo, gre do živega svetovati, da bi svoje dušne napenjanja z mnogoverstnim telesnem gibanjem ali s kakimi ložjimi deli verstili; takim, kakor tudi šivarjem, je sprehajanje pod milim nebom koristen počitnik.

Ako si človek še toliko pokoja da, vendar to ni še zadosti, svoje po več potih zgubljene moči namestiti: k tomu je še spanja potreba. Kakor bi brez zraka, jedi in pijače ne mogel živeti, tako tudi ne brez spanja; naj počne, kar koli hoče, da bi ne spal, vendar ga bo zadnjič spanje premagalo, da bo zadremal; tudi bi za nj zlo škodljivo bilo, in sicer za dušno in telesno moč, ko bi si preveč spanja kratil. Ves živež, ki ga človek k sebi vzame, bi mu brez spanja nič ne teknil: ni zadosti, da se ta v želodecu prekuha, v čevah raztopi in v kri spremeni, zdaj mora še spanje čez nj priti, da gre živež iz kervi v organe, ki so se na dušne velenja delj časa, morebiti 12, 24 ali clo 36 ur, gibali, s takim gibanjem ali napenjanjem so organi marsikaj spuhteli, zgubili, se utekli, slabeji in šibkeji postali. Da bi se pa to v njih iz kervi zopet namestilo, potrebujejo počitka in pokoja; tacega pa le sladko spanje čez nje zlije.

b.

Tretja križanska vojska.

Ker so vojvodi in knezi na sveti zemlji iz velike nevošljivosti in lakomnosti se vedno med sabo prepirali, je bilo Turkom kar lahko če dalje bolj od vseh strani jih stiskati; v takih okolnostih pošiljajo pogostne nove prošnje in pisma v Rim za novo križansko vojsko, pa iz Rima jim le lepe besede dajejo. Jeruzalemski kraljič Balduin IV. umerje; zdaj se drugi tamkejšnji vojvodi med sabo hudo prepirajo, čigavo da bo kraljestvice, dasiravno ni bilo nič nad njim: dobi ga Gvidon Luzinjanski, pa ne za dolgo. Saladin, ki se je bil po pravici meča egiptovskega sultana storil, Sirijo, Mezopotamijo in Arabijo pod se spravil, je Gvidota, poslednjega Jeruzalemskega kraljiča, v zmagljivi bitvi pri Tiberiadi vdaril in vjel, in 2. kozoperska 1187. leta Jeruzalem po 33 dneh obleženja po pogodbi dobil. On da kristjanom z denarjem se odkupiti; ubogim pa, vdovam in otrokom je milo podaril 220.000 zlatov, in jih ukazal do Tira s potrebno stražo spremiti, da bi jih ne bil nihče obropal. Tir in mnogi drugi tabri ali obzidane mesta še kristjanom ostanejo, tudi Gvidota Luzinjanskega Saladin prostega spusti na priseženo obljubo, da se ne bo več nikoli ž njim vojskoval; v Jeruzalemu ukaže pa

vse cérkve, v kterih so 88 let kristjani Kristusa molili, v muhamedanske tempeljne premeniti.

Novica, da sv. mesto Jeruzalem je Turku v roke padlo, celo Evropo, zlasti pa bolj večerne kristjane v grenko žalost in strah pripravi; povsod se govori, da je treba božji grob, tedaj Jeruzalem, iz rok Turka oteti. Malo popred bi ne bili papeži za to nič opravili, ali zdaj, ko je bil božji grob zgubljen, sta papež Gregor VIII. in njegov naslednik Klemen III. po minihih, ki so povsod ljudi na križansko vojsko nagovarjali, in terdili, da ni vreden deleža v božjem kraljestvu, kdor bi nam ne pomagal gospodove lastine „božjega groba,“ iz rok nevrnikov rešiti — večerno stran cele Evrope s tako gorečnostjo spodbodla, da je skoraj vse od kraja pripravljeno bilo v jutrove dežele se vzdigniti in za gospodov grob se pognati. Kakor pri izhodu Izraelcov iz Egipta so stali možje, žene in otroci, stari in mladi s torbo in palico na hišnem pragu, berž stopiti pod bandero izvoljenih vojvodov.

Trije najslavni i in mogo ni i evropejski vladarji si vzamejo voditev te, tretje križanske vojske na glavo: Friderik I., tudi rude obradec imenovan, nem ski cesar in brambnik sv. katolske cérkve, Rihard, ki se ga tudi levovo serce imenovali, angle ki, in Filip Avgust, francozki kralj. Vse Beneške, Genve ke in Pizanske barke na srednjem morju, pa tudi vse Severno-nem ske, Danemarske, Norveške in  vedske so imele ali s prepeljevanjem kri ancov ali njih orodja ali potrebnega  ive a v jutrove dežele zelo veliko opraviti, in ti mornarji so delali pri tem take dobičke, da marsikteri so bili grozno obogateli. Po celi Evropi je bilo veliko gibanje: sv. vera, prevzetnost, nečimernost, vite ka junakost, kupčijska samopridnost, vse to in enako je čudno pripomoglo, da vsa večerna evropejska stran je bila vun in vun enemu semnju podobna. Od kar se ve, je bilo to edina prigodba na svetu.

Friderik I., ki je po svojem stricu Konradu III. nem ski cesar postal, je bil možak visokega in nevstrahljivega duha; Lombardom, zmirom puntarskim, je bil Mil n, jih poglavni e mesto, tako razdjal, da se je z drevesom brazda  e  nj storila, in ga je s soljo potrosil. On se v letu 1189 prvi na vojsko poda, in vodi 150.000 dobro oro enih nem skih kri ancov; ima v svojem spremni tvu pet posvetnih zelo mogočnih vojvodov in pet slavnih knezo kofov, potepuha pa nobenega saboj ne vzame, slednji križanec je mogel imeti saj 70 goldinarjev srebra. Friderik, ki je  e bil enkrat s svojim stricom Konradom na božji poti v Jeruzalemu, in ki je za vse nevarnosti

take vojske vedil, stori zaveze in pogodbe z ogerskim kraljem, gerškim cesarjem in še celó z ikonijским turškim sultanom; vsi mu obljubijo prijazno in odperto pot čez svoje dežele na sv. zemljo ali v Palestino. Po Ogerskem ga nepričakovano visoko spoštujejo in slavijo; Izak Angel, gerški cesar, pa mu očitno in skrivaj strašno zabavlja, da je Friderik primoran bil mu nekatere mesta vzeti in druge obropati; nasproti so pa Gerki ostrupovali moko in vino, ki so jo njegovim vojakom prodajali, in jih patriarh pridiga v Carigradu, da vsako moritev zamore človek spokoriti, če pet teh nemških križancov ubije. Zadnjič mora vendar Izak z dragimi darimi Friderika potolažiti in mir od njega si kupiti: obljubi obilno živeža za njim pošiljati, in prepelje na svoje stroške per Carigradu vso njegovo armado na uni kraj čez vozko morje; potem, ko so bili že vsi prepeljani, stopi tudi Friderik v barko, in „pridši“ na uni breg reče vsem svojim: Ljubi bratje! Pokorite in veselite se, vsa dežela je zdaj v naših rokah! —

Cesar se je pa v tem le močno zmotil, zakaj med gorami male Azije so njegovi križanci grozovitne lakote in žeje terpeli; tudi ikonijški sultan mu ni možki ostal, in ga je sovražno sprejel. Friderik mora vsaki dan se s sovražniki biti in mnoge druge velike zopernosti premagovati; tako pride vendar blizo sv. zemlje. Njegova armada gre po mostu čez neko reko, on pa, da bi bil berže naprej k pervim prišel, skoči 10. kimovca 1190. leta v reko, upaje jo preplavati, ali valovi ga vzamejo in naprej nesó; tu skočijo nekteri berž v vodo, in ga vun — pa mertvega — potegnejo. Križancóm zdaj serce tako močno upade, da se jih veliko na dom verne, ti drugi zvolijo njegovega sina Frica vodja, in pridejo čez Antijohijo v Tir, ker cesarja z veliko slovesnostjo pokopajo. Križanci, ki jih ni bilo zdaj več čez 8000, gredó še malo naprej, pa človeška kuga ali mor jih naleze, strašno davi, in tudi njih vojvoda Frica umori, da jih celó malo živih ostane, ki so tam francozkih in angležkih križanskih armad pričakali. Friderik, ti mogočni cesar, ni tedaj s svojo veliko in junaško armado za otetje božjega groba iz rok Turka tudi nič opravil. Zaslišimo zdaj, koliko sta pa francozki in angležki opravila.

Rihard angležki in Filip Avgust francozki kralj sta se zastran Normandskega hudo vojskovala; dasiravno oba si močno nevošljiva, prevzetna in časti lakomna, sta vendar — se lože na križansko vojsko podati — mir storila, si še celó besede dala vkup iti in enake sreče ali nesreče, enake časti in slave deležna biti. Na grobu

sv. Martina v Turi na Francozkem vzame Rihard križ in romarsko palico; ker je pa bil močan in težak, se mu je berž zlomila, in v St. Dionizu vzame drugo. Tu prideta s Filipom Avgustom vkup, kjer je Filip na sv. Ivana dan l. 1190 na grobu svojih očakov romarsko palico prijel in Oriplamen — bandero francozkega kraljestva — vzdignil. Do Liona gresta v družbi, potem se pa ločita: Rihard gre v Marsilijo, Filip Avgust pa v Genovo, da bi bila tam s svojima trumama v barke stopila, zakaj po morju sta hotla svoje armade v Palestino spraviti.

V Mesini na Sicilijanskem se spet snideta, pa med Angleži in Francozi oživi staro sovražtvo, zajedanje in zaničevanje. Francozi se prvi prepeljejo do Akra, Angleži, katerim hudi viharji strašno na morju nadlegujejo, pa za njimi. Pri Akru, v katerem so bili Turki že zdavnej od kristjanov obsedeni, se vsi križanci snidejo, katerih je bilo 300.000 mož, zakaj tudi Nemci, kar jih je bilo še ostalo, so se ž njimi združili. Med Gvidotom Luzinjanskim, poprejšnjim Jeruzalemskim kraljičem, in Konradom, Tirskim knezom, vstane veliko in sovražno prepiranje, čigav da bo Jeruzalem, med tem, ko je še bil v turških pesteh: eni potegnejo s tem, drugi pa z unim. Pa tudi med Angleži in Francozi se vname in raste dan na dan hudo sovražtvo in strašno zaničevanje. Jutrovi kristjani časté bolj francozkega kot angležkega kralja, pa sam Filip je bil tudi Rihardu zavoljo njegove neverjetne junakosti in občinsko znane vojniške slave grozno nevošljiv. Zadnjič se pomenita, da pri napadu in naskoku Akra se hočejo Angleži s Francozi dan za dan verstiti. Aker se jim po treh letih obsedanja l. 1191 proti temu poda, da Turki prosti vun grejo, in da Saladin obljubi na vojniških stroških kraljema dati 200.000 gerških zlatov.

Ker pa Saladin ni mogel ti hip denarjev poslati, ukaže Rihard 600 Turkov, ki so ravno iz Akra šli, s sabljami posekati; francozki kralj je bil take ljutosti žalosten in hud, pa to nič ne pomaga. Rihard se dan za dan čez vse povzdiguje, in nadležniši postaja tako, da Filip, francozki kralj, vojsko popusti in se domu poda. Da bi se mu pa ne moglo očitati, češ, da je svojemu prijatelju nezvest, in da mu besede ne derži, pusti vojvoda Burgundskega s potrebnimi denarji in 10.000 možmi Rihardu v pomoč.

Tudi Nemce je Rihard zelo razžalil, zakaj bandero, katero je bil pri naskoku Akra Leopold, avstrijski vojvod, prvi na mestno ozidje nasadil, je ukazal dol vreči in ga v blatu potaptati. To mu Nemci tako zamerijo, da hočejo z mečem na nj planiti: ker jih je

pa celó malo bilo, jih Leopold pokroti, se ž njimi od Riharda odterže, in gre domu.

Rihard se zdaj sam s trikrat močnejim Saladinom vojskuje, ga v zeló kervavi bitvi, v kateri se Angleži z nedopovedljivo junakostjo obnašajo, premaga, in gre proti Jeruzalemu; pa nova nesreča se mu pripeti: vojvod Burgundski se nanaglim s svojimi Francozi oberne, in gre domu. On sam se večkrat prederzno in celó nepotrebno v mnoge nevarnosti podaja, v majhnih, pa neštevilnih bojih po veliko ljudi zgubiva, da se armada zmiraj zmanjšuje. Med njegovo lastno trumo vstane zadnjič prepiranje, razpertije in sovraštvo, tako da, kedar je že Jeruzalem pred očmi imel, ga njegovi lastni knezi in grofi primorajo se vrniti. On oberne svoje oči od mesta in reče s solzami v očeh: Kdor nima serčnosti Gospodovega groba rešiti, tudi vreden ni ga viditi. Zdaj naredi s Saladinom primirje za tri leta, tri mesece in tri dni, zgovori kristjanom mirno posest morskéga brega od Tira do Jope z nekimi tabri, odperto, mirno božjo pot v Jeruzalem, in se kimovca l. 1192 na pot proti domu poda. Šest mescov potem umerje Saladin, egiptovski sultan, junaški vojšak in slavni premagavec, ki se je bolj pošteno od kristjanskih veljakov obnašal. Na smertni postelji reče svojemu sinu Abdalu: „Časti Boga; spolnuj njegove zapovedi, ki so korenika vsega dobrega; ne prelivaj kervi, da ti kri na glavo ne pride; pridobivaj si serca svojih podložnih z ljubeznijo; in nobenega ne sovraži, zakaj vsi bomo morali umreti.“ Umiraje je volil še velike milodare turkom, judom in kristjanom. Ti turek je bil kristjanom vselej mož beseda, kristjani pa njemu niso bili vselej možki.

Rihard je bil na poti proti domu prav nesrečen: hudi viharji ga zanesó v Adrijansko morje, da v Ogleji na suho stopi, in po romarsko oblečen hoče čez Nemško na dom priti, na Dunaju pa se je troše veliko denarjev sam ovadil. Leopold, avstrijski vojvod, ga spozna, in spomnivši se oskrunjenja in osramotenja svojega bandera pri Akru ga ukaže ujeti in v ječo vreči. Nekoliko kasneje ga za nekaj denarjev cesarju Henriku VI. izroči. Papež žuga zdaj cesarju s cérkveno kletvijo, če Riharda ne osvobodi, zakaj po cérkvenih postavah ni bilo pripušeno križancem kake škode storiti. Pri vsem tem so ga morali Angleži, če so ga hotli imeti, s 150.000 librami srebra rešiti.

Filip Avgust, francozki kralj, je bil v Palestini, pred ko se je domu vrnil, na sv. evangelji prisegel Rihardu, da mu bo njegove dežele pri miru pustil, dokler ga domu ne bo; na tako prisego pa

francozki kralj pozabivši napravi Janeza, Rihardovega brata, da se je angleške kraljeve oblasti polastil in ž njim Rihardovo premoženje na Normanskem razdelil, med tem ko ti le čez 15 mescov po ječah tiči. Izpušenemu Rihardu se mora sicer brat Janez s kraljevega sedeža uganiti, ki ga zdaj Janeza brez dežele imenujejo; nad francozskim kraljem pa se ne more naščevati, ker Angleži se ne morejo s Francozi vojskovati; pa tudi denarjev ni bilo take vojske začeti, zakaj Angleži so jih bili z veliko težavo toliko spravili, da so svojega kralja bili iz ječe rešili.

9. France Prešeren.

Dr. France Prešeren je doslej najslavnejši pevec slovenski, ki sluje po izverstnih svojih pesmih po vsem Slovenskem. Znal je strunam glas, da nikdar takega, in prekosal Vodnika, ki je zaostal daleč za njim. „Poezije doktorja Franceta Prešérna,“ ki so prišle, v knjigo zbrane, l. 1847 v Ljubljani na dan, kažejo očitno, da je bil naš France za pevca rojen. Ne moreš se načuditi, prebiraje jih, njegovim visokim, navdahnjenim mislim, ki ti jih razgrinja z mérgeno besedo tako po domače. Beseda je od kraja do konca čista, in zvoni tako lepo, da se človek ne more naposlušati; poganjal se je pa tudi vedno za čisto slovenščino, vendar pikal v dveh zabavljicah (satirah) óne, kateri se ogibljejo vseh tujih besed, če so tudi obénoevropske. Res, da so zavite nektere misli še malo po tuje, ali pevcu ni toliko zameriti, ako šine letaje po neznanih višavah včasih prek domače meje. Saj tudi solnce ni brez madeža. Med Prešernovimi pesmami se nahaja skoro vsake mere in vsake verste liričnih in drugih pesem. Moder svétnik bil mu je učeni prijatelj Matija Čop, rojen l. 1797 v Žirovnici na Gorenškem, umerl (utopil v Savi blizu Ljubljane) l. 1835. Mériti se sme Prešeren z najslavnejšimi pesniki vseh narodov. Na žalost vsem Slovencom pobrala ga je nemila smert 8. svečana 1849, potem ko je doživel malo več od 48 let. Rodil se je 3. decembra 1800 v Verbi na Gorenškem. Šolati se je počel v Ribnici, latinske in modroznanske šole zveršil je od l. 1813 do 1821 izverstno v béli Ljubljani, pravdoznanske pa na Dunaju, kjer so mu l. 1828 priznali doktorstvo pravoznansko. Ondi je zložil tudi prvo slovensko pesem, ki jo je priobčil ljubljanski „Illyr. Blatt“ l. 1827 (v 2. šte.) z nemškim prevodom vred. Tudi pozneje, ko je živel v Ljubljani, razglašal je svoje duhovite pesmi na isti način in to z neznano ugodnim vspehom. Ko je pa (l. 1830) začela izhajati „Krajska Čbelica,“ prestopil je k njej z drugimi slovenskimi pesniki tudi

dr. Prešeren, ki je zaslovel potem naglo ne samo po slovenskem, nego i po drugem slovanskem svetu. Leto pred smertjo (1848) izvolili so ga bili za odvetnika in poslali v Kranj. Ondi je tudi sklenil; ondi so mu postavili nekteri domorodci na čast in slavo nadgrobní spomenik s sledečim slovenskim napisom:

Dr. France Prešerin, rojen v Verbi 3. dec. 1800,
umerl v Kranji 8. febr. 1849.
„Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači de truplo leži.“

Na rojstno hišo postavilo mu je pa slovensko pisateljsko društvo krasno spominsko ploščo iz domačega mramorja.

21.

Nova pisarija.

Učenec.

„De zdej — ko že na Krajskim vsak pisari,
Že bukve vsak šušmar daje med ljudi,
Ta v prozi, uni v verzih se slepari, —
Jez tudi v trop — ki se poti in trudi,
Ledino orje naše poezije, —
Se vriniti želim, se mi ne čudi.
Prijatelj! uči mene pisarije:
Kako in kaj ušec se Krajncam poje,
Odkrij mi proze naše lepotije.“

Pisar.

„Ak' so, pisar postati, želje tvoje,
Moj zlati uk poslušaj in zastopi,
Zapiši terdno ga v možgane svoje!
Ak' hočeš kaj veljati v našem tropi,
Besed se ptujih boj ko hud'ga vruga,
Ak' kos si temu, koj na perste stopi.
Naj proza tvoja bo lepote naga,
Minerve nič ne prašaj, poj po sili,
Pisarjam proza bo in pesem draga.
Češ biti v krajskih klasikov števili,
Debelo po gorjanski jo zarobi,
Vsi bomo tvojo čast na glas trobili;
Ak' rovtarske vezati znaš otrobi,
Nov Orfej k sebi vlekkel boš Slovane,

In pozen vnuk poroma k tvoj'mu grobi
De krajnšina zaklad ti svoj odklene,
Zapusti ročno mestne mi sosede,
Tri leta pojdi v rovtarske Atene.“

Učenec.

„Al' žlahtne krajnske tam cvetó besede,
Ker govoriti dosti več ne znajo
Pastirji samski ko imena čede?“

Pisar.

„Tam, kjer po stari šegi še d. . kajo,
Kjer ne zmajejo dost' al' nič jezika,
Besed nemškavcov gerdih ne poznajo.“

Učenec.

„O srečne rovti! v vas me iti mika:
Al' se bojim, per rovtarji, per kmeti
De bera besedi ne bo velika.“

Pisar.

„Pečene, ljubčik! pišeta na sveti
Nikomur niso v gerlo perletele;
Brez truda večno se ne da živeti.
Besede zrašene, besede zrele
Ne v rovtah, po planjavi ne kmetije,
Nikjer ne bodo ti na nos visele.
Poslušaj ga, kako jo on zavije,
Jezika sol, lepota, de le zine,
In pravo ti vezanje se odkrije.
Tam pul'jo besedi se korenine;
K tem deni konec: ača, išče, uha,
On, ovka, ovec, druge pertikline,
To terdno skupaj zvari; permaruha!
Lahko boš v kozji rog ugnal Slovence,
In proti tebi bo Dobrovski — muha.“

Učenec.

„O zlati uk! adijo mestne sence!
Apolon drugi bom jez sred kozarjov
Si v rovtah pletel nevmerjoče vence.
Al' naše ljudstvo nekdam ni oltarjov

Minerve in Apolona imelo,
Od gerških, od latinskih so pisarjov
Dobili starši učenost v deželo,
In z njo besede ptuje, — razodeni,
Al' saj se bode tih poslužit' smelo?*

Pisar.

„Bog tega varij! po nobeni ceni,
Jezika naš'ga z njimi ne ognusi!“

Učenec.

„Sej tudi drugi to storé Sloveni:
Sej vemo, de turčuje Serb, de Rusi
Tatarijo, Poljak de francozuje,
De včasih verlj Čeh nemškvati musi.“

Pisar.

„Lej, v knjigah njih je tolkanj lul'ke ptuje
Med lepo, čisto slavš'no zasejane,
De je noben purist več ne izruje;
Al' bukev naše Krajnsne spakedrane
Pešičico denimo na ognjiše,
Prerojen Fenis čist de z ognja vstane.“

Učenec.

„Č'mu bo nam, prašam, prazno pogoriše?
Al mutasti počakamo zijali,
De z njega zrase novo besediše?“

Pisar.

„Slovensko lul'ko bomo rešetali,
Hranili dobro zerno, in kar zmanjka,
Iz svojih bomo to možgan dodali.“

Učenec.

„Te čudne zmesi stariga ostanka
In iz novink Slovenic v Koratani,
Ne bo razumel Štajarc, ne Ljubljanka.“

Pisar.

„Gorjačarji, tatovi in cigani
Po svojim govoré; koga za silo
Nam v bukvah jezik svoj imeti brani?“

Učenec.

„Gorjačarsko, eigansko kaj berilo
Bo čudno vam pisarjam pomagalo,
Ak' bo se vse drugači govorilo;
Sami svoj uk spoštujete premalo,
Več ptujk clo tebi, ne zameri, vjide,
Zakaj bi se jih moje žnablo balo?“

Pisar.

„To govori se, kar na jezik pride,
Pogovor, ko na všesa več ne bije,
Ko zjutrejna megla se v nič razide;
Kar v bukvah je natisnjen'ga, upije,
To, bratec! med učene gre linguiste,
In priča od jezika lepotije.
Slovinci bodo brali bukve čiste,
Ak' nas ne hval'jo, naj me vzame zlodil!
Cel svet posnemal krajnske bo puriste.
Kar noč'te vi umeti k svoji škodi,
Kar ne dopade vaši slepi buči,
Častili bodo pozni to narodi.“

Učenec.

„Peržgal si, mojster! žark mi nove luči;
Na delapust de sodniga jez dneva
Slovim, še to, kaj pel bom, me podučil!“

Pisar.

„Horaci dulce et utile veleva,
Kaj prida sliš'jo všesa naše rade;
Nam utile je zerno, dulce pleva.“

Učenec.

„Romance zdej pojéjo in balade,
Tragedija se tudi nam obeta,
Sonete slišim peti pevce mlade.“

Pisar.

„Od mene pesem vsaka je prekleta,
Ki nima prav slovenskega imena,
Naj še tako prijetno bo zapeta.“

Učenec.

„Bog ti zaplati uk, po tvoji volji
Bom pel, gosence kaj na repo varje,
Kak perdeluje se krompir narbolji,
Kako odpravljajo se ovcam garje,
Preganjajo ušivim glavam gnide,
Loviti miš' učil bom gospodarje.“

Pisar.

„O zlati vek zdej muzam Krajskim pride!“

b.

Verba.

O Verba! srečna draga vas domača,
Kjer hiša mojiga stoji očeta;
De b' uka želja me iz tvoj'ga sveta
Speljala ne bila, goljfiiva kača!

Ne vedil bi, kako se v strup prebrača
Vse, kar serce si sladkiga obeta;
Mi ne bila bi vera v sebe vzeta,
Ne bil viharjev notranjih b' igrača!

Zvesto serce in delavno ročico
Za doto, ki je nima milijonarka,
Bi bil dobil z izvoljeno devico;

Mi mirno plavala bi moja barka,
Pred ognjam dom, pred točo mi pšenico
Bi bližni sosed varoval — svet' Marka.

c.

Memento mori!

Dolgotost življenja našega je kratka,
Kaj znancov je zasula že lopata!
Odperte noč in dan so groba vrata,
Al' dneva ne pové nobena prat'ka.

Pred smertjo ne obvarje koža gladka,
Od nje nas ne odkup' jo kupi zlata,
Ne odpodi od nas življenja tata
Veselja hrup, ne pevcov pesem sladka.

Naj zmisli, kdor slepote ljubi sveta,
In od veselja do veselja leta,
De smertna žetev vsak dan bolj dozori.

Zna biti, da kdor zdaj vesel prepeva,
V mertvaškim pertu nam pred koncam dneva
Molčé trobental ho: „memento mori!“

10. Mihal Vernè.

V Orehku blizu Postojne rodil se je M. Vernè (po domače Bernjè) 28. sept. 1797. V latinske in modroznanske šole je hodil v Ljubljani, v bogoslovne pa v Gorici. L. 1835 postane kanonik in šolski nadzornik, l. 1846 prošt, a po Ravnikarjevi smerti škofa namestnik v Terstu, kjer mu je odbila zadnja ura 29. julija 1861.

Tega prebrisanega samouka v slovenščini prvi spisek priobčile so „Novice“ l. 1852 pod napisom: „Potovanje po nekterih jugoslavenskih krajih,“ nato njegovo zanimljivo „Potovanje po Laškem,“ l. 1856 pa „Natoroznanstvo sedaj in nekdanj,“ poslovenjeno po Sanderjevem. Njegovo „Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah“ (v „Novicah“ l. 1858) izišlo je pod napisom: „Potovanje v Sveto Deželo“ tudi v posebni knjigi l. 1859. Srečno je dodelal Vernè i Vertovčevo občno povestnico, ki je pa prišla vsa na dan še le po njegovi smerti v Ljubljani l. 1863 pod napisom: „Občna povestnica ali zgodovina celega sveta.“ Spisala . . . Matija Vertovec . . . in Miha Vernè . . . (Doklada „Novic“). Štiri drugi obilnejši spisi (prevodi) tega znamenitega moža ostali so do malega netiskani. Rokopise hrani „Matica slovenska.“

21.

Čudo človeškega glasa.

Človeški glas je eden narvečih čudodel Stvarnikovih. Naprava njegova je tako čudovita, da je vredna, da jo preišluje vsakdo

Od kod neki prihaja, da moreš glas od sebe dajati? To dela naprava tvojega gerla. Majhen predor, ki v sapnik pelje, dela glas, ko se zrak naglo po njem požene. Sapnik je iz okroglih hrustancev, ki so s kožo med seboj zvezani. Na svojem predoru ima pokrovček, ki se odpre, da zraku, ki se ima iz te cevi pahniti, pot napravi. Odpira pa se bolj ali manj, kakor je treba, da se glasovi ali zvoki glasa spremené in pomnožé; in se zapre, kedar požiramo, da jed, ki čež- nj skoz požiravnik v želodec derči, v sapnik ne more. Skušnja

uči, da človeški glas lahko dvanajst polnih glasov ali zvôkov¹⁾ daja. Po ti različnosti mora tudi sapnik v dvanajstero enacih delov razdeljen biti. In ker ste strani precepljenega sapnika neki za deseti del palca saksebi, se da iz tega zrajtati, da glas lahko razdeli polni zvôk v sto družih, in da je človek v stanu 2400 različnih glasov od sebe dati, ki jih uho še razloči.

Al' po ti dasiravno čudoviti napravi smo še malo pred živaljo. V tem še le se pokaže prednost človeka, da zrak lahko tako stiskamo in svoj glas tako vpodábljamo, da s tem čerke in besede izrekujemo. K temu pomagajo nebo, zobje in ustnice.

Zanimljivo je razne glasnice premišljevat, ki jih usta popolnoma priprosto izrekujejo. Ko se čerka a izreče, je zvuk ali glas ves drugačen, nego kedar se čerke e ali o ali i ali u itd. izrekvajo, čeravno pri vseh v enacem naglasu ostanemo. Uzrok te različnosti je nezapopadljiva skrivnost narave. Da se te razne čerke izrečejo, treba je ustno votlino razno vpodobiti. In k temu so naša usta pred usti vseh živali posebno napravljena. Celó nekteri ptiči, ki se naučé človeški glas posnemati, ne morejo nikdar raznih glasnic popolnoma razločno izreči. Zato je njih posnemanje v tem obziru sila nepopolno. Soglasnice izrekovati nam pomagajo trije telesni udje: ustnice, jezik in nebo. Pa tudi nosa je k temu močno treba. Če se zatisne, ni moč nekterih čerk izreči ali saj ne razločno in razumljivo. Očiten dokaz čudovite naprave naših ust, po kateri lahko besede izrekujemo, je brez dvoma tudi to, da se človeški umetnosti še ni poneslo, človeški glas s kakšno mašino do dobrega posnemati. Petje se posnema, toda brez vsega včlenovanja zvôkov in brez vsega razločka raznih glasnic. V mnogih orglah je neka pišal, ki ji „človeški glas“ pravijo: al' navadno daja le zvuke, ki se glasnicam ai ali ae bližajo. In vsa človeška umetnost ni v stanu ene same besede človeškega glasu ponoviti.

Neprecenljivo dobro je tedaj glas človeški. Kako žalostna bi bila človeška tovaršija na svetu, kako malo sreče bi vživalo človeško društvo, ako bi ljudje darú ne imeli, svoje misli vzajemno si razodevati in skrivnosti svojega serca prijatlom zaupovati! Kako žalostna bi bila tvoja osoda, prijatelj moj, ako bi bil med tacimi reveži, ki so nemi (mutasti) rojeni!

¹⁾ Staroslovenski „zvěkŭ“ ali „zvŭkŭ.“ sonus; prim. nsl. „zvečati“ ali „zvenčati.“

D.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah I. 1857.

Ko tovariši po Galileji potovajo in omenjene toliko zanimljive kraje ogledujejo, odrinemo ostali (drugi) štirje 23. aprila ob šestih zjutraj iz Jeruzalema po ravno tisti poti, po kateri smo bili tje prišli, čez judovske hribe spet v Ramle in v Jafo nazaj. Vreme je bilo lepo, toplo in jasno, pot pa, kakor sem že prej nekje opomnil, zlo gerda in slaba. Dasiravno pa je pot slaba in težavna, zdela se mi je sedaj vendar veliko kratkočasniša nego pred tremi tedni, ko sem sam v deževnem vremenu v Jeruzalem potoval. Ta dan je bilo namreč gotovo čez 3000 gerških, armenskih in koptiških romarjev na poti iz Jeruzalema domú, in od svetega mesta do Ramel je bila dolga dolga, le sem ter tje pretergana versta pobožnih potnikov iz raznih dalnjih krajev.

Nas „Franke“ je spremljal spet priljudni pater Andrej. O poldne počivamo po navadi na pòli poti v neki prijetni dolini pod lepimi oljkami v sredi velike množice neznanih romarjev, in se okrepujemo z jedili, ki smo jih iz Davidovega mesta seboj prinesli. Ob eni odrinemo dalje, in pridemo še pred šesto uro zvečer v Ramle, kjer nas verli postrežljivi frančiškani spet prijazno sprejmejo.

Naslednje jutro odrinemo tudi že ob šestih po krasni saronski planjavi spet na pot, in dospemo kmalu po deseti uri v Jafo, ki je bila polna romarjev in potnikov iz vseh krajev.

V Jafi pa smo cele štiri dni tovarišev iz Galileje čakali, in smo imeli časa dovolj mesto in krasno mestno okolico na tanko ogledati. Verli pater Andrej je bil še dva dni pri nas v Jafi, in se je vernil še le 26. aprila po poldne v Ramle in v Jeruzalem nazaj.

24. aprila o solnčnem zahodu je nastopil mahomedanski postni mesec Ramazan. Začetek posta so v Jafi naznanjali topovi z revnega mestnega ozidja, in zvečer so bile turške barke pred mestom slovesno razsvitljene. Ves ta mesec se Mahomedanci terdo postijo, in do solnčnega zahoda se ne dotakne nihče celi dan ne najmanjše hrane. Tudi vode, in kar jim utegne najtežje biti, še tobaka ne pijejo. Ponoči pa se radostno gosté in rajajo, da je kaj.

Med temi pa odrinejo tudi tovariši iz Nazareta. Pot jih pelje sedaj v sedmih urah čez neko goro, ki Nazaret na severno-zahodni strani obdaje, spet na ezdrelonsko planjavo, in dalje po ti lepi planjavi poleg dolge dolge karmeljske gore čez potok Kison v revno mestice z imenom Kajfa. Iz Kajfe je le pol ure na krasni sloveči nos ali zahodni konec karmeljske gore, ki tu v sredzemeljsko

morje šterli. Na krasnem Karmelu, ki je eden najprijetnijših krajev v sveti deželi, sta bivala nekdanj dolgo časa preroka Elija in Elizej. Zverh tega krasnega nosa se vidi deleč deleč na vse kraje. Vidi se namreč proti zahodu široko sredzemeljsko morje, proti severu krasni Liban in proti izhodu in jugu velik del Galileje in Samarije. Tu — verh krasnega Karmela — stanujejo v sila lepem samostanu prav prijazni in postrežljivi menihi karmeljskega reda, ki romarje in potnike gostoljubno sprejemajo, in pri kterih se truden ptujec lahko odpočije in okrepi.

Našim romarjem pa ni bilo dano tu počivati in se krepčati, ker je Lloydov parnik „Imperatrice“ že 25. aprila v Kajfo po nje prišel.

V Kajfi pa je zlo neugodno in težko v barke priti, ker je morje ob bregu tako plitvo, da še majhni čolni ne morejo večkrat do kraja. Zato nosijo krepki Arabčani ptuje potnike in romarje, da se do ledij ne zmočijo, na herbtu v čolne, ki jih dalje na parnike ali druge večje barke prepeljujejo. Ptujci, ki niso tega vajeni, se pri tem večkrat jako kratkočasijo, vidé, kako revni Arabčan, dasiravno krepek, pod kakim tolstim možakom stoka in sopiha.

Naši tovariši so kmalo na avstrijskem parniku, ki odrine še tisti dan ž njimi od Kajfe, toda ne v Jafu, kjer smo jih drugi štirje čakali, ampak nazaj v Bejrut. Še enkrat se pelje tedaj večji del letošnjih avstrijskih romarjev ob bregu nekdanjih slavnih Feničjanov memo slovečega Sidona in Tira. Meni pa ni dala nemila osoda na bregu slavnih učiteljev mornarstva in kupčije razun Libana in Bejruta in krasne bejrutske okolice ničesa viditi.

Letos ni pošiljal avstrijski Lloyd nobenega svojih parnikov iz Sirije v Egipt. Zato izroči Lloydovo opravništvo romarje naše francoskemu parobrodu po imenu Clyde (Klid), ki odrine 27. aprila zvečer ž njimi iz Bejruta v Jafu. Klid pridervi naslednji dan proti deseti uri pred poldnem v Jafu, in kmalo po tem so tovariši pri nas v mestu. Oj s koliko radostjo se spet snidemo! Bilo mi je, kakor bi se po mnogih letih s starimi znanci spet sešel!

Ob štirih po poldne prejdemo vsi skup na omenjeni francoski parnik, ki je bil že poln koptskih romarjev in drugih potnikov, in proti večeru odrinemo izpred Jafe v Afriko — polni lepih, dragih spominov iz svete dežele.

II. Anton M. Slomšek.

Po vzgledu kranjskih Slovencev so začeli tistih dob tudi nekteri razumni domorodci po Štajerskem in Koroškem slovensščino v knjige

presajati in jo marljivo pleti, da bi nagleje rastle, lepše se razvétala in zmirom bolj rodila. Pervak izmed njih je bil nekdanji Vozeniški župnik; po tem (od l. 1846) knez in škof Lavantinski Anton M. Slomšek, rojen 26. novemb. 1800 na Slomu blizu Ponikve (Ponigl). Njegovi najiminitnejši spisi so ti le: „Kerščansko devištvo“ prvič v Celovcu (l. 1834); „Hrana evangeljskih naukov“ (v Gradcu l. 1835); „Mnemosinon slavicum“ (v Celovcu l. 1840); „Življenja srečen pot za mladenče“ (v Celovcu l. 1837); „Blaže in Nežica“ (v Celju 1842). Leto 1846 je osnoval letopis „Drobtinice, učiteljem in učencem, starišem in otrokom v poduk in kratek čas,“ ki jih je vredoval najprej sam; po tem pa so opravljali ta posel drugi; vendar jih je oskerboval Slomšek z odličnimi svojimi spiski do smrti, ki je pobrala tega preblagega moža 24. sept. 1862 v Mariboru, kamor je bil l. 1859 prestavil svoj poprejšnji sedež iz Št. Andreja (na Koroškem).

„Zbrane spise“ njegove izdal je Mih. Lendovšek v Celovcu (1876—1879), razdeljene na tri knjige. I. knjiga, olepšana s prijazno podobo pokojnikovo, obsega pesmi; II. basni, prilike in povesti; III. životopise itd. Tudi krasen spominek postavili mu so véрни častitelji v Mariborski cérkvi. Slomšekova slovenščina je gladka in prijetna ter vselej lepo „po domače“ ubrana. Posebno izvrstvo je pa znal spisovati „životopise.“

21.

Veselja dom.

Preljubo veselje, oj kje si doma?
 Povej, kje stanuješ, moj ljubček serca?
 Po hribih, dolinah za tebo hitim,
 Te viditi hočem, objeti želim.

Te jiščem za mizoj, kjer dobro jedó,
 Na plesi per godcih, kjer sladko pojó;
 Alj prav'ga veselja na rajanju ni,
 Pijance, plesavce veselje beži.

Te jiščem po polji, kjer rož'ce cvetó,
 Po logi zelenim, kjer ptičké pojó;
 Pa ptičke vesele in rožice vse
 Le 'majo veselje za mlado serce.

Poslednjič veselje še le osledim,
 Na veško ledin'co perdirjam za njim;

Glej tamkej z otroci prijazno igra,
Jim kratek čas dela, per njih je doma.

O blažene leta nedolžnih otrok,
Vi 'mate veselje brez težkih nadlog;
Oj kako vas serčno nazaj poželim!
Alj vi ste minule, zastonj se solzim.

Le eno veselje še čaka na me
V presrečni deželi, kjer mlado je vse;
Terpljenje v tajisto deželo ne zna,
Le tamkej je pravo veselje doma.

b.

Lev in opica.

Pravijo, da je zverina svoje dni pod košatim dobom semenj imela. Kraljevi lev sredi tovaršije v senci sedi, opica pa po vejah skaklja in se spakuje, ter začne želod v leva lučati. Lev jo ostro¹⁾ pogleda, kakor bi jo hotel z očmi predreti, pa besede ne zine. Opico groza obletí; ali hitro se potolaži rekoč: „Pač dobro, da do mene ne moreš,“ — in spet leva draži ter želod po njem meče. Opica še enkrat verže, in lev zarujove, da se je zemlja potresla, opica pa strahú z veje padla.

Trepetaje levu pod šapami kuči in smerti pričakuje, da jo bo raztergal. Vsa zverina stermí in gleda. — „Ne boš me več dražila ne,“ — zagrozi se opici oroslan, „pa vendar nisi vredna, da bi te raztergal!“ pravi lev in opico izpusti. Vsa zverina se oroslanu prikloni in svojega usmiljenega kralja počasti. Abotno je mogočne dražiti; lahko ubogega v pest dobé. Lepo je za mogočne, nad revami se ne maščevati; najmogočniši so, kedar radi opusté.

12. Narodna pesem.

Pegam pa Lambergar.

Tam beli Dunej mi stoji.
Na Duneju kaj se godí,
Me dobro poslušajte vi!
Je v sredi mesta tratica,
5. Na trati raste lipica,
Dunej hladi nje senčica,

Pod senco miza rumena,
Okoli mize stoli pa,
Sedi na stolih gospoda.
10. Med njimi cesar govori:
„Po moji misli se mi zdi,
Kraljestvu naš'mu glihe ni.“

¹⁾ Po domače „pisano“ (finster).

- „Al' češ se precej mahati,
 „Nu svojo glavo vagati?“
 Je Krištof tako govoril:
95. „Ne bom se dolgo jez
 mudil,
 „Na Kranjskim sim še včera
 bil.“
 Ga praša Pegam spet tako:
 „Kej se pa bo godilo to?
 „Al' tu na terg' širokimu?“
100. Mu pravi Lambergar tako:
 „Na polju, de vsi vidijo,
 „Za naju čast se bijeva.“
 Naproti zdaj zadirjata,
 Za všesmi se oprasneti,
105. Si nič ne stor'ta hudiga.
 Tako pa Pegam govori:
 „Premočniga mi še b'lo ni,
 „Te, Krištofe, to kaj skerbi?
 „Al' konjič tvoj bo žaloval,
110. „Po polju bode rezgetal,
 „Ki gospodarja bo iskal.“
 Pa Krištof tako govori:
 „Za drugiga pa meni ni,
 „Ko to, kar tebe mal'
 skerbi,
115. „Za tvojo židano gospo,
 „Ki tako mlada vdova bo,
- „Ne veš, de men' dopadla
 bo?“
 Se drugo Pegam zaleti,
 Se Krištofu pokaže krič,
 120. Mu vender sile ne stori.
 Ko tretje vkup zadirjata,
 Se dobro takrat počita,
 Za vselej boj razločita.
 Je meril Krištof srednjiga,
125. Na kraj' je pustil krajnjiga,
 Udari ravno srednjiga.
 Je njemu pravo glavo vzal,
 Pa hitro njo na jelca vjel,
 Ves Dunej je čez to vesel.
130. Driči na beli Dunej ž njo,
 Z junaka Pegama glavo,
 Jo kaže Dunejcam lepo.
 Mu reče tako svitli c'sar:
 „Junak ti, možki Lambergar,
135. „Kaj češ imeti za tvoj dar?“
 Pa Lambergar odgovori:
 „Na Kranjskim imam tri
 gradi,
 „De b' moji, prosim, lastni
 b'li!“
 Pa cesar tako govori:
140. „Kar češ imet', naj se zgodi,
 „Kar dolgo li tvoj rod živi!“

13. Miha Kastelic.

Po nagovarjanju učenega M. Čopa, knjižničarja Ljubljanskega, začel je njegov poznejši naslednik, Miha Kastelic, l. 1830 izdajati v kranjskem središču — „Krajnsko Čbelico,“ ki je do l. 1833 štirikrat, a l. 1848 peti krat rojila ter lepo število domačih pevcev privabila ali vsaj prebudila. Med njimi so bili: Dr. Jak. Zupan, Blaž Potočnik, Ig. Holzapfel, J. Grabner, Jarnik, Žakelj, Zemlja itd.; pervak izmed vseh pa dr. Fr. Prešeren, ki je zaslovel po „Čbelici“ ne samo po vseh slovenskih, nego i po drugih slovanskih krajih. V pesmih, vzlasti v „muhah“ poskušal se je nekoliko tudi

izdajatelj K. sam, ki se je rodil l. 1796 v Zatičini na Dolenskem, umerl pa v Ljubljami l. 1868. — Njegova pesem se ne vzdiguje visoko; a zarad „muh“ ga zbada šegavi Prešeren tako:

„Zakaj pač muhe moj lovi Kastelic?

Prodajat misli jih namest' čebelic.“

Natora.

Kamor se koli ozrèm, je polna natora veselja
Vse poskakuje okrog, pleše prepeva sladkó.
Rože cvetó ljubeznjivo lepé; po dolinah, po gričih
Lepi razširja se duh, rosa ko demant svitlí.

Pisan'ga cvetja gosté se vdajajo vejce zelene,
Čbelice pridne bučé, v satje nalívajo méd.
Loge oživlja zverina, 'z germičev pisanih tičev
Mili razlega se glas, v travi kobil'ca cverči.

Bister tam potok šumljá, róž, travnika žeje gasilo,
Vetratù v senco ljubó pihleji vabijo nas.
Kosec glasán jo priuka, žvenčé po vasi kosíce,
Mlade ženjice pojó, brusijo serpe hitré.

Pika-pok skednji donijo, veršé se kopčce proséne;
Vert in vinograd imá toliko lepih darov.
Kamor se ganem, ozrèm, se odpirajo viri veselja:
Večno prepevaj, moj duh, stvarniku hvalo svetá!

14. Jož. Žemlja,

rojen l. 1805 v Breznici na Gorenskem, umerl (župnik) l. 1843; znan po različnih boljših pesmih: „Sedem sinov,“ „Jek od Balkana,“ „Samota“ itd. Spada med „Čbeličarje.“

Samota.

(Kancóna.)

Ne mislite, da le med šumom sveta,
V Londonu, Beču in še mestih tacih
Vijolice priljudne le klijejo;
Samota tud' cvetic ponuja vsacih,
Ki venec se iz njih dišeči spleta,
Ki vžitek rajske radosti hlapejo.
Kdo stavit' more mejo
Vesel' mu duha vedrega čutenju?

Ocvita srečnost¹⁾ prava in veselje,
Spolnjenje vsake želje,
V baharskih šeg slovečem le vedenju?
Zakaj ukáti mars'kdaj slišiš Ira,
Jokáti kneza in zmagavca Cira?
Filipa slavni sin, čigar deržavam
Ne skrije zlato solnce se nikoli,
Se odpové kraljestvu in cesarstvu,
Samoto tovaršico si izvoli,
Odtegne žezla, hrupa se zmotnjavam,
'Zročí se sobe tesne zvest'mu varstvu.
Ne v sveta poglavarstvu,
Prestolje le tū najde zaželeno;
Mir, pokoj serca, ki drago preplača,
Kar v kugo svet prebrača,
Ki odpeza kron cesarskih daleč ceno,
Osrečiti samo človeka more,
In ní brez tega terdne za-nj podpore.

Od šuma daleč kdor žíví v samoti,
Res kratkočasnost' mestnih ne okuša,
Kak' se igra v komed'ji, ni mu znano,
Evterpe glasov milih ne poslušá,
Bogatih hiš ne čudi se berhkoti,
Hoditi na rajišča ni mu dano:
Pa drugo najde hrano
Duhá utrujenega okrepčati,
Njemu je Tal'je tempelj nebo jasno,
Zelenje trate krasno;
Steber korinški v gošči cer košati,
Glas slavca, kósa najsladkeje strune
Bliščoba balov svit sreberni lune.
Razveselí ga biser rosni v travi
Večerne zárije škerlat rudeči,
Prevzetnega snežnika bela glava,
Potoka slap po peči dol dereči,
Studenca beg po travnika širjavi
Pijanega duhá mu povzdigava.
Sercé mu poskakava,

---

¹⁾ Glückseligkeit.

Ak menijo šeptaje se klasovi
Pri mični sapici v poletni noči;
Neznani čud' se moči,
Ak tul'jo kot v Eoliji vetrovi.
Kjer hodi, kjer stoji, kar gleda, išče,
Natore celi dom mu je svetišče.

In zdaj pojdi, ostani,
O pesem, zdrava! pojdi in oznani:
Terditi on, ki pel me je, ne jenja,
Da z vojvodom ne menja,
Ne s kraljem, ne z blagrenimi meščani;
Kar vredno po pravici je zavida,
Na zadovoljnost se edino zida.

15. Ant. Žakelj (Rodoljub Ledinski).

Med boljše pesnike svoje dobe spada Ant. Žakelj, znan po imenu Rodoljub Ledinski, ki je ugledal beli dan 14. okt. 1816 v Ledinah nad Idrijo. V Karlovcu in Novem mestu je zveršil latinske šole, modroslovne in bogoslovne pa v Ljubljani, kjer ga vname „Krajska Čbelica“ tako, da počne tudi on popevati v milem materinem jeziku (l. 1839.) Pervič derzne na svetlo l. 1841 v tedanji „Carniolii“ s slovensko pesmico: „Slavulj in Roža“ ter ji pridene po Prešérnovem vzgledu i nemški prevod.

Že v svojem drugem tečaju priobčijo „Novice“ njegovo duhovito „pesem v setvi.“ Še mnogo drugih lepih umotvorov tega pesnika nahajamo razsejanih po časnikih in knjigah slovenskih.

Posebnega spomina je vredna njegova hvaljena balada „Mlada Breda,“ ki je izišla predelana, — po njegovih besedah pa „samo nekoliko popravljena“ po narodni iz Idrijskih hribov — najprej v „Kr. Čbelici“ l. 1848, a na novo popravljena v dr. J. Bleiweisovem „Koledarčku“ l. 1856. — V nevezani besedi obelodanil je samo dva spiska: „Kralj in možaka poštenjaka“ pa „Pobratimstvo.“ — Živeč v Gradcu pri Podzemlju (med „Belimi Kranjci“), v Ribnici, na Blokah itd., navzel se je ondod lepe, čiste slovenščine, ki jo kaže i njegova pisava. Izdihnil je ta duhoviti mož po kratki bolezni v Ternu nad Leskovcem 26. apr. 1868. Njegovo pevsko ostalino — raznesli so pa na vse kraje.

Enako naključje.

Kolikrat pač pevec pòje
Tak okroglo in veselo
Pa mu skrivna solza lije
Dol' na lice obledélo.

In druhal krog njega zbrana
Pesmi radostno poslušà;
Sej, kar serce mu ujeda,
Njà britkosti ne okuša.

Tak prepeva v kletki slavec,
Kdar od zunaj pomlad sije,
In po berdih in ravninah
Svobodo in radost lije.

Vse poslušà njega petje
Ah! in vse je zveseljeno;
Pa kar revež v pesem sklada,
Serce ne umé nobeno.

Sej nobeno je ne čuti
Mirokradne prebritkosti,
Ki jo spleta v svoje pesmi
Miloslušljive sladkosti.

Pevec-slavec, slavec-pevec
Vèrstnika sta pač v težavi;
Oj, da b'la bi na vse veke
Tudi vèrstnika si v slavi!

16. Peter Hicinger (Znojemski, Podlipski).

Šluje po premnogih in mnogoterih spisih (knjigah in manjših spiskih), ki jih je spisal ta učeni Slovenec. Rodil se je 29. junija 1812 v Teržiču. Šolal se je v Novem mestu in v Ljubljani, (kjer se je posvetil duhovskemu stanu). L. 1847 postane samostojen duhovnik v Podlipi (zato „Podlipski“), l. 1859 pa župnik, dekan in šolski nadzornik v Postojni. Uže bogoslovec in Metelkov učenec (1831) zlagati je bil začel slovenske pesmice. Od l. 1843 do smrti († l. 1867, 30. avgusta meseca) zalagal je „Novice,“ od l. 1848 dalje pa zapored tudi skoraj vse druge slovenske časopise s svojimi nepreštetimi umotvori: pesniškimi, jezikoznanskimi, zgodovinskimi, staroznanskimi i. dr. Najbolj pri sercu bila mu je pa zgodovina slovenska in cerkvena. L. 1852 izdalo je tedanje „Slovensko društvo“ v Ljubljani njegov slovenski: „Popis sveta s kratko povestnico vsih časov in narodov“ in „Obraz cele zemlje v dveh polkroglah.“

L. 1854 dovršene so bile i njegove „Zgodbe kat. cèrkvè,“ ki jih je prinašala „Zgodnja Danica“ poprej za posebno priklado. Sodeloval je tudi pri slovenskem sv. pismu, ki je izhajalo v Ljubljani od l. 1856—1863.

Spomina je vreden tudi njegov „Močni baron Ravbar,“ knjižica preprostemu ljudstvu in mladini namenjena ter zato brez dvojbe nalašč bolj „po domače“ pisana.

Za „Vodnikov spomenik“ (Vodnik-Album) l. 1859 spisal je zanimljiv „pregled Vodnikovih pesem.“

Šest let (1859—64) vredoval je in izdajal tudi „Domač koledar slovenski.“ Njegovih mičnih, po slovenskih časopisih raztresenih pesmic vsake verste našteli so nad poldrugo stotino. Gladko mu teče tudi nevezana beseda.

a.

Novo in staro.¹⁾

1. Dan se za dnevom Dalje pomika, Leto za letom Lahno poteka.	6. Mnogo spreminja Mestnik obleko; Staro pa sukno Samo prevrača.
2. Staro odstopa, Stvari se novo; Vendar se vrača Vedno še staro.	7. Celo že citre Cene so nove; Pesnik še poje Pesme s Homerjem.
3. Svetlo zdaj sije Solnčice mladim, Gorko pred grelo Glave je sivčkom.	8. Slikar tu stvari Slavno podobo; Zdaj se ozira Zmiraj v Apela.
4. Kmetič poskuša Kmet'vati bolje, Manj si ni vmišljjal Modri Egipčan.	9. Naj pa kdo najde Novega res kaj, Pot mu napravlja Prednikov delo.
5. Stavbe prostrane Stavi umetnik Gleda pa v zglede Glavnega Rima.	10. Svoja naj slava Staremu bode! Nič se ne znižaj Novega vrednost!

b.

O slovenski zemlji.

(Odlomek.)

Česki kralj Otokar II. je v sredi trinajstega stoletja vedil časoma večidel slovenske zemlje združiti s svojo krono. Po smrti avstrijskega vojvoda Friderika II. je leta 1246 za „dedšino“²⁾ na se spravil z Avstrijo vred tudi Štajarsko; po smrti koroškega vojvoda Ulrika III. je l. 1269 zopet v dedšino dobil Koroško, Krajnsko in slovensko stran, in nektere posestva v Istri in Furlaniji;

¹⁾ Po švedski alliteraciji: Dan — dalje; leto — lahno itd. — ²⁾ Bolje „dedina“ nego „dedšina.“

ogerskega kralja Štefana V. pa je prisilil, mu to dedšino pustiti. Vendar to veliko gospodstvo ni imelo dolgega obstanka. Cesar Rudolf I. je l. 1276 Otokarja zmagal, in mu vse posebej pridobljeno posestvo vzel; l. 1282 pa je Avstrijo, Štajarsko, Krajnsko in slovensko stran podelil svojim sinom Albertu in Rudolfu, in l. 1286 je Koroško dal goriškemu knezu Majnardu IV. Po smerti vojvoda Henrika je tudi Koroško došlo avstrijanskima vojvodama Albertu in Otonu, in tako je bil veči del slovenske zemlje združen pod avstrijanskimi vojvodi iz habsburške rodovine, in je ostal v njihovi posesti.

Med tem se mora pomniti, da so nekteri deli slovenske zemlje imeli še posebne gospode. Gorica je bila po oglejskih patriarhih krog l. 1079 knezoma Majnardu in Engelbertu; njuni nasledniki, goriški knezi, so si časoma mnogo družega posestva pridobili, in so se potem bolj samosvojne šteli. Tom in so goriški knezi dobili l. 1320 v najem, po raznih prepirih s patriarhi jim je časoma v last ostal. Vipava in Postojna z doljno Pivko ste iz rok oglejskih patriarhov krog l. 1320 došle goriškim knezom v najem, potem pa l. 1336 avstrijanskim vojvodom; l. 1351 jim je cesar Karol IV. obojo posest poterdil. Kras je za en del leta 1266 prišel Ugonu Devinskemu v najem, ravno tako gornja Pivka s Premom; njegovi nasledniki so si časoma še drugi del Krasa do Reke polastili. Poslednji devinskih knezov Ugon je l. 1374 svoje posesti zročil v oblast avstrijanskih nadvojvodov, ter se je odpovedal oblasti oglejskega patrijarha.

Pazenska knežija v Istri in Metlika v slovenski strani ste po cesarskih podelitvah že l. 1090 došle v last koroškim vojvodom, krog l. 1156 pa meranskim knezom; po smerti kneza Otona je l. 1248 obe knežii podedoval Majnard III., goriški knez, in za njim sta jih imela v delež Albert III. l. 1279 in Albert IV. l. 1302. Ko je poslednji knez umerl l. 1374, je Metliko in Istro zapustil avstrijanskima vojvodoma Albertu III. in Leopoldu III. za dedšino. Ta nadvojvoda sta potem ravno l. 1374 v Ljubljani zbrala stanove iz Krajnskega, slovenske strani, Pivke, Krasa in Istre: stanovi so se v eno zedinili, in so si zbrali Ljubljano za središče.

17. Jurij Kobe,

iz Poljan poleg Kolpe domá, kjer se je narodil l. 1807. Latinske šole doveršil v Karlovcu, modroslovje in bogoslovje v Ljubljani. Popustivši Gajevo „ilirščino“ prestopi k slovenščini, potem ko so

začele l. 1843 izhajati domače „Novice,“ ki jih je do smerti zalagal z narodnim blagom, sóseb s popisi jugoslovanskih „običajev“ in z narodnimi kolikor toliko poslovenjenimi pesmami Poljanskimi, ki so podobne serbskim, itd. Obilo njegovih spiskov tiči tudi v „Slovenskem Glasniku,“ v „Drobtinica“ in v „Zgod. Danici.“ Njegova čista in pravilna slovenščina se približuje govoricu hervatski. Izdihnil je l. 1858 v Čatežu.

Beli Kranjci.

(Odlomek.)

V krilu naše mile domovine živé ljudstva, ki so v izobraženosti, jeziku, noši in šegah tako različna, da se ptujec tej razliki dovolj načuditi ne more.

Vso pozornost pa zaslučuje zbog svojega odstopa od družih Kranjcev tisto ljudstvo, ki unkraj Gorijancev in Kočevarjev ob Kolpi od Metlike do Osilnice prebiva. Ko se na Gorijance od Novega mesta prisope in čez ta hrib proti Luži prevagne, odpre se vid po Metliški okolici tje do Ogulina, in vedni tovarš, ki človeka povsod spremlja, kamor koli se oberne, je velikanski Klek, shodišče slovenskih čaravnic, ktere po noči tje „na ples letajo,“ česar vendar v naši dobi noben bolj prebrisan človek več ne verjame. Na desno proti jugu od „Vahte“ skoraj do Tauče gore se razprostirajo, štiri ure daleč, vinske gore, in ker solnce precej, ko na zreniku lice pomoli, svoje žarko oko na nje ravná in jih še delj ko do malih južin živo prepeka, dajejo one tako kapljico, ki vnema kri in zamika serce.

Te gore rivajo za svojim herbtom kočevski mrzli zrak nazaj in vežejo Gorijance s hribi, ki iz vojaške meje¹⁾ na Kranjsko segajo in Poljane ločijo od Metliške okolice, ktera z gorami obdana, samo proti hrovaški meji odperta stoji.

Stanovniki so po verozakonu različni nekteri, in teh je največ, spadajo k zapadni, drugi k vzhodni cérkvi; nekteri izmed poslednjih so se pa z zapadno cérkvijo zedinili, obderžavši obred iztočne (grške nezedinjene) cérkve. Ti vsi živé med seboj v pravi kerščanski slogi tako, da bi se drugim bolj izobraženim deželam smeli v izgled postaviti.

Oprava (obleka) od kranjske popolnoma razločna, akoravno pri vseh priprosta, ni vendar pri vseh enacega kroja. Tù vidiš okroglična rudeča dekleta z bistrimi, večidel plavimi očmi, in ko na

¹⁾ t. j. iz ónega dela hervatske dežele, ki je spadala tedaj, (ko se je to pisalo), še k „vojaški meji“ ali „Krajini“ (Militärgrenze).

smeih postavijo usta, vidijo se jim lepi drobni ko sneg beli zobjé. Njih čelo krasi parta (šapelj), nakinčana z leskečimi kamenčki, ki so v žolto (rumeno) svilo vdelani in z biseri obdani; in to zahteva spoštovanje, ker je znamenje devištva. Na glavi nosijo belo pečo, ktere roglji so nazaj priviti in umetno zloženi; bela drobno nabrana róbača¹⁾ in „rokavi“²⁾, ki pokrivajo modrec in prsi in do pol pasa segajo, na persih z lepo, od biserjev leščečo iglo speti; ti so njih doljna obleka. Verh tega pertenega oblačila pride zabunec, to je bela suknja, ki čez kolena do ribic sega. Take so Semčanke. — Staróvérka nosi, kakor Kočevarica, košuljo³⁾ iz celega, brez modreca in „rokavov;“ nikoli je ne boš videl brez pregače (zastora), ki je iz volne tkana in umetno prepisana. Zakonska se spleta v dve kiti, ki po persih visite, in ako je premožna, vpleta desetice in dvajsetice; revna pa vpleta perstane ali kako sliko (podobo), ktera je iz bele kosti lepo narejena. Ta kinč, ki si ga v kite vpletajo, imenuje se vpletki. Na kite na glavi pripne od obéh plati nad ušesi belo pečo, ki po herbtu visi in jo opregačo⁴⁾ imenujejo. Devica se le v eno kito spleta, ki zadej po herbtu visi, in nosi na glavi rudečo kapo kakor Poljanke. Nogavice imajo pisane. — Dekleta po Poljanah in Kostelu spletajo svoje lase v rudeči kiti, ki jo z rudečimi verbei (trakmi) kot pol klobase od ušes proti verhuncu pripletajo. Zakonske nosijo bele, od prednje plati klekane pocene (avbe). Njih nogavice so pisane ter iz volne pletene; pri vseh drugih ob Kolpi pa bele.⁵⁾ Poljanke, Kostelje (Kostelke), Osilčanke nosijo repove.

Enaka razlika je tudi med prebivavci možkega spola: vsi nosijo bele, po hervaško skrojene hlače. Semčan in Kostelec nosita škornje, kar jima prav lepo k hlačam stoji; Poljanci, Viničanje in Metličanje⁶⁾ nosijo večidel mestve (čizme), samo s tem razločkom. — Vsi nosijo po strani na boku pisan torbaček (torbo). Opanki so obutev samo tako imenovanih Vlahov, ki so se na Krajnsko naselili; med Poljanci jih nosijo le tisti, hi v Krajino po tergovini hodijo.

To ljudstvo je lepe, terdne, bolj srednje-velike postave. Bojančanje, Marindolci in Žumberčanje so se v te kraje naselili ter govoré čisto serbsko-hrovaško narečje; imajo tudi svoje posebne šege in navade. — —

¹⁾ srajca. — ²⁾ „ošpetelj.“ — ³⁾ srajco. — ⁴⁾ Žumberčanke ji pravijo „premetača;“ „pregača“ ali „opregača“ je drugod (drugim Serbom) oboje = zástor (Schürze). — J. N. — ⁵⁾ V Metliški okolici (tudi ob Kolpi na kranjski strani) nosile so ondaj Bele Kranjce zgoll erdeče nogovice, ki se pa naglo umikajo zdaj pisanim in belim. — ⁶⁾ Okoličani. Mladi zarod nosi pa že škornje.

Ob Kolpi po Metliški okolici govoré slovensko narečje. Poljanec in Kostelec se serbsko-hrovaškemu narečju bolj približujeta in izgovarjata vse besede, ktere Krajnec na e c in ek izreka, na a c in ak; p.: tobol a c, ustava k. Ravna gora in Delnice unkraj Kolpe morajo biti krajnska naselitev; tù se sliši govoriti: biva, šva, kakor na Gorenškem. Tudi jih Primorci in Hrovatje imenujejo Krajnce.

Med belimi Krajnci je Poljanec najbolj vesel; on malokdaj tiho gre, ampak vselej poje, in dasiravno še precej „krajnsko“ govori, vendar so njegove pesmi čisto serbsko-hrovaške. Kdor je serbske národne pesmi bral, pa Poljance péti slišal, utegnil bi misliti, da jih je Vuk v Poljanah zbiral.

Akoravno ženski spol veliko terpi, — ima vendar veliko pesem, ki jih poje povsod, koder gre. Ako je Poljanka sama, poje sama; ako ste le dve, ena vodi, druga pa prilaga. Ona ne misli dolgo, ktero pesmico bi zapela; kar ji pred oči pride, od tega tudi zapoje. Ako je po letu v košenicah in seno grabi, zapoje, ko je treba domu iti, da jo „drugarice“¹⁾ slišijo:

„Doba došla, da idemo doma,
Da idemo kući“²⁾ pevajući“ itd.

Ako gre kod sama po gori, daje si serénost, ter zapoje kako pobožno pesmico:

„Moli Boga, rožica devojka,³⁾
Moli Boga, ne boj se nikoga,
Niti se boj Turka nit' ajduka“⁴⁾ itd.

Poljanka je rada zmérom vesela; toda njeno veselje izvira iz mirne vesti in čistega serca; ona ima bolj v čislih svoje poštenje, ko vse drugo blago.

18. Dr. Lovro Toman.

Med boljše slovenske pesnike „s pravo pevsko žilo,“ spada dr. Lovro Toman, rojen 10. avgusta 1827 v Kamni gorici na Gorenškem. Zveršivši latinske in modroslovne šole v beli Ljubljani poprime se pravoznanstva na Dunaju. Že drugo leto (1849) prišle so njegove navdušene pesmice „Glasi domorodni“ v Ljubljani na svetlo. L. 1852 stopi v državno službo in se poroči drugo leto s prvo pisateljico slovensko, Josipino Urbančičevo (Turnogradsko).

¹⁾ tovarišice. — ²⁾ „Kući“ ali „doma“ = domóv (domú). — ³⁾ dekle. — ⁴⁾ razbojnika.

Kesneje postane odvetnik v Radoljici in v Ljubljani. Posebna zasluga Tomanova je, da je (l. 1863) prvi izprožil ustanovitev „Matice slovenske“ ter jo tudi obilo obdaril, predno ga je zadušila prenegla smert 14. avgusta 1870 v Rodaun-u blizu Dunaja, kjer je bil tedaj poslanec v državnem zboru. Zarad teh in drugih zaslug izdala je „Matica slovenska“ l. 1876 njemu na častni spomin posebno knjigo pod naslovom: „Dr. Lovro Toman“ (Tomanovo življenje popisal Andrej Praprotnik). Ta spomenica ima v sebi tudi pesniško ostalino pokojnikovo.

Tomanove pesmi so polne ognja in miline; jezik mu je navzlic kaki „slovnični pegi“ — čist in lepo zvoneč.

a.

Človek brez rodoljuba.

1. Kar drevó brez zal'ga cvétja, Brez klasovja lépo žito; Kar je ladja brez zavétja Gnana v jézero serdito; 2. Kar planjava je pobita Od vremena, toče sile; Kar je dan brez solnca svita, Kar je noč brez lune mile; 3. Kar polja brez róž cvetečih Brez snegá naj više gore; Kar devica brez rudečih Lie, čistosti jasne zore;	4. Kar podložni brez povelja Brez očeta so sinovi; Kar nebesa brez veselja Brez vladarja vsi svetovi; 5. Oj, to človek brez iskrene Je ljubezni domovine, Ki, če žalost jo zadéne, Zapustí jo, da pogine; 6. Jo izdaja, zaničuje — Le za ptujstvo moč potrosi, Ki ni vreden da varuje, Da ga v sebi dálj' še nosi.

b.

Moje pesmice.

1. Kdor bere moje pesmice Naj misli, da so rožice, Ki bodo lepše razcvetele Od sebe slajši duh puhtele, Ko gnale bodo cvetnice. 2. Kdor bere moje pesmice, Naj misli, da so tičice, Ki bodo više gor zletele, Ko bodo krasneje imele In urniše perutnice.	3. Kdor bere moje pesmice, Naj misli, da so kapljice, Ki bodo vkupej zašumele, Naprej, naprej kot val hitele, Ko zderejo zatornice. 4. Kdor bere moje pesmice, Naj misli, da so iskrice, Ki so se v mladem sercu vnele. In bodo žarneje gorele, Ko vplamijo jih sapice.

5. Kdor bere moje pesmice,
Naj misli, da so samčice
Zaperte skoraj ovenele,
Ker rev'ce niso smele
Zapeti 'z skrivne izbice.

6. Kdor sliši moje pesmice,
Naj misli, da so strunice,
Ki bodo vedno glasno pele,
Čast, slavo matrne dežele,
Sloven'je, drage ljubice.

19. Anton Janežič.

Marljivi bčeli podoben je bil ta verli Slovenec, rojen v Lešah na Koroškem 19. dec. 1828, — na posled učitelj na Celjovski viši realki. Že l. 1848 spiše slovnico: „Leichtfasslicher Unterricht in der slovenischen Sprache“ za Nemce. Do l. 1849 sestavi s pomočjo nekterih mladih prijateljev nemško-slovenski ročni slovar, ki je izišel l. 1850 v Celjovcu, a drugo leto tudi slovensko-nemški del, (ki ga je za drugo pomnoženo izdajo l. 1874 po smerti pisateljevi priredil J. plem. Kleinmayr).

Od l. 1850—1853 uredoval je A. Janežič lepoznavski list „Slovensko bčelo;“ l. 1852 priobči „Cvetje slovenskega naroda“ (narodne pesmi); l. 1854 izide njegov „Glasnik slovenskega slovstva.“ — Istega leta posloveni Schmidov „Zgodovinski katekizem in izda „Slovensko slovnico“ s pregledom slovenskega slovstva.

Od l. 1858 do 1868 vredoval je lepoznavsko-podučni časnik: „Slovenski Glasnik,“ dušno zbirališče tedanjim mladim pisateljem vsake verste. Med tem je izdal (l. 1860) zabavno knjigo „Zarnico,“ l. 1861 pa „Cvet slovenske poezije.“ Drugo leto nato začne izdajati „Cvetje iz domačih in ptujih logov.“ L. 1863 in 1864 spravi na svetlo svoje predelane „Slovenske slovnice“ drugi in tretji natisk; l. 1865 in 1867 pa „Cvetnik“ (berilo za slovensko mladino) itd.

Dne 18. septembra 1869 ustavi prerana smert neutrudnemu delavcu vspešno delovanje na književnem polju domačem.

Zarad tolikih zaslug postavila je družba sv. Mohora svojemu prvemu tajniku krasen nagrobnik.

Posebne hvale vredna je njegova „Slovenska slovnica.“ Obveljale so v njej „nóve“ ali po pravem stare oblike -om, -oma (namesto -am, -ama) za moški in za srednji spol v vseh dotičnih „sklonih“ ali padežih, — dalje v množinskem toživniku (acc.) za vse tri spole „nje,“ „je“ (namesto: „njih,“ „jih“); tako tudi v edninskem toživniku za srednji spol „nje,“ „je“ (namesto: „njega,“ „ga“), premda si je večina Slovencev z drugimi Jugoslovami vred priljubila nove oblike.

To ravnanje svoje opravičuje J. v predgovoru „k drugi izdavi“ z naslednjimi besedami, ki nam kažejo tudi njegovo pisavo:

„Namenjena je pričujoča slovnica seosebno mili slovenski mladini za šolsko rabo; v svesti pa sem si, da je tudi noben drugi Slovenec ne položi iz rok brez vsake koristi. Jezik, v katerem je pisana in ki ga uči, je prava čista slovenščina, posneta po ljudski govorici vseh Slovencev ob Savi in Dravi, ob Soči in Muri; prezerlo se ni nobeno narečje, katero še hrani kako dragotino starega čistega blaga. Skoz in skoz mi je bila vodnica današnja beseda našega národa, svetovavka v dvomnih rečéh pa starša slovenska pisava in stara slovenščina, od ktere še le dohaja sedanji besedi luč in svitloba; dajala se je torej prednost vselej tistemu pravilu, tisti obliki, ki imá korenino v stari slovenščini, pa nam še dan danes žíví. — Vsakemu pravilu so dodjani v pojasnjevanje nekteri izgledje, vzeti iz bogatega zaklada narodovih prislovic ali nabrani po spisih najboljših slovenskih pisateljev, ker se take iskricice narodovega uma najrajše primejo mladinskega serca. Blagor mu, komur se vrastejo v misel in serce, da mu svetijo po poti skozi življenje.“

20. Miroslav Vilhar,

nekdanji graščak na Notranjskem in „pesnik-skladatelj“ slovenski, rojen l. 1818 na Kalcu, vglasbil je nekoliko svojih pevskih proizvodov sám, a nekoliko so jih drugi tako ugodno, da so se ponarodile nekatere izmed njegovih „Pesmi,“ ki so prišle z drugimi vred na svetlo v Ljubljani l. 1860.

Uže l. 1848 izišla mu je bila spevoigra „Jamska Ivanka.“ Po „Slogi“ je razglasil burko: „Slep ni lep.“ Léta 1865 pa začne izdajati zbirko svojih glediških iger (izvirnih in poslovenjenih) ter jih izda s časom šest zvezkov. Izdaval je tudi „Slovenski kole-darček“ itd.

Izdihnil je 6. avgusta 1871. — Beseda mu je olikana, in čisto narodna. Po njegovih „Pesmih“ (l. 1860) prišla je tudi jezikoznanska znamenitost na dan, da se nahaja po nekterih notranjskih krajih: v Senožéčah, na Pivki, na Krasu itd., pa tudi po Istri še dan danes tako imenovanih „ponavljavavnih glagolov, kakoršni so: košévati (kosíti), brušévati (brusiti), hodévati (hoditi) itd., ki so po drugih slovenskih krajih potihnili že davno s ponavljavnem glagolom „bivati“ vred, ki je v Senožéčah, na Krasu in tudi na Pivki še čisto v navadi med prostimi

kmeti. Od óne dobe posnemajo to rabo tudi nekteri drugi pisatelji slovenski.

a.

Na goro.

1. Na goro, na goro, Na sterme verhé Tje kliče in miče In vabi sercé.	4. Na gori pod mano Oblaki visé, Nad mano višave Bleščijo vedré.
2. Na gori cvetice Najzalše cvetó In tice preljube Najslajše pojó.	5. Na svobodni gori Ni zemskih nadlog; Nad mano, pod mano, Krog mene je Bog.
3. Nad mano na gori Je svobodni dom, Iskal ga in najdel Bliz neba le bom.	6. Tedaj le na goro, Na sterme verhé! Tje kliče in miče In vabi sercé.

b.

1. Bival na zeleni lipi Nekdaj ščinkovec je mlad; Skakal je po senčnih vejah In prepeval serčno rad.	3. Ko so tekli prvi časi, Lipi je hvaležen bil; Komaj pride tretje leto, Že prederzen je grozil:
2. Lipa ga je bolj ljubila, Kakor druge tiče vse; Vejo mu je odločila Naj si plete gnjezdice.	4. Véjica, na kateri gnjezda Pletel sem že tolikrát Ni več tvoja, ampak moja; Moj je lés in cvét in hlád.
5. Lipo to do serca zbode,
Strese gnjezdice mu z vej;
Brez zavétja mora tíček
Iz domovja iti zdej.

21. Simon Jenko.

Pravim, izvoljenim pesnikom slovenskim (naslednikom Prešernovim), prištevajo tudi Simona Jenka, ki se je rodil na Podrečem blizu Mavčic 27. okt. 1835. Pervih šest latinskih šol zvršil je od l. 1847/48 do l. 1853 v Novem mestu, kjer je skerbel za-nj stric o. Nikolaj Jenko. Po stričevi nesreči (slepoti) in odhodu v Kamnik,

dodela mladi Jenko sedmo in osmo šolo v Ljubljani. Na Dunaju se poprime najprej modroslovja, ali že drugo leto (1857) prestopi k pravoznanstvu. Po mnogih terpkih urah, ker si je moral na Dunaju sam skerbeti za vsakdanji kruh, doverši vendar pravoznanske šole in opravi, vrnivši se z Dunaja l. 1863 domóv, srečno prvi strogi izpit, potem ko je bil v Ljubljani l. 1864 po prvih bridkih skušnjah na posled podatnega založnika našel svojim pesniškim umotvorom, ki so prišli zbrani na svetlo z letnico (1865) pod napisom: „Pesmi.“ Zložil Simon Jenko.

Ali predno doseže svoj namen, uterga se njegovemu težavnemu življenju nit v Kranju 18. okt. 1869. — Kakor vsem slednikom Prešérnovim, tako je i temu čislanemu pesniku beseda jasna, vzvišeno-narodna in pravilna, — pesemska oblika izborna.

Poleg slavnega Prešérna počiva S. Jenko na pokopališču Krajnskem, kjer so i njemu prijatelji in častitelji postavili dostojen spomenik.

a.

Zaklad.

„Le hitro na delo roké!
Pod sivo to skalo ležé
Veliki, neznani zakladi
Rumenega kupi zlatá
I belega čudo srebrá
V globoko zakópáni kadi.

Marija, ki srenja te ta
Dobrótnico milo pozná,
Nam bodi nocój pomočnica!
Če dvignemo srečno zaklad,
Pa kakor je koli bogát,
Od vsega ti bo polovica.“

Tako prosi i kličé drhál,
Poprime kopaje se tal,
Z lopatami, s krampi pritiska.
„Že nekaj zvenčí pod zemljó,
Le zdaj še udarim krepkó!“
I suho zlato se zabliska.

„Okoli železne kadi
Vrzimo debéle vrvi,

Da v zemlji posoda se gane,
Na desno, na levo še stran
Kopljimo, da zdajci na dan
Bogati dobiček nam vstane.

Kopáli na vsako smo plat,
Otvézena silna je kad;
Zdaj vprimo, tiščimo, vlecímo!
Če sleherni počil bi ud,
Obilo poplačán bo trud,
Saj vemo, zakaj se potímo.“

Močnejše vsakteri se vprè,
Da kad se zaziblje, zmajè,
Ter dviga se, dvigne, ustavi;
Pa sila pomnóžena vsa
Potegne na ravna jo tla,
Na trato jo varno postavi.

„Al kaj, ko panaše vse ni!
Bedaki, neumneži mi,
Storiti enako obljudo!
Čemú bo Mariji zlató,

Devici prečisti srebró?
Molitev le jemlje za ljubo.

Zatorej bolj pametno bo,
Med nami bogato blagó

Pravično naj bi se delilo
Pa groza! odprè se prepàd

I kad jim požrè i zaklãd,
Delitve več treba ni bilo.

b.

Korak v življenje.

Serce trepeče Od hrepenenja, V šumni vertinec Sili življenja. 5. Stopil na ladij Tudi bi eno Jadral za srečo Nerazjasnjeno. Morje lažnjivo, 10. Kje so bregovi!	Grozna širjava, Grom i vetrovi — Zije slapovje, Rjove peneče, 15. Barke razbija, V brezna jih meče. Zvezde prijazne, Pot mi kažite, Srečni vetrovi, 20. Čoln mi vodite!

22. Anton Umek (Okiški).

Ta plodoviti pesnik, rojen na Okiču (na Kranjskem) 12. junija 1838 zlagal je, ko je bil še dijak na Dunaju, premarljivo različne pesmi, posvetne in pobožne, ter jih priobčeval pod imenom „Okiški“ časnikom slovenskim. Nadarjen je bil njegov znani slavospev pokojnemu misijonarju slovenskemu Ig. Knobleharju, pod imenom: „Abuna Soliman.“

Izbrane Umkove pesmi izišle so v Janežičevi zbirki: „Cvetje iz domačih in ptujih logov“ l. 1865. Drugo leto postane Umek učitelj gimnaziji Celovški, kjer je razlagal poleg gerščine in latinščine tudi slovenščino; pa izdihnil že 15. julija 1871 ter dobil po svojih častilcih lep kamen na gomilo. Očita se temu pesniku „prevelika enoterost“; vendar mu treba priznati vzvišene misli, ki jih podaje v lepi, snažni posodi. Spisal je tudi nekoliko spiskov v nevezani besedi. Po njegovi smerti obelodanila je „Matica sloven.“ v Ljubljani v „Letopisu“ l. 1872—1873 njegov slovenski prevod francoske povesti „Pavel in Virginija.“

Mladeneč in Vila.

1. Mladenču na lice zarja posije,
Neznana iz spanja predrami ga moč

In urno žene iz temne samije
Med gozda zelenega rosnato noč;
Zagleda zbujene pomladi življenje
In močno mu serce navdá hrepenenje.

2. Mladike ovijajo lučice zlate,
In hlad ljubeznjiv po zelenji šumi,
Po zraku se zibljejo trume krilate,
Preradostno petje po logu doní,
Ter bunčice pisano cvetje odpira.
Napaja mana in rosa ga spira.
3. Mladenča prečudni občutki budijo,
Ko vidi sukánje pomladnjih stvari,
Ko sluša sladkih glasov harmonijo,
Luč gleda, ki v sinjih višavah gorí.
Pomembe skrivnostne ne vé razjasniti,
In v tesnem okrožju ne vé kaj storiti.
4. Kar zdrami ga šum po gladki stezici,
In boginja Vila podá mu rokó;
Ovenčano čelo se sveti devici,
Počásti z besedo ga rahlo ljubó.
„Kaj gledaš zamišljen pomladnje življenje,
Ne veš, kaj pomeni srcá hrepenenje?”
5. Pobratí z nebeško se harmonijo,
In celi ti svet presladka bo last,
„Neskončnost vesoljna“¹⁾ ti bo v domačijo,
Vse veke razlegala tvoja se čast.
Dan beli ti zgodnja je zarja rodila,
Noč temna te nikdar ne bode zakrila.
6. Kraljestvo je moje na jasnih višavah,
Čisteje ko tukaj nebó se žarí,
Podložnike zbiram pa v hladnih nižavah
Ne brani, mladenec! se pevske částí,
Podajam ti liro in radostne strune,
Vse serca naj petje mogočno presune!“
7. In boginjo skrije jasna višina,
Ostane mladenču pevska last

---

¹⁾ V prvi objavi (kakor v poslednji kitici): „vesoljnost neskončna.“

„Vesoljnost neskončna“ mu je domovina,
Razlégala večna se bode mu čast,
Ki giblje po strunah prste krilate,
Z veseljem napaja sestre in brate!

23. Valentin Orožen.

Pod napisom: „Val. Orožnovi spisi“ prišli so l. 1879 v Celjovcu na svetlo pesmi in drugi spisi, ki jih je po pisateljevi smerti zbral in priredil Mih. Lendovšek. — Narodil se je Val. Orožen 31. januarja 1808 na Sevnem pri Št. Jurju na Štajerskem, postal l. 1835 duhovnik, umerl 4. maja 1875. Njegove preproste, a serčne in živahne pesmi prijele so se tudi slovenskega ljudstva po Štajerskem; priljubile pa s časom i drugim Slovencem, vzlasti: „Kje so moje rožice,“ „Merzel veter tebe žene“ itd. Najrajši je popeval ta pesnik tudi sam svoje popevke, med katerimi je pa več poslovenjenih, naj si to ni povedano pri vsaki posebej.

a.

Lastavici slovo.¹⁾

1. Merzli veter tebe žene Ljuba²⁾ lastovka od nas, Ki znaš lipice zelene Si mi pela kratek čas! Vsako jutro, tička moja! Rano si prepevala, Vsako noč je pesen tvoja Sladko me zazibala! 2. Kadar koli si zletela V svoje majhno gnjezdice, Vsakokrat si mi zapela Milo pesem v serčice. Zdaj pa iz zvonika line Zadnjo pesem žvergolíš, Ker čez hribe in doline V tople kraje si želiš. 3. Tja, kder toplo solnce sije, Kjer nobene zime ni,	Tja naj veter te zavije, Tam prijatelj moj živi, Oh povej mu, da ga ljubim Ljubim kot svoje oko, In zvestobo mu obljubim, Dokler serce živo bo. 4. Zleti tudi ljubeznjiva V ono majhno mestice, Mile solze kder preliha Serce moje sestrice; O povej ji, ljubka mila, Da vse dobro ji želim, Da ljubezen ni minila In ne bo, dokler živim. 5. Blizo mesta vertec zali, Išči griček ograjen, V njem ti najdeš grobec mali Z rožicami obsajen;

¹⁾ Po novi izdaji (Lendovškovi). — ²⁾ „Drobna“ (klein, niedlich) čita se v izvorniku po narodni šegi: „drobne tice.“

V černi zemlji tam počiva
Bratec ljubi bratec moj;
Tička moja ljubeznjiva
Lepo milo tam zapoj.

6. Tak pozdravljaj v ptujem svetu
Moj'ga serca ljubčike,
In o prvem mladem cvetu
Zopet k meni verni se!
O da b' cvetje mlad'ga leta
Skoraj se prikazalo!

Oh, znabit pa bodeš vjeta,
Videti te več ne bo. —

7. Zdaj boš zapustila mene
Oj, kak' serce me bolf
Merzli veter proč te žene,
Pojdi, kjer te veseli!
O, da mi ni perje dano,
Rad, o rad bi spremljal te;
Pa v ledovje zakovano
Moje revno serce je.

24. Ivan Tušek.

Znameniten je ta učeni Slovenec vzlasti zato, ker nam je ustanovil imenstvo (terminologijo) za rastlinstvo ter spisal te verste prvo knjigo, ki je l. 1864 v Celovcu izišla pod napisom: „Rastlinstvo. Prirodopis za niže gimnazije in realke“ (po A. Pokorny-ju), nato predelal Rossmässlerjevo knjigo: „Štirje letni časi“ (v Ljubljani 1867) in poslovenil Schödlerjevo „Botaniko“ (1875). Izdal je l. 1872 tudi „Niže mérstvo“ (die niedere Geometrie). Več njegovih manjših basnoslovnih spiskov nahajamo v „Slovenskem Glasniku.“ „O čarovnih želiščih“ (1863) in drugih iz narodnega basnoslovja.

Rojstni kraj mu je bil Martiniverh pri Selcah (nad Loko), kjer se je narodil 13. septembra 1835. Po doveršeni preskušnji iz fizike in naravoznanstva učil je najprej (l. 1860/61) na Dunaju, in to na viši realki Schottenfeldski, potem do l. 1871 pa na viši realki Zagrebski. Od ondi je prišel na gimnazijo v Ljubljano, kjer je tajnikoval tudi „Matici slovenski“ in umerl v svoji najlepši dobi 10. marca 1877.

Kaj si pripovedujejo od oža.¹⁾

Ož je kača, dolga got grabljišče, in stanuje pod hišnim zidom, pod ognjiščem ali vsaj blizu hiše. Domačim ne stori nič hudega, je njih največi prijatelj, varuje hišo nesreče in se igra z otroci. — Opoldne je vzela gospodinja južino iz peči, pustila pak lonček jedi pri žerjavici. Ljudje so odšli na delo. Ož prileze izpod ognjišča v peč in pojé, kar mu je pripravila gospodinja. Zvečer pride gospodinja kurit za večerjo, ož izleže iz peči, in izgine počasi pod ognjišče. Pri eni hiši so bili enkrat prilezli vsi oži na njivo k že-

¹⁾ Po sedANJI pisavi: . . . ob ožu (namesto: „o ožu“).

njicam. To ne more biti nič dobrega, mislijo si ženjice in gredó domu. Res, kar zagledajo, kako je švigal iz dimnika ogenj, kterega so po sreči še pogasiti mogle!

Stala je hiša na samoti ne daleč od potoka, ki teče po dolinici. Uro hoda ni bilo hiše na nobeno stran. Na vertu blizo hiše je stala posamna z germovjem obdana skala, ki se je gotovo nekdaj privalila bila s hriba. Imeli so pa tudi pri hiši edinega sinka, ki je prosil vsak popoldan kruha, in potem šel, da nobeden ni vedel kam. Materi se je jelo čudno dozdevati to, posebno ker brez kruha se ni ganil nikoli od hišnega vogla. Mati povedó to očetu, in oba skleneta, gledat iti, kam da sin hodi. Gresta za njim, in prideta do velike skale, ki je stala na vertu. Tu ga vidita, kako je sedel in drobil kos kruha, sam ga jedel in ga dajal tudi ožu v usta, ki mu je v roč zvit na kolenih ležal, glavo kviško deržé. Oče priskočijo, in oža ubijejo; sinček pa začne jokati in tožiti očetu: Zakaj ste mi ubili mojega tička! Ni se dal potolažiti, hirati je jel, in kmalu je tudi on umerl žalosti.

25. Fr. Svetličič.

Rojen 2. apr. 1814 v Spodnji Idriji, za duhovna posvečen l. 1839, s časom župnik v Sorici in Godoviču, na posled živél v pokoju na Razdertem in v Ljubljani, kjer je sklenil 22. febr. 1881. Obilo njegovih lepih pesem razglasile so „Novice“ in „Slovenski Glasnik.“ Posebno se čislajo njegove pripovedne pesmi, dosta spretno zložene po narodnih pravljicah.

Zvest prijatelj zdravilo življenja.

Kot perve dni rudar brez luči v jami
V kateri solnce nikdar ne posije
V temoto večno, ki votline krije,
Izdelane pod rudnimi gorami,

Izvedeti zastonj se trudi, mami:
Kje rešnji pot na beli dan se vije,
Kje kateri delavec na sveder bije,
Kje strašno brezno zeva pod nogami:

Tak, komur sreča ni prijetla dala,
Zvijaje tega sveta niso znane,
Po njem mirú iskaje revež lazi.

Ki v ternje ga je steza pripeljala,
Pred njim še prav prav svitla ne postané
Ko v novih rev goščave že zagazi.

26. Jos. Ogrinec.

Sluje ta pisatelj (roj. 5. apr. 1844 v Podgorju pri Kamniku) vzlasti po izbornih naravopisnih izdelkih. Dvoršivši gimnazijo v Ljubljani l. 1864, odpravi se (dve leti nato) v Zagreb, kjer je pohajal pravoslovno akademijo; ali uže v jesen l. 1866 prejde na Dunaj ter se posveti ondi na vseučilišču naravopisju; pa mu se je silno trapiti zbog prevelikega uboštvá.

Po raznih književnih opravilih, s kterimi se je bavil pozneje tudi v Ljubljani in drugod, postane l. 1872 suplent na gimnaziji Novomeški, a drugo leto v Vinkovcih na Hervatskem, kjer ga l. 1878 poterdijo za pravega gimn. učitelja. Pa uže 13. maja 1879 zateče ondi mladega, premarljivega moža grenka smert.

Ogrinčevi „obrazi iz narave“ (v „Slovensk. Glasniku“ l. 1868 in v „Zvonu“ l. 1870) spadajo med najboljše naše spiske te verste. Spisal je O. tudi izvirno veselo igro iz domačega življenja: „V Ljubljano jo dajmo,* ki je izišla v „Slovenski Taliji“ l. 1868, njegov slovenski prevod Raimundovega „Zapravljivca“ pa l. 1871.

Poleg več drugih rokopisnih prevodov njegovih hrani „Dramatično društvo“ Ljubljansko tudi njegovo izvirno glumo (Posse): „Kje je meja.*“ ?

Mnogo manjih spiskov Ogrinčevih je raztresenih po različnih letopisih in časnikih slovenskih.

„Obrazi iz narave.“

Na razhodu.

Kaj pa je vam, ptice preljube, da zdaj tako na naglem vse molčíte? Ti slavljeni slavec, ki si tako sladko prepeváje v pomladi navduševal mladeniča ter narekal mu gorško, premilo pesem, kako merklo posedaš zdaj med berstjem! Ti veseli skerjanec, ki si za zgodnjega povzdigoval serca, kako sanjávo čepiš zdaj ob grudi zemlje! Ti ljuba prepelica, ki si za večernega hlada tako glasno klicala kmetiču v vas, kako poterto se vtikaš v razor! Ti naglokrila lastovka, ki si bila ponižni kmetški hišici pod nastrešek nanosila gnjezdice, — kako nemirno in hlastno smukaš sè svojo mlado zaréjo okolo bele, vaške cerkvice! In ve prijazne tovarišice vse, od živahne pénice, ki je drobno žgolela v germu, pa do plenolovne postovke, ki se je

vozila po zraku, ve, ki ste bile iz tujih krajev priromale k nam, gnjezdit pri nas ter sè svojim prijetnim, neutrujenim prepevanjem oživljat naše polje, gozde, ledine in podnebje, ter vedrit in razveseljevat nam serce, kako tožno in medlo zdaj pomolkujete vse!

Vem, merzel veter povléka po rujaveči ravnini; gosta jesenska megla niže in globje léga v doline, da solnce rudí samo verhove goram; žetev je s polja, žito v predalih; po njivah molí samo bodoče sternišče; povsod je tako prazno!

To je: ptice se nádejo, da se bliža čas, ko bi morale hudo prezebati in stradati. In hipoma začno sanjati o milejši domovini, kjer je z živežem miza bogateje pokrita. In zbiraje se v čete vzdigavajo se tudi že v ozračje, pa se zopet pospuščajo nazaj doli, kakor bi jim vendar pretežko bilo, da bi se ločile od prijaznih, priljubljenih jim krajev, kjer so skozi jasno poletje tako mirno prebivale in gnjezdile.

Ali mahom se jim iz srede začuje glasen klič za znamenje na odhod. In krilati pevci se z lahka poženó višje in višje v zrake. Kmalu leteč proti jugu potegnejo se v tanki in dolgi čerti dalje, da se pozornemu očesu vidi, kakor kak pomenljiv pomišljaj na prostani, nebeški pôli. In dalje ter dalje leté čez potoke in reke, čez gore in dole, da, čez široke dežele, čez sinje morje!

Tačas se stoži tudi človeku nekateremu; duša mu skoperní od sladko-otožnih, hrepenečih želja. Povzdignil bi se rad, kakor ptičji v zračne višave, in plaval za njimi, za njimi — Bog vé kam tja v tuje, neznane, vzorne daljave, da tamkaj pozabi bridkih prevár, katere je bil tukaj doživel, da si tam ohladi rane, ki ga tukaj pekó, a ne minejo; da onda morda najde tisto, kar mu tù skromna domovina prikriva.

To se vé, da ták, oziraje se za ptičjim vlakom, ne misli na težave in nevarnosti, kakoršne preté popotnim. Malo je namreč ptic, ki potujejo samo po dnevi; večina jih tudi po noči dalje veslá brez spanja, brez počivanja! In koliko je to potovanje, kakó čudovito! Kaj je, ki tem pozračnim bivalcem kaže tir, po katerem gotovo prispevajo do zaželenega smotra? Kaj jih učí reda, katerega se potoma tako pravilno deržé?

Tu nahaja ubogi človek, ki ima pamet in um, samo reven izraz, da odeváje ž njim svojo nevednost more samo reči: to je nagnótte! O, ta nagib pak je ták, da lahko pogreša vsak kompas in vse preračunjevanje. Tu je meja, preko katere tudi najbistroumnejši naravoslovec ne nahaja nobene bervi.

Brez ptičjega žvergolenja ostra zima poteka. Samo malo pri nas ostalih ptičev si išče živeža po samotnih tirih in gazéh; ali

časi, ko zlasti hudo zmerzuje, priletujejo k našim stanovališčem in prijazno poključavajo na okna: „ljubi človečki, odprite nam; zelo nas zebe in lakota muči!“

Ali kmalu se zopet ljuba pomlad povračuje, in ž njo tudi preljube ptice. Juh! zopet je veselje v vasi, ko se nenadoma prva lastovka čivljaje ovija okolo pohištva. Otroška pobožna vera jo blagoslavlja in varuje; saj treščilo bi jim v slame, kjer bi lastovko gonili od hiše ali jej razmetavali gnjezdo. — Kmetič, pokladaje si žuljavo dlan pred oči, gleda kvišku, ako bi mogel po ptičjem prilétu posneti: ali bode letina slaba ali dobra? Nesrečnik, bolnik, tudi ta čuti, da s povračujočimi se pticami prihaja tudi pomlad, ki milo tolaži in sè sladkim upanjem blaži, ki tudi največjemu ubožcu lajša težave.

Vendar pticam na gerških, na laških, na španskih in celó na afrikanških obalih — kedo jim naznanjuje, da pri nas se iz nova pomlaja? Neka temna slutnja, neki notranji čut, ta je, ki jim tačas veleva: kvišku, odpravite se na daljni pot!

In koliko pripovedovati bi nam mogel vsak teh malih popotnikov! — pripovedovati, da je prepeval pač preko prelepih in vonjavih travnikov, ki se dozdevajo pravi pozemski raj, v katerem bi samo ljubezen imela svoje svetišče — a tudi tam človek sovraži človeka, brat brata preganja, povračuje se prijateljstvo z izdajalstvom, ljubezen z nezvestobo; po tihih bregovih in verhu stermih gôr, kjer se zdi, da se edino noč bori z dnevom — tudi po njih se je razlegal že morilčev hrup; tudi tam je mnog skriven grob; ob samotnih vodah in bistrih potokih ki so tako čisti — tudi tisti so bili že rudeči, rudeči od človeške kervi!

Pripovedoval bi lahko, kako je komaj ubežavši neprestanemu človeškemu zalezovanju v tistih krajih, koder kraljuje tudi samo strast, zavist in sebičnost, potem potoval morda preko širnega morja. Morje je bilo burno in viharo: drevili so ga grozni valovi. In že pešajoč bi se bil skoraj ščénil v peneče vodovje, kakor toliko obnemoglih sopotnih tovarišev, — kar je v najizkrajnejši sili zagledal ladijo ter na nje drevcu je varno počival. A pod njim so brodniki v smertnem strahu molili in na vso moč si prizadevali, kako bi topéčo se ladijo oteli pogube. Kar v tistem trenotji se navskriž razkrehne in grozni valovi so jo požerli njo in vse. On sam je zletel dalje in srečno prispel do kopnega.

In tu zopet prepeva vesel: a človek tukaj in tam svojemu bližnjemu in sebi življenje grení sè svojo pregreho; vé to — vendar nij nikjer boljši!

27. Fr. Cimperman.

V beli Ljubljani ugledal je ta hvale vredni pesnik nove dobe beli dan (3. sept. 1852); ondi mu je — mlademu osmošolcu — prerano ugasnila tudi življenja luč (30. maja 1873). Njegove, ugodno ubrane pesmi, polne lepih misli v čisti obliki, zbral in priobčil je njegov starši brat pod napisom: „Pesni, zložil Franjo S. Cimperman, uredil in izdal Jos. Cimperman.“ (V Ljubljani 1874).

Materi.

Kako bi vendar tóžil, mati,
Da človek sem nesrččen jaz,
Dokler mi ljubo sije zlati
In ljubeznjivi vaš obraz!

Kjé hočem si iskati véče,
Kje slajše rádosti dobím?
Saj vi ste solnce moje srčče
In druge véč si ne želim.

Bogastvo neizmérno ví ste,
Vi moja ste naj višja čast,
Beséde sladke vaše, čiste,
Dajó krepósti v sèrci rást.

Kakó pa vèrnem kdaj dobróti,
Ljubezni vaši in skerbém?
Po vaši bodem hódil póti
In vdán v ljubezni vsém ljudém.

„Oj, sin, ti úmeš mater svojo
In mati úme te sinú,

Lastnost zdaj vidim blago tvojo,
Ki část bo mojega rodú.

Bog tákega naj te ohrani,
Da ti ne zmoti nič sercá;
Veselje moje, sin, ostani
In svét naj v dobrem te pozná.

Rokó ti položím na glavo,
In blágoslov ti podelim,
Da váruješ si dušo zdravo,
Na svéti srčče najdeš z njím.

To srčča materi je draga,
Da dober sin pri nji živí;
Oh, dober sin in mati blaga
Na svéti rédko se dobí.“

„Naj mati, smém vas še objéti,
Na sèrce stisniti veselí,
Saj, kar ljudij na vsém je svéti,
Do vas v ljubezni bom objel!“

28. Jovan Vesel-Koseski.

„Glosa.“

Polje žita rodovitno,
Se v oči mi lesketá
Pridnost vidim tam očitno
Kmetovavca marnega
Z dvojco vpreženo kopitno.
Valjavec.

11.

1. Ko mi v glavi pusta prede,
Ktera v družbi zagrení,
Al se v skladbi méra zmede —

Brez napake petje ní —
V leta mlajše vpiram glede.
Krasno z barvo vsim očitno

- Lepšam zdajno dobo sitno;
Prazne marnje strogo sodim,
Bližno, daljno tak prehodim
Polje žita rodovitno.
2. Krasno v prvi desetinki
Je stoletja tega teklo,
Krajši bili so ovinki,
Ker je kaj se v družbi reklo,
Učbi vdani pridni sinki.
Mlada lepa deklica
Je k molitvi rada šla;
Kak je to prijazno bilo,
Sercu živo govorflo,
Še v oči mi lesketá.
3. Zdaj je v gradu¹⁾ vse drugači,
Pravijo, to omika je,
Un se krivi, ta se pači,
Vse na vid, le zdenju vse,
Pravo pak s petó se tlači.
Samo v kletih lepo klitno
Cvetko gledam, pridobitno,
Nevenljivega korena,
- Krasno rasti in plemena,
Pridnost vidim tam očitno.
4. Vsak se giblje, vse je živo
Rok pod pazho zreti ni,
Mlado, sredno, staro, sivo,
K opraviu vse hití,
V log na travnik, žitno njivo.
Zreti to le, rajska sla!
Delo čisla srenja vsa,
Knez, grajšak, posestnik mali
Podpiraje glasno hvali
Kmetovavca marnega.
5. Ta obrača se prijetno,
Gladko teče mu spod rok,
Hiša zdelana umetno
Zanj je radosti iztok.
Zimsko stanje, ne poletno,
Ko pospravi skerbovitno
Vse pod streho blago žitno,
Speši zraka brazdam dati
Ter na novo preorati
Z dvojco vpreženo kopitno.

b.

Vojaška.

1. Kaj bliska se v jasnem, kaj votlo doní
Pred nami na levi, na pravi?
Od sela do sela v okrogu verší,
Kot jeka v zaperti dobravi.
Orožje se sveti, vojaški je šum,
Nabira se čuda okinčanih trúm.
Vitezi cenjeni!
Kam ste namenjeni,
Kaj vam zažiga v obrazu pogum?
2. Mi čversti Slovenci smo, gremo na boj
Za pravdo, za dom, za cesarja,

¹⁾ Tu „grad“ s srbo-hrv. pomenom: „mesto.“

Zakonu domačemu viteški roj,
Protivnemu groza viharja.
Obraze bojari nam hrabrosti blesk,
Desnica, če vdari razruši ko tresk;
Ude trum ločimo,
Grade naskočimo,
Tabor pred nami drobí se ko pes'k.

3. Podravske, posavske planjave so nas
Iz krepkega jedra rodile,
Neplašba, sloboda, premaga tačas
So tri rojenice nam bile.
Železo nam prva je dihnila v dlan,
Sloboda domovja naročila bran,
Zmaga le gledala,
Nekaj povedala,
Slišali boste, če bliža se dan.
4. Naj bo ko listja sovražnika broj,
Ko trave po gorah slovenskih;
Serdito razkačen pripelji ga v boj
Sam vojvoda brezdnov peklenskih:
Če terdega snopja skerbí te nasád,
Mlatiče slovenske povabi na mlát;
Radostno vrisnejo,
Krepko pritisnejo,
Udrijo serčno, ne štejejo klad.
5. Nabita je risan'ca, oster je meč,
Obilno v kartušu je blaga
V junaškemu sercu poguma še več,
Na vruga, o bratje, na vruga!
Stoleten raztergati v migljeji hrast,
Je dana nevihti gotova oblast,
Hujše mi planemo,
Urniše zmanemo,
V prah jo spremenimo vražno pošast!

29. Zmaj Vukotin.

Pripovedka z otoka Krka. Zapisal J. Terdina.

Zmaj Vukotin je delal nekdanj strašno škodo ljudém in živini,
požiraje celó ladije in vozove. Po suhem in po mokrem je divjal,

da ni bilo nobenega zavetja pred njim. Ko pa so jeli cerkve zidati in so zvonovi zapeli, prevzel ga je tak strah, da je pod Velebit šinil; ali tudi ondi ga zvonjenje preveč nadleguje; rad bi spet na dan prišel in dalje pobegnul, pa ne more. Še le takrat se bo to zgodilo, ko ne bo v primorji nobene pobožne duše več, in tisti strašni čas se približuje. Uže je dobil Vukotin toliko duška, da skoz gorske jame svojo silno sapo izpusča: ta sapa je grozovita „Senjska¹⁾ burja,“ ki čedalje huje razsaja, da se ptujci teh krajev skerbno ogibljejo in celó domači ljudjé trepetajo, ne mogoči se jej privaditi. Kedar pride zopet zmaj Vukotin, pa gorjé ludstvu in deželi.

30. Domovja.

Spisal I. Bilec.

V mislih gleda duša vedno
 Drago bistriško dolino:
 Vas v dolini vidi čedno,
 Vidi grada podertino.

Vidi hišico v nji belo,
 Zad vinograd pa cveteči:
 Sliši, kak bobni veselo
 Bistrica, potok šumeči.

Čez zelenih lip verhove
 Vidi stolp cerkvén kipeti,
 Z njega sliši pa zvonove
 Milo krog in krog doneti.

V senci tvoji, lipa mila,
 Bratje ljubljani ležijo:
 Bo tud moja kdaj gomila
 Tam, kjer oni sladko spijo?

31. Večer.

Spisal G. Krek.

Tihi mrak zemljo pokriva,
 Luna sred neba vesla;
 V gozdu slavec že počiva,
 Pesmice milih ne žverglja.
 Božji sel skerbno iz raja
 V solzne kraje pride spet,

S spanjem vtrudene navdaja,
 Pokoj nosi križem svet.

Ne žaluje več sirota,
 Rana več je ne boli,
 Ker jo v tihi sen zamota,
 Žalost vsako prepodi.

32. Bčele in njih kraljestvo.

Spisal J. Navratil.

Mračí se. Zadnji žarki rumenega solnca se bleščé izza gore, in se vpirajo v lep bčelnjak na zelenem vertu, ki je poln košate trave in dišečih cvetlic. Bčele ne letajo in ne nosijo več. Vse so

¹⁾ Senj (Zeng).

v bčeljnaku, kakor vsak večer. Ali nenavaden šum in hrup se sliši nocoj iz panja. Tudi po noči so bučale, da še nikdar tako. To je bilo maja meseca.

Drugo jutro za belega dne vstane skerbni bčelar, in hiti gledat k svojim bčelicam. Solnce uže sije, toplo je, dan je lep; ali bčele ne letajo tako močno, kakor po navadi; prav po malem ferkajo iz panja v panj. Zunaj pred luknjo visé pa stare bčele kakor kite. Prevročé jim je v panju, v katerem je zdaj velika vročina (30° R.). V panju pa šumi in bobni, da je strah. Kaj jim je? Kaj se godi v njihovem kraljestvu? To je znamenje, da bodo skoro rojile.

V bčelnem kraljestvu je od nekaj taka navada, da ne sme kraljevati h krati več nego ena kraljica. Ako se jih nabere več, preganjajo in koljejo se, dokler močnejša slabejših ne prežene ali ne pokolje, da kraljuje po tem sama. Da se ne bi primerilo kaj takega, da bi umorila stara kraljica mlado naslednico, t. j. „matica“ svojo hčerko, zato je v tem kraljestvu modra naprava, da se seli stara kraljica iz starega kraljestva v novo, to je, da rojí štiri ali pet dni poprej, nego izleze prva mlada kraljica iz svoje hišice, iz svoje zibeli.

Ali sam Bog ve, kako se je to pripetilo: njena svetlost, kraljica tega panja, spozabila se je nekako in se mudila v panju dotlej, da je začela prva godna kraljična uže vertati in predirati pokrov svoje zibeli, da bi izkobacala.

Ako neče iti stara sama ob sebi, predno pride mlada na dan, izganjajo jo po sili stare bčele, pa tudi te so zdaj zábile to za časa storiti; ali se je pa mlada kraljica prenaplo izgodila. „Nulla regula sine exceptione.“ Ob kratkem: dokler je bila še stara kraljica s svojim ljudstvom v panju, počne ena izmed mladih kraljic prejedati pokrov svoji zibeli, v kateri je bila zaperta, da bi izlezla iz te ječe in stopila na kraljevi sedež. Na nagljem oznanja to veselo novico bčela bčeli s svojim bernečim perotnim „telegrafom.“ Ko bi trenil, zve to vse ljudstvo po vsem tem ženskem „kraljestvu.“ Na vrat na nos hiti mati proti hišici, od ktere bernenje izhaja. Hoče li si milo prvo dete na persa stisniti in poljubiti? Kaj pak! Umorila bi ga rada. Častilakomnost je premenila pohlevno matico v serdito kačo.

Vsa togotna prilomasti in plane na zibel pervorojene hčerke, ki sili iz nje. Ali bčele (delavke), posebno verstnice mlade kraljice, skočijo pred mater, in ji ne dajo dalje. Nekatere mašé tačas naglo luknjice, ki jih verta naslednica v pokrov. Strahovito se zaganja jezna mati proti hišici, pa moški jo zaslanjajo in branijo mlade

delavke. Še enkrat se zažene stara vsa razdražena, in hoče po sili do deteta, da bi ga prebodla z ostrim želom. To bi opravila zdaj prav lahko, zato ker ima mlada še mehko kožico (mehke oklepe) po životu, ali junaško jo odrinejo spet delavke. Nehoté odjenja stara; pa ne ve, kaj bi počela. Razkačena dirja po panju — pa samo po tleh —, ne maraje za prilizovanje svojih služabnikov (trotoev), ni za sladko pičo, ki ji jo ponujajo stare delavke. Nikakor si ne da „jeze potolažiti.“

Ljudsto se pogovarja, kako in kaj?

Potém, ko se je zmenilo, kaj bi bilo storiti v tej stiski, stopi kerdelo mladih delavek pred kraljico. „Svetla kraljica!“ — veli neka zgovorna bčela — glej nas; čast in hvala Bogu, mlade, zdrave, čvrste in delavne smo. Vérne ti hočemo biti; za panj se pa nečemo tergati. Naj bo mladi kraljici in staršim bčelam, ki se rade ne selijo. Poprej smo se ukvarjale vse vkup, da smo ti ohranile zarod; zdaj naj se pa koljemo zavoljo kraljévega sedeža! Tako neumna — brez zamere, svetla kraljica — ni nobena pametna bčela! Pustimo staršim in mlajšim to kraljestvo in kraljévi sedež! Kaj je to mimo sesterske kervi, ki bi se prelivala v vojski. Presvetla kraljica! glej vreme je lepo; bliža se leto. Vodi nas! Pojdimo si iskat novega selišča, tebi novega kraljestva. — „Bog živi svetlo kraljico!“

„Bog živi!“ zagermi okoli kraljice. Nekatere delavke (to je da, Slovenke) kričé tudi: „Živila!“ Naučile so se tako od sosed. Nekatere so pa vekale celó: „Živio!“ ne vedoč, da velja „živio“ le moškemu.

Kraljica se izperva obotavlja, menda se sramuje, rekši; vedela bo hči, da se ji je mati morala umakniti. Na posled pa vendar privoli.

Zdaj se zasliši daleč v panju izmed satovja doneče bučanje. Pa berž vse potihne. — Bčele, ktere se mislijo s staro kraljico preseliti (rojiti), jemljó si zdaj meda za popotnico, t. j. napijajo se ga za po potu, in zato da bi imele nekoliko hrane berž v novem kraljestvu in voska za zid novega poslopja. Po tem pa zašumi prav glasno pri luknji („meževnici“). To je očitno znamenje, da bodo rojile zdaj, posebno zato, ker so izginile zdaj v panj vse tiste (do malega stare) bčele, ki ne pojdejo s tem rojem. Umaknile so se mlademu ljudstvu (pervemu roju) in zlezle v satovje. Vse mlado godno ljudstvo dere res na vrat na nos iz panja, cele kepe se jih prekucujejo iz luknje. Zdaj se prikaže in zleti tudi svetla kraljica. Glasno šumeč in neznano vesele švigajo bčele za njo v zrak, ter rojé pred ulnjakom okoli nje, da je veselje gledati, kakor da plešejo

„kolo.“ Ker je pa ljudstvo s kraljico vred meda sito, utruđi in naveliča se berž takega plesanja. Kraljica sede blizu na dervo. Véрно ljudstvo za njo, in se zbira okoli nje. Oj čudnega ljudstva, ki visi na veji, kakor velik grozd, kraljica pa sredi njega! Vse se tiščé kraljice zarad njenega lepega duha. Poslanke (ne poslanci), ki so zasledile že poprej novo selišče v novem duplu, leté ta čas na ogled, je li še vse na svojem mestu.

Pa predno se vernejo, prihiti zviti človek, pomete roj v vrečo, in mu ponudi drugo lepše prebivališče. Bčelam je ta ponudba po volji. Same rade in vesele zlezejo v panj. Oj, da vedó sirote, kako jih je napeljal samopašni človek, ki ne daruje rad ničesar, ako se ne nada dobička! Oj, da vedó, kako so prišle njemu ponevedoma v sužnost, kako jih bo kadil s smerdljivim dimom, kako jih bo preganjal in premetal iz panja v panj, kako jim bo podiral satje in hišice, kako jih bo mamil z žveplom in jim jemal potem med in vosek — kaj pravim, da jih misli morda celó pomoriti, ako jim ne bo imel paše.

Iz starega panja se tedaj o prvem roju seli stara kraljica z mladimi bčelami. Druge, mlajše, s starimi vred ostajajo pa v (starem) panju, ne pak narobe, kakor se bere v neki nemški knjigi. Po tem, kar smo uže slišali doslej, so torej v vsakem panju po stanu troje bčele: kraljica (matica), gospoda (trot), pa delavke (navadne bčele). Po spolu so pa samo dvoje: samci pa babice.

Samci t. j. možkega spola so trotje; babice so pa matice in vse druge bčele (delavke), samo da so matice godne, delavke pa negodne babice. Dolgo so terdili učeni in neučeni možje, da niso delavke nobenega spola; toda pazljivi bčelarji zadnje dobe, ki rabijo tudi drobnogled, pravijo vsi, da so tudi vse delavke — babice kakor matica, toda mimo nje, kraljice negodne babice, ki se niso izgodile tako kakor kraljica le zbog preslabe piče in pretesnih zibeli ali hišic, v katerih so ležale, dokler so bile še majhine. „Kraljice“ in „kmetice“ — matice in delavke — bile so si tedaj mahom po rojstvu do zobca enake, samo da so se gojile delavke v majhnih tesnih kočicah, kraljice pa v prostranih in mnogo lepših hišicah, v katerih so visele navpik, in dobivale neko posebno pičo, dokler so ležali kmetski — delavski červiči po navadi vsi skerčeni na dnu svoje pretesne zibeli ter dobivali kmetsko hrano. Pa glejte, zato so postale — kdo bi si mislil! — iz njih červičev ženskega spola kraljice, iz njih pa kmetice brez zaroda; kajti le matice — le kraljice — ležejo vsa jajca, kolikor jih je. Da je res tako, to se vidi iz tega,

ker se spremeni lahko kmetska hčerka (delavka), ako ni uže prestara, v mlado kraljico. Sloveči bčelar Dunajski Fr. W. Hofman, ki je opazoval marljivo bčele, in ogledoval na tanko vse (pa ne le z golimi očmi, ampak tudi z drobnogledom, kar je posebno važno), — ta učeni mož pravi, da ležejo celó stare delavke jajčica, ako se pitajo s kraljevo pičo. Toda to se godi le ondaj, kedar je panj brez kraljice, in brez nove zalege, ktera ni še nad tri dni stara. Ali iz zalege take stare delavke ni drugega nego — trot.

Vse bčele so si podobne; vse so zagorelo-erjavkastega in kosmatega života; kosmatine so jim sivo-žolte, sem ter tje prav goste; vendar niso vse enake. Delavke so najmanjše, trotje malo več; matice pa največe izmed vseh.

Matica — kraljica — je malo večja in veliko daljša od delavek in je mati vseh drugih bčel. Le ona je rodovitna in naleže (v treh tednih) lahko 60.000 jajčic, tedaj na dan, malo da ne 3000, ako ni prestara. Želo ima kakor delavke, pa ga ne rabi, nego v boju in v smertni nevarnosti.

Trotje so večji od navadnih bčel, ne tako dolgi, pa veliko debelejši od matice, in nimajo žela. Oni so samci, vélika gospoda ali velikaši, ki nič ne delajo, ter jedó in pijó brez dela to, kar nanosijo sila težko uboge delavke. Vendar ne morejo biti bčele brez njih, drugači bi ne bilo nikakovega zaroda. Nekteri jih štejejo za nepotrebne lenuhe, postopače in požeruhe, zato ker jih pomoré bčele same ob sebi, kedar neha paša in se bojé lakote. Toda premodri stvarnik, ki ni ustvaril ničesar brez potrebe, ni tudi njih. Vendar po izkušnjah slovečega bčelarja Dzierzona ni treba, da bi bilo trotov v vsakem panju posebej, da so le kje blizu v kakem drugem panju ali ulnjaku.

33. Ptice človeške prijateljice.

Spisal Fr. Erjavec.

Med vsemi živalimi, karkoli jih je stvarila božja roka ter jih podvergla človeškemu gospodstvu, so ptice človeku najljubše. Dobro vemo, da so nam mnoge druge živali pri hiši in pri gospodarstvu potrebniše; vemo, da bi nam brez njih bilo težko, skoro nemogoče živeti, ali vendar so nam ptice najbolj k sercu prirasle. Že od nekdej je človek rad gledal in opazoval njihovo vedenje in poslušal njihovo petje. Vsacega, komur serce ni vse popačene, mora razveseliti, ako gleda ptico, kako vesela po vejah skaklja in svoje čute izliva v glasno pesem. Kako žalosten bi bil svet, kako dolgočasen, kako mertev bi

bil najlepši kraj, ako bi ga ne oživljajle ptice s svojim petjem. Saj vemo, da lepo je le tam:

„Kjer ptičice pojó
In rožice cvetó.“

Slovenski narod je po svoji rahli in blagi čudi (naravi) nagibal k mirnemu poljedelstvu in pastirstvu, rad je opazoval naravo, zato se je pa tudi ž njo sprijaznil in ostal naraven. V posebnem číslu je imel ptice, one so že od nekđaj bile njegove ljubljénke. Prepričal se je, da ptice marsikaj popreje spoznajo in čútijo, nego on sam; oznanjevale so mu zlasti premembe vremena, in ni mu se čúdití, da je v starih časih izkušal po njih zvedeti svojo prihodnost. Še sedaj — akoravno vraže pojemajo — deklica zvesto šteje, ko na pomlad prvíkrat začuje kukavico v zelenem bukovju. Nikar jej ne zamerimo tega nedolžnega veselja, saj pravi, da ne veruje ptici. Vraže naj se zatró, ljubezen do ptic naj pa ostane na veke.

Ker se je slovenski narod rad pečal s pticami, zato je tudi v njegovih pesmah tako živo, kakor v zelenem logu. Ptice se ž njim veselé in ž njim žalujejo. Zdi se mu, da ga ptica razume, in on si spet prizadeva, da bi razumel njeno petje. Zdi se mu, da ga sedaj tolaži v žalosti, sedaj ga podbada na delo, a sedaj se spet šegavo posmehuje njegovemu trudu. Mnogo ptičje petje si je človek tudi prestavil v svoj govor. Kedar na primer spomladi sliši peti škerjanca visoko nad sebó, dozdeva se mu, da ga kliče na delo govoreč: „Delaj, delaj; orji, orji; sej, sej; verzi, verzi!“

Slovenski narod ima sto in sto svojih pesem, v katerih nago-varja ptico, a ona mu odgovarja. — —

Deklica ptici odkriva svoje skrivne misli, mladenič ptici izroča serčni pozdrav, naj ga nosi v daljni kraj. Nasproti pa drobna tica tudi svarí in učí neizkušeno deklico, in deklica jej veruje misleč:

„I kaj, ko vse res bi bilo!
„Tič leta nad nami, on vidi ljudi,
„Vé dobro, kako se po svetu godí.“

Ubozega jetnika, ki za terdnim zidovjem v železju vzdihuje, pride ptica na okence tolažit in kratkočasit. V neki narodni pesmi pride klicat slavnega kralja Matijaža, naj se pripravlja na vojsko, in pozneje mu priletí na bojišče oznanjat, da naj domú hití, ker so mu Turki uplenili kraljico Alenčico.

V vseh pesmah so ptice človeške prijateljice, ki mu zmérom samo dobro želé. Neka serbska národna pesem pravi: „Tri tice so

goro preletele, vsaka nosi neko znamenje: prva pšeničen klas, druga vinsko tertico, tretja pa zdravje in veselje. Perva je sedla v banatsko polje, druga na Fruško goro, tretja se spušča med nas, da bodemo zdravi in veseli.*

Največ so se ptice prikupile s petjem. V sladko pesem izliva ptica vse svoje čute, kakor jih čuti njeno drobno serce; veselje in žalost; ljubezen in hrepenenje. Kakoršen je čut, taka je tudi pesem. Sedeč blizu gnjezda, kjer mu zvesta družica valí, sedaj z donečim glasom oznanja svojo radost; sedaj spet v strahu tiho cverči in toži za tovarišico, katero mu je skobec odnesel. Ptičje petje tudi v človeku budí take čute in ptičje hrepenenje izliva se v človeško serce. In ko so človeka objele skerbí in reve, toži ptici svoje bolečine in jo proseč nagovarja:

„Zapoj mi ptičica glasno,
„Zapoj mi pesem žalostno,
„Ki bo mi v serce segala,
„Občutkom se prilegala.“

Ptice so tedaj v resnici človeške prijateljice.

34. Ura.

Spisal F. Levstik.

Brez nehanja biješ,
Vence groba viješ
Ura! nam iz dni:
Le uhajaj ura,
Kar rodi natura,
Vse enkrat mini.

Berž, ko smo rojeni,
Notri v grob zeleni
Z nami si ves čas!
Leta nam minijo,
Lica obledijo,
Ti ne greš od nas!

Spremljaš naša dela,
Britka in vesela,
Spremiš jih v pokop;
Kedar nam veselje
Polni serca želje,
Ti ga pahneš v grob!

Ako serce poka,
Tvoja terda roka
Bije brez mirú;
Serca slast in rane
Tebi so neznane,
Nimaš tu domú!

Kmeta up najbolji
Ti končaš na polji,
Ko vzbudiš vihar,
Kedar ploha suje,
Upa nag vzdihuje,
Kolne te čolnar.

Kdor se v slji spozabi,
Roka tvoja zgrabi
Ga brez milosti!
Revežem, cesarjem
Tvojim ni udarjem
Vstavljat' se moči.

Grehe, hudobijo,
Ki zaperti spijo,
V skritem dnu serca,
Vse o svojem časi
Jezik tvoj razglasi,
Vse na znanje da.

Tvoja pesem kliče
Iz grobov merliče,
Tvoja pesem spet
Černi grob zapahne,
Kedar jutro dahne,
V zori plava svet.

Brez nehanja biješ,
Vence groba viješ,
Ura! nam iz dni;
Kmalo boš odbila,
V hladno perst zakrila
Naše boš kosti.

Bila boš nad nami,
Ali gluho v jami
Naše bo uho;
Ko boš zadnjič bila,
Zopet poročila
Z duhom boš telo!

35. Kaj se nam na zvezdatem nebu kaže?

Spisal Peščeničkar.

Strah in groza nas sprehaja — pravi slaven naravoznanec — ako premišljujemo velikanske nektore gore zemlje naše, kakoršne so na pr. planine v Evropi, Andi v južni Ameriki ali pa neizmérni verhovi Himálaja v Aziji; vendar pa so te gore po primeru k naši zemlji tako neznatne, da ne kazijo njene okroglosti, ker se na neizmérni njeni poveršini, ki meri okoli devet milijonov štirjaških milj, skoraj ravno tako izgubé, kakor bi se drobni kamnički izgubili na veliki krogli.

Iz tega vidimo, da zemlja mora strašno velika krogla biti, pa je vendar milijonkrat manja od solnca.

Ako se v jasni noči ozremo proti nebu, zapazimo tu že z golimi očmi brez števila zvezd, o katerih nam učeni zvezdoznanci pripovedujejo, da jih je mnogo iz med njih še veliko večih in veliko bolj oddaljenih od naše zemlje, nego solnce samo. Kolik mora pač biti prostor, kjer toliko milijonov tako velikanskih nebesnih teles po svojih potih teka, ki jim jih je odkazal Stvarnik neba in zemlje! Kolik je oni prostor, tega, to se ve, da nihče ne more natanko določiti, vendar si pa moremo vsaj njegovo neizmérnost misliti, ako le nekoliko premišljujemo silne daljave nekterih zvezd od naše zemlje. Velikanske te daljine lahko nekoliko uže po tem posnamemo, ako vemo, da zvezdoznanci pri silno oddaljenih zvezdah njihovih daljav ne naznanujejo z miljami; kajti številke bi jako velike bile, ter kaj nerodne za izgovarjanje, temoč treba jim mere večje od milje, in za to mero so si izbrali svetlobino leto (Lichtjahr). Znano nam je, da

svetloba v eni minuti preide poltretji milijon milj; po takem potrebujejo solčni žarki, da do nas dospejo, 8 minut. Razun tega našega solnca je na nebu še veliko drugih še bolj oddaljenih solnc; od teh tedaj pride njihova luč še kasneje do nas. Najbližje tako solnce je tako daleč še od našega, da njegovi žarki potrebujejo do naše zemlje 9 let in 3 mesece; od solnca, ki mu pravimo „severna (polarna) zvezda“ potrebujejo še celo 43 let. Severna zvezda je tedaj 43 in sicer svetlobinih let daleč od nas; kolika pa je ta daljina, lahko si mislimo, ako vemo, da svetloba v enem letu preide 1 bilijon in 300.000 milijonov milj: to je tedaj tista velikanska mera, ki se imenuje „svetlobino leto.“

Zvezdoznanci so z jako umetnimi pripravami izmerili svetlobo, njeno moč in barvo, ter tedaj tudi na to gledajo, ako hočejo izvediti, kako daleč je kaka zvezda. Da se pri tem ne gleda, ali je 1 milijon več ali manj, to se samo po sebi razume, ker te daljine se tako natanko ne dajo izšteviliti.

Najdaljnje zvezde, ktere se nam, kakor svetle meglice pokazujejo, kedar jih skozi najboljše kukalo gledamo, so najmanj kacic 80 milijonov svetlobinih let daleč od nas. Ako bi hoteli to z miljami naznaniti, morali bi bilijon in tristo tisoč milijonov množiti z osemdesetimi milijoni; koliko bi to bilo število! Mi vidimo tedaj te meglice za 80 milijonov let nazaj. Kakoršne jih vidimo sedaj, take so bile pred 80 milijoni leti; kakšne pa so danes, to bodo videli naši vnuki, ki bodo živeli čez 80 milijonov let za nami. Ako bi pa te zvezde danes izginile iz sveta, to bi ljudje na zemlji zapazili še le čez 80 milijonov let, ker toliko let je treba, da njihova svetloba do nas pride.

Ker je mnogo zvezd tako daleč od nas, je pač očitno, kolik tedaj mora biti prostor med nami in med njimi. Pa ozrimo se na manji prostor, na „rimsko cesto“ (Milchstraße); tu se kažejo še le čudeži stvarjenja zvezdogledcu, tu veljajo posebno pesnikove besede:

Zvezda zvedl je soseda,
Njih za nas števila ni,
Ena v drugo svetlo gleda,
Vsaka v božjo čast gori.

Marsikaj so uže zvezdoznanci novega v „rimski cesti“ našli s svojimi jako umetnimi pripravami, vendar mnogo je še, kar nam ni še popolnoma jasno; kar pa vemo, je uže zadosti, da se čudimo neskončni vsegamogočnosti nebeškega Očeta. Znano je, da je v „rimski cesti“ mnogo kolobarjev sestavljenih z mnogo milijoni solnc; dva

kolobarja se precej dobro dasta razločiti. V teh je blizo 18 milijonov solnc s svojimi za nas nevidljivimi planeti in kometi; razun tega pa sta v „rimski cesti“ še kaka dva milijona posameznih osolnčij (osolnčje so vse tiste zvezde, ki se sučejo okoli enega solnca); s sedanjimi pripravami moremo jih viditi kakih 20 milijonov solnc. Učeni so izštevili premérnik „rimske ceste,“ ter so našli, da njena širjava meri več ko 8000 svetlobnih let, to se pravi, ako je solnce naše malo da ne v sredini rimske ceste, je treba 4000 let svetlobi daljnih solnc naše „rimske ceste,“ predno do nas pride, da zapazimo zvezdo, od ktere nam svetloba dohaja.

„Rimska cesta“ je pa zopet le ena izmed mnogo družih vej, ki prepletajo neizmérni nebesni oblak. Tacih rimskih cest so našli do sedaj 4023; nektere so kaj čudne podobe. V nekterih so se dale z najboljšimi kukali posamezne zvezde ugledati, druge se pa nam kažejo samo kakor bel svit, kakor plavajoči svetli oblăčki, ki si od našega osolnčja morebiti po sto tisoč milijonov svetlobnih let oddaljeni. Zvezdoznanci menijo, da so te svetle meglice razvijajoči se svetovi, ki so še na raznih stopnjah svojega razvitka; nekaj jih je še sama svetla megla, imenujejo se tedaj „megleni svetovi,“ v drugih so se uže razvile poti repatih zvezd, zopet v drugih se pa uže dajo razvite osolnčja razločiti. Po takem je zvezdoznanca pred očmi cela povestnica stvarjenja sveta, od njenega začetka do današnjega dne, ker naše osolnčje je bilo v začetku pred ko ne tudi kak meglen svet. Najbližja nam zvezdna megla je od nas osem sto tisoč let oddaljena.

Razun vseh teh zvezdnih vej poznamo do sedaj še 6000 sozvezd (Doppelsterne), ki so zopet iz več solnc sestavljene, katerih se vsako okoli družega suče. Pri 14 tacih sozvezdah so zvezdoznanci uže izštevili čas, kolikor ga jim je treba, da obtekajo svoja solnca, in sicer potrebujejo 30 do 300 let. Po takem pretekó svoje poti najbližnje sozvezde ena z drugo v 1500 letih, drugih 2000 sozvezd pa v 20.000 letih.

Iz teka teh sozvezd in po starih zapisih o legi zvezd so zvezdoznanci našli, da se naše osolnčje suče okoli točke, ki je blizo gostosevcev in skoraj ravno tako, kakor se zemlja z luno suče okoli solnca. Naše osolnčje je svojo lego proti zodiaku uže precej premenilo, ker severni zodiak se v 12.000, južni pa v 21.307 letih za 30 stopinj dalje pomakne. Ravno tako premenjajo tudi druge zvezde svoje mesta. Tako bo severna zvezda čez sto let popolnoma odstopila svoje mesto drugi zvezdi. Točka, okoli ktere se suče naše solnce

s svojimi planeti, se zove „središnje solnce“ (Centralsonne); da pa ta točka ni kako telo, ampak samo mesto v „rimski cesti,“ to se tako vč. To mesto je od solnca 537 svetlobinih let daleč, solnce pa, ki v vsaki minuti preide polosmo miljo, obteče to točko v 18 in pol milijonov letih, po takem predirja vsako leto 250 milijonov milj.

Neizmerno morje solnc se nam tedaj kaže na zvezdatem nebu; ti svetovi napolnujejo nam serce s strahom in čudenjem ter najbolj učenega zvezdarja vrtoglavica obide, kadar hoče, da le količkaj natanko pregleduje in premerja nebesni svet. Kako majhna je naša zemlja v tem morji svetov, kako neznatni narodi, ki živé na nji, kako pa je zopet veličasten duh človeški, kateri more vse to prešiniti.

36. Nekoliko narodnih pregovorov iz Istre.

Nabral J. Volčič.

Ni oltariča brez križiča.

Tiho zbada, do serca ubada.

Ki hoče služiti, mora imeti berze pete, kratke perste, tanke ušesa in jezik za zobmi.

Tuja paša, prazen dvor.

Goni tovara (bedaka) na most, on neče, nego pod most.

Da padem spreda, izada bim udril.

Več valja ura dneva, nego tri noči.

Kakav človek, takova beseda.

Ki z mečem namira, z mečem umira.

Vsako „lani“ bolje.

Bog pomore in razmore.

Volk vsako meso je, svojega ne more.

Kedar se ide na pir, se smokve lupe; kedar se pride iz pira, so kore dobre.

Ki ima čast, ima oblast.

Ako so mi perstani pali, so mi persti ostali.

37. Mojim pesmam.

Spisal G. Krek.

Po svetu veselo hitite,
Pozdravljajte mili moj rod;
Da jaz vas poslal sem, recite,
Ko vas bi prašali: odkod?

Ko bi se jim lepe ne zdele,
Al' mar še okorne celó,
Recite, da vas naredilo
Je pevčevo mlado pero.

Zatoraj ker oče je mlad še,
Prosrite da vsak odpusti,
Da upale ste se tak zgodaj
Čez hribe in plan brez skerbi.

Hodite po zemlji domači,
In čujte kaj vam porekó;
Prosrite pri bratih in sestrah,
Da vrata vam svoje odpró.

38. Vraže primorskih Slovencev.

Spisal St. Kocjančič.

Vraž je toliko med našimi Slovenci, da je joj!

Da so res „copernice“, „coperniki“, „skrateljni“ itd., ne da si neomikani Slovenec nikakor iz glave izbiti; zakaj tako je slišal od svojih rajnkih in drugih starih ljudi, in mora res biti, naj kdo temu nasproti reče, karkoli hoče! Copernice so v zvezi s hudičem, in ž njegovo pomočjo morejo veliko veliko storiti, posebno pa škodovati bližnjemu na blagu in na zdravju. Če komu kdo v hiši zboli pravijo, da mu je uže narejeno; če živina boleha, škodovala ji je uže neka copernica ali pa kak copernik. One stopajo v megle in oblake, ondi plešejo in točo delajo. Posebno se rade ob mlaju shajajo ob polnočnem času. Kedar se hudo vreme bliža, in se k toči napravlja, je treba s posvečenimi zvonovi zvoniti. Strelni prah „žegnati“, in ž njim puško nabiti, pa namesti krogle pridjati glavo žeblja, s katerim je bil žebec podkovan, to verže copernice z oblakov dol na tla. Kedar ima toča priti, ali kedar uže toča pada, vražne babice in tudi babjeverni dedci precej veržejo na ogenj „žegnane“ oljke in limbar s pelinom vred; v nekterih krajih vzamejo kak na pol ubit lonec, napolnijo ga z gorečim ogljem, in obesijo na tero ali beko, in stavijo va nj „žegnano“ oljko, limbar, pelin itd., hodijo okoli hiše in kadijo oblakom; ta dim namreč smerdi copernicam, da morajo z oblakov pasti. Ko sem bil še doma majhen otrok, moral sem ob takih priložnostih tudi hitro stole iz hiše vun pod milo nebo iznositi in jih tam prekucniti, da so noge kvišku molele, menda zato, da bi se copernice nad njimi pobile, ako bi padle z oblakov. V ta namen nekteri tudi gnojne vile tako copernicam nastavljajo. Copernik in copernica, pravijo, ne moreta čebula terpeti. Tako še pomnim, da sem v otročjih letih praviti slišal: „Glej, ta ženska mora biti copernica, ker še duha čebulnega terpeti ne more.“ Copernica ne more v hišo, če se metla počez postavi na prag; ravno tako ne more po poti naprej, ako se ji čez pot križem postavi metla. Čudno pa je, da se večidel le o starih babah pravi, da so copernice.

Sploh verujejo naši Slovenci, da nekaj malim otrokom kri iz pers pije; ne vem pa, komu se to pripisuje, ali vedomcu ali mori

ali komu. Mora tlačiti človeka po noči. V gorah si taki, kateri menijo, da jih pogostoma mora tlačiti, snop slame k postelji vzamejo in pa gorjačo pripravijo; če po noči čutijo, da jih tlačijo, zgrabijo za gorjačo, in začnejo snop slame pretepati, ker menijo, da v slami moro mlatijo. V ipavski dolini sem videl, da se je hiša tako le zavarovala pred vedomcom in moro: Eden je vzel vilice ali pa nož, in jih vnic zagnal v hišne duri od znotraj, da so se va nje zapičile. Kjer je tako v duri zaboden nož ali pa vilice, ne more mora, pa ni vedomec čez prag.

Vedomec je človek. O vedomcih se pripoveduje tudi, da se po noči na križpotih shajajo in kot ovni terkajo. Zatorej mislijo nekteri, da je vedomec vsak človek, ki ima plešasto glavo. Vedomce imajo nekteri za strašne velikane, kateri se po noči klatijo po hostah in po polji, in da imajo tako moč, da staro drevje izrujejo.

Smert je po naših Slovencev misli bela žena. Škratelj ima rudečo kopicó, klati se po robih, gorah, gozdih, z bičem poka in žvižga, ter človeka moti, da pravo pot izgreši; kadar je tako človeka napeljal, tedaj se pa zakrohota.

Ponočne „svečice“ (Irrlichter) so uboge dušice, ki mirú in pokoja iščejo. Ogenj, ki se po noči vidi, kaže, kje je „šac“ (zaklad) zakopan, ter pravijo da šac cvete. Varuje ga pa škratelj. Ako pa verže kdo „paternošter“ (molek) tjekaj, kjer tak ogenj zagleda, in nekaj pomóli, prežene škrateljna, in „šac“ je njegov.

Kdor zve za tičje gujezdo, ne sme tega pod streho povedati; sicer pride kača, in mu v gujezdu vse jajčeca izpije.

Pri Gorici sploh verujejo ljudje, da hudobno oko strašno škoduje.

39. Perva pomladnja bčela.

Spisal F. Levstik.

1. Pozdravljena bodi, draga bučela!
Pomladi tadaj si prvi klicar?
Dviguje se v persih mi duša vesela,
Ko vgladal sem tebe, nedolžna stvar!
2. Al' vedi, vedi, nevarno da brije
Čez njivo in trato še veter hladan,
Prijetno po berdih nam solnce ne sije,
Za hribom se hrib dviguje snežan.
3. „Mehak si veter igra čez planine,
Na griči počiva spet solnčice,

Studenec brez leda se vije v ravnine,
Vijole po vertih razsipljejo se!“

4. Al' sever in burja se bosta vernila,
Vijolam samotnim umorila cvet,
Ti žalostna bodeš polje popustila,
Če bo prizanesel ti mraz in led.
5. „Pogledi nad sabo jasne višave,
Pogledi solnca nebeškega plam,
Pogledi berstja dreves in planjave!
Al' ni vse vesele pomladi znam?“
6. Poslušaj, nedolžna bučelica, mene,
Iz serca le tvoje sreče želim!
Dokler so po gričih proge snežene,
Za tvoje življenje se vedno bojim!
7. „Ko prva cvetlica zemlje bo kalila,
Izsrebatl moram sladki ji med,
Da prva bo moja družina rojila,
Jaz rožice prve okusila cvet.“
8. To reče, in dvigne se, urno brenčaje,
Pa jederno veje čez ravno polje;
Mladenič, bučelo z očmi spremljaje,
Govoril za njo besede je te:
9. „Bučelica, ljuba hčerka pomladi!
Med cvetom rojena, med cvetom živiš,
V domovji obdajajo rajске te sladi,
Ko zove pomlad, pa iz ula zletiš.
10. Ognejo naj tvojih perut se vetrovi,
Da sever bi tebe nikdar ne moril!
Prijazni uhajali naj bodo ti dnovi,
Za mlajem naj mlaj se ti sladek rodil!“

40. Pastirska.

Spisal J. Bilec.

1. Na hribu zelenem Mi hiša stoji, Okoli nje drevje Prijetno cveti.	2. Tam v hlevu lesenem Živino redim, Na pašo jo gonim, Veselo živim.

3. Na paši veselje S piščalko imam, In pesmice peti Premile tud znam. 4. Radujem se, pojem Pri čedi ljubi, Ko tica v goščavi Živim brez skerbi. 5. Najpervemu solnce Mi bajto zlati, In prvemu potok Mi žejo gasi. 6. Kaj tamkaj počnejo V dolinah ljudje, Kaj v tujih deželah, Skerb mala me je.	7. Na gorah visokih Stanuje pastir Kjer vedno kraljuje Tihota in mir. 8. Le v časih oblaki Vojskujejo se, In švigajo strele, In v dole leté. 9. Al' vendar se groma In bliska požar Sosedove hiše Ogiblje vsikdar. 10. Na gorah visokih Pri čedi ljubi Se smejem in pojem — Živim brez skerbi.

41. Življenje I. Popoviča.

Popisal J. Navratil.

Rodil se je učeni jeziko- in rastlinoznanec Ivan Popovič 2. februarja 1705 v Studenicah na spodnjem Štajarskem, in je bil revnih slovenskih starišev sin. V Gradcu je hodil v niže latinske šole, kjer so pridnemu, nauka žejnemu pa revnemu mladeniču učitelji posojevali knjige, da se je učil zvečer in po noči iz njih; kajti po dnevi si je služil živež s prepisovajem za plačo. Pri vsem tem se je naučil po veliki veliki marljivosti razun nemškega, latinskega in gerškega, samotež tudi francoskega in laškega jezika tako dobro, da so ga v imenitne hiše jemali za domačega učitelja.

Lepo, cvetličnato polje okoli glavnega mesta dežele štajarske je vzbudilo mlademu Popoviču veselje do rastlinoznanstva. Samotež se loti te vednosti, ne zanemarjaje jezikoznanstva, za katero je imel posebno dobro glavo. Tudi s slovenščino, premilim jezikom materinim, pečal se je močno in rad. Spisoval je tudi slovnico slovensko. Nekoliko rokopisa je dobil pozneje Vodnik v roke, ter nabiral iz njega prave domače besede za svoj nemško-slovenski slovar.

V 26. letu starosti svoje si je bil nekoliko gotovine prihranil, da mu je bilo mōči izpolniti si največjo željo, namreč potovati po svetu. Hodil je pet let po južni Avstriji in Italiji, marljivo iskaje

rastlin in opazuječ posebnosti govora priprostih ljudi. Pozneje je prevzel službo domačega učitelja pri nekem plemenitem Avstrijancu; ali za dve leti to službo zopet popusti, in gre najprej v Linc, a potem na Dunaj, kjer je stanovitne službe prosil, pa je ni dobil. Zato hoče na pomlad leta 1746 avstrijske dežele zapustiti; ali odbijale so ga gobe host avstrijskih nad Anizo, ktere bi bil rad popisal. Ostane in prebiva ondi tri leta, posebno v samostanu Kremsmünsterskem, kjer mu je vedo- in gostoljubna duhovščina darom dajala stanišče in živež.

Ves živ za jezik in zgodovino svojega naroda želel je posebno zaradi slovenščine potovati po tistem kosu Evrope, ki se na eni strani od cesarstva našega do črnega, na drugi pa do jadranskega morja razprostira. Imel je uže pismeno dovolitev v rokah s poterdilom vred, da je mož za to; ali na žalost ni bilo človeka, kteri bi bil učenemu pa nepremožnemu rojaku nekoliko na pot pomogel. In zato ni mogel Popovič svojega namena uresničiti.

Nekteri učenjaki imajo čudne „muhe“ ali posebnosti; posebneže jih imenujemo. Kdo ni slišal o Diogenu, ki je v sodu živel, in se še z veliko drugimi posebnostimi od drugih ljudi razločeval? Tudi naš Popovič je bil tak posebnež. Morebiti, da ne bo nemično, nekoliko njegovih posebnosti slišati, vzlasti ker nam je rojak. Nepremožen in varičen je hodil, da mu ni bilo treba nosača plačevati, v gosposki suknji z opertnim košem na herbtu sam v gozde gob in zelišč nabirat. Kaj pak, da se je zdelo to kmetskim ljudem čudno in smešno, vzlasti ker niso vedeli, čemu gobe nabira. Posebno so se mu posmebovali in celó pikali ga nevedneži, ko se je vračal iz gozda z opertnim košem polnim gob in z žepi natlačenimi z mnogótero zelenadjo, ktero si je ovijal celó okolo života, ako je bila dolga. Ali Popovič ni nič maral za zaničljive besede nevednega ljudstva. Tudi njegova stanica je bila polna različnih rastlin in orodja, in podobnejša kakemu hramu nego stanici.

Dežele avstrijske kesneje vendar zapustivši, potoval je Popovič najprej v Regensburg, kjer se pa ni mislil muditi, temoč na ravnost na Saksonsko iti; ali želja poznavati rastline parske in posebna prijaznost učenih ljudi ga je ondi dolgo zadrževala. Marljivo je tam knjige prebiral in si izpisoval to, kar je nahajal v njih imenitnejšega. V Norimbergu se je spoznal z družbo za zemljopis, posebno z učenim svétnikom Francem, ki je družbi svetoval, naj naprosi Popoviča, da bi popravljal v zemljopisu slovenskim krajem imena, ki so po nemških knjigah in zemljovidih večji del popačena. Frančev

svèt je pa ostal brez vspeha. Popoviča pozovejo leta 1754 v Avstrijo nazaj, in mu izročijo na vseučilišču Dunajskem in tudi v akademiji Savojsko-Liechtensteinski nauk nemškega jezika in zgovornosti. Ta služba je pa možu, ki je bil doslej sam svoj, zbog velikih sitnosti skoro presedala. Prosil je leta 1766, da bi ga deli v pokoj, in so ga uslišali.

Potem se upoti v terg Perchtoldsdorf ali Petersdorf blizu Dunaja. Ondi je stanoval v neki hiši od terga precej v stran, ter živel samotno po svoje. Vedno je tičal ali v hiši ali pa na vertu; samo po noči je hodil rastiin nabirat in pa ob nedeljah in praznikih v cérkev; drugači ni nikdar prekoračil hišnega praga.

Ker je živel Popovič tako odljudno; ker ni po ulicah, s klobukom nad oči potlačenim, nikogar pozdravljaj, nikomur odzdravljaj; ker je na svojem vertu namesto zelja, repe in navadnega sočivja, sadil in obdelaval zelišča kmetom do malega neznana; ker je na ognjišču v nenavadni posodi za naravoznanske poskušnje pogostoma kuhal in precejal; ker je imel nadalje v svoji stanici, v katero so radovedneži skrivaj pogledovali, mnogoterih zelišč, debelih knjig, veliko kebrov in metuljev na iglah nataknenih itd.: zato so nevedni ljudje sodili, da mora biti mož — „copernik.“

Popovič pa je živel ne maraje za druge ljudi sam s staro služabnico v svoji hišici, kjer je tudi zložil izverstni svoj slovník narečja avstrijskega in pravopisa nemškega. Oba rokopisa ima c. k. pridvorna knjižnica Dunajska. Izmed več drugih učenih spisov Popovičevih sloví najbolj njegova knjiga: „*Untersuchungen vom Meere*“ (Frankfurt und Leipzig 1750).

Umerl je verli, učeni Slovenec 21. novembra leta 1774. Pokopali so ga na pokopališču Perchtoldsdorfskem. Na prostem kámenu, vzidanem nekđaj nad njegovim počivališčem, vsekan je bil v latinskem jeziku sledeči prosti napis, ki si ga je bil Popovič pred smertjo sam napravil: „*Popovichii quod fuit.*“ Prištevajo Popoviča one dobe prvím jezikoznancem in najbistroumenjšim naravoslovcem.

42. Josip Cimperman.

Sonet.

Kedár nastane mórski piš šumeči,
Valóvi divji jezno se dervíjo,
Čolnarja žalost, strah, obup, moríjo,
Da sam ne vé pomoči si v nesreči, —

Zasije kmali rešni žar bliščeči;
Obláki temni naglo se zgubijo,
Valóvi mirni prejšnjo pot letijo;
Sercé se mu raduje v novi sreči.

Tak' včasih našo dušo vznemiruje
Mogočna strast, ki z drugo se bojuje;
Sercé togotno se kot morje ziblje.

Naenkrat, um, tvoj bistri žar zasvétí,
Potoki strastni jenjajo kipéti,
In jasni mir nam zopet pèrsi giblji.

43. Terst.

Popisal F. Cegnar. (Nekoliko okrajšano.)

Pod stenami golega Krasa v dolini, ktero od južne in vzhodne strani prijazni griči, od zahodne in nekaj od severne jadransko zeleno morje obdaje, stoji Terst, bogato in prvo tergovsko mesto avstrijskega cesarstva. S sosednih gričev zagledaš v severo-zahodu bližnji otok Grado in polotok Oglejski, na robu predgorja Duino in zadaj v sinji daljavi bele gore poleg Verone, ki iz globokega morja svoje stare verhove molé, na desni primorsko predgorje, Občino, in na jugu, na osti zaliva teržaškega bližnji Skedenj (Servola), kamor se posebno po zimi rada teržaška gospóda sprehaja. Na gričih za mestom leži v podobi polmeseca stotero kampanij, obdanih z lepimi verti in krasnimi vinogradi, kjer se je obilo žlahtnega vina pridelovalo, dokler ni huda bolezen končavala plodonosnih brajd. Dva drevoreda zalšata okolico mesta: prvi se začne na vzhodni strani v mestu, v ulici „aquedotto“ imenovani, in pelje vun iz mesta v najprijetnejši, Teržačanom toliko priljubljeni gaj „boschetto“, kamor se po leti sploh teržaška gospoda na sprehod peš in v urnih kočijah odpravlja. Verh tega se z griča, s starimi, z beršlinom ovitimi hrasti obraščenega in tu in tam na novo pogojzdenega, kamor je več lepih cest in potov izpeljanih, odpira najkrasnejši pogled na mesto, njegovo okolico in na celo neizmérno morje. Tu stoji mestno strelišče, ktero se pa ne obiskuje toliko, kakor v mnogih drugih mestih. Drugi drevored na zahodu mesta pelje proti novi Lloydovi barkotesarnici na potu v Skedenj, ki je sprehajališče o bolj hladnih letnih časih. Ako se vstopiš tu po zimi ali v zgodnji spomladi k potu v nedeljo po poldne, ko je vreme prijazno, se boš čudil sto in

stoterim kočijam, ki ena za drugo tu mimo divjajo v Skedenj, kjer se toliko ljudstva nabere, da večkrat ni mogoče nikjer prostora dobiti. Tu točijo sladki refošek, ki ugaja posebno gospém in gospodičnam. —

Vsakdanje sprehajališče v mestu je imenitni „korso,* najdaljša in sem ter tje najširja mestna ulica med novim in starim mestom, v sredi najlepših poslopij, najimenitnejših teržnic in prodajalnic, ki sega od jugo-vzhoda od „stare šrange“ noter do morja, pri morju pa „molo s. Carlo,“ ki sega iz srede mesta v morje, na ktereга levi strani stojé Lloydovi parniki, a na desni druge kupčijske barke.

Še bolj nego sprehajališča na suhem se čislajo na morju. Ne le, da se pridno obiskujejo tuje vojaške, zunaj na morju stoječe barke, tem več, ako je vreme ugodno in morje ne preveč valovito, posebno pogosto odrivajo brodarji svoje čolne z razpetimi jadri od bregov, ki pri dobrem vetru ko tica ferčé s pevajočimi mladenči, z boječimi deklicami, s pogumnimi možaki in skerbunimi materami v bližnji sv. Jernej. Od tod vživaš posebno lep pogled na zeleno morje proti zahodu, in kakor da bi iz morja rastel, stoji pred tabo kaj krasno Terst po celem morskem bregu od svetilnika na zapadu do novega Lazareta na severo vzhodu. Ker Lloydova parnik poletnega časa pri lepem vremenu vsako nedeljo in vsak praznik teržane v sosednje primorske mesta, v Koper, Piran, Duino in Isolo v razveseljevanje vozi, to se ve, da ne manjka takih, ki se te priložnosti radi poslužujejo.

Mesto samo, močno polmeseču podobno, razdeljuje, kakor smo uže zgoraj omenili, imenitni korso, akoravno ne prav natanko, v novo in staro mesto. Novo mesto stoji na vzhodni strani in po celi širokosti morske loke, je večje nego staro mesto, prav snažno in lepo zidano, z ravnimi, enako širokimi ulicami, ima poseben lep tlak iz velicih kamenitih plošč, po katerih, ker so iz brusilnega kamena, mnogokrat zapaziš, da ljudje sekire in enako orodje brusijo: pohištva so snažna in prostorna, je z eno besedo prav prijetno mesto. Staro mesto stoji na zapadni strani na podnožju griča, na katerem so grad sezidali, in deloma na griču samem, je kaj tesno, ima prav ozke ulice, da se tu in tam težko dva človeka srečata, v nekterih kotih je dovolj nesnažno; stanovati v takih krajih, kamor nikdar ne posije milo sonce, in je mimo tega vedno šum in šunder, vpitje, krič, ropot in rožljanje, je toliko neprijazneje, ker so stanišča večjidel temna, ker večkrat neprijeten duh v nos bode, in ker se radi zavoljo nesnage vsakteri merčesi redé. Staro mesto ima to edino dobro, da

po zimi v njem ni tako nadležna huda burja, ki po ulicah novega mesta hudo vihra in piska in žvižga; odvrača pa burjo homec, ki zadaj stoji, in sila ozke in zakrivljene ulice, da va-nje ne more. Da so v starih časih mesta s tako ozkimi ulicami zidali in vse na kup tlačili, velevala je tačasna politika, ker v ožinah so se lahko sovražnikom branili, kar bi se v odpertih mestih ne bilo moglo zgoditi, in ravno Terst je imel z Benečani dolgo terpeče in serdite boje.

Akoravno ne najdemo pri mestnih stavbah nič posebnega, vendar enakomernost in talijanski okus dajeta mestu — pa le novemu — neko prijetnost in dopadljivost, ki se ne najde povsod. Uže nizka strešja, da se komaj opazijo, ki so zavoljo večkratne hude burje z opečnimi korci krita in tu in tam z zalimi podobami olepšana, dajejo neko dopadljivost vsaki stavbi. Med vsemi stavbami celega mesta je brez dvombe najveličastnejša nova, na štiri vogle zidana bólnica, ki stoji na vzhodni strani mesta, in ki jo uže na cesti, ki od Občine pelje, lahko rozločiš, ker izmed vseh stavb zavoljo posebnega obsega veličansko tu stoji. Ima sicer le troje močno nadstropje, ali meri po dolgosti 280 in po širokosti 200 korakov, na dolgost ima v eni versti 49 in na širokost 35 oken. Poslopje je zares veličastno od zunaj na videz, pa ravno tako prostorno, čedno in krasno je od znotraj, zares mojstersko delo. Lepa kapela in obilna lekarnica lepšate notranjo opravo.

Najlepše poslopje za bólnico je brez dvombo „Tergestee,* ki stoji na korsu in je bilo postavljeno l. 1842. Ima četvero nadstropje in je posebno krasno na štiri vogle zidano. V sredi, kakor je pri taci palačah navadno, nima dvorišča, ampak veliko dvorano, v kateri se zbirajo vsaki dan opoldne tergovci na posvetovanje in pogovore. Nad to veliko dvorano je razpeta streha iz stekla, da od zgoraj vanjo svetloba dohaja. Med pogovori se zapre ulica, ki mimo pelje, z železno verigo, da tergovcev v pomenkih ne motijo mimo derdrajoči vozovi.

Akoravno je še več lepih palač, namreč: „borsa,* palača „Gopčević“ zavoljo marmornih kiparij imenitna, in druge, vendar niso tema jednake, in nimajo nič posebno znamenitnega.

Med katoliškimi cérkvami je imenitna stara cérkev svetega Jošta zavoljo mnogih starin in poganskega svetišča, kterega ostanki se še dan današnji vidijo. Razun tega, ker stoji cérkev na griču in sicer gradu na zapadu, odpira se od tod cela teržaška okolica na morje in suho, in razveseljuje radovedne oči in serce človeku, ki občuduje velika čuda vedno krasne narave. Cérkve Jezvitov, ki stoji

nekoliko pod sv. Joštom, diči lepa malarija, in novo cerkev sv. Antona, stoječo pred velikim vodotokom, orjaški marmorni stebri zunaj in znotraj, kiporezi, malarija, in dve krasni kupli jo kronate. Je silno velika, in v nje stavbi je nekaj veličastnega, ki serce in duh k nebu dviguje.

Mesto se, rekel bi, dan na dan na vse strani razteguje, ker povsod se vidi, kako marljivo se nove hiše — same palače — postavljajo. Ker število prebivavcov vedno raste in ker živa kupčija obilo tujcev od zahoda in vzhoda, največ po morju privabljuje, tedaj je potreba mesto širiti; ali zraven tega pa tudi tirjajo hišni posestniki „tako visoke“ obresti od hiš, kakor nikjer na vsem Avstrijskem.

Tergov je v mestu mnogo. Najimenitnejši so: Veliki terg, ki leži pred hišo mestnega poglavarstva in na morje meji. Na tem tergu stoji iz mramorja izsekana podoba nemškega cesarja Karola velikega, in vodnjak zavoljo marmornih kipotvorov najlepši v vsem mestu. Na tem tergu, kjer se čuje vedno vpitje prodajavek in prodajavcev, ki ponujajo svoje blago mimo gredočim, vidi se največ sadja, domačega in tujega, drugih zemeljskih pridelkov, tičev in cvetic. Ko na Krasu po zimi najbolj burja razsaja in hude zamete dela, vidijo se tu prelepe hčerke pomladne: violice, vertnice in druge njim sorodne sestrice. Tu mimo pojdi in ozri se na to mesto, pa boš videl, priskakalo bo ročno prijazno deklet s kitko cvetic v roki, ponujaje jo tebi. Mladi gospodje se pa tudi radi bahajo s cveticami, nekteri jih dan na dan kupujejo in si na suknje pripenjajo.

Lesni terg (piazza di legno) ni manjši od tega. Tu prodajejo večjidel Istranke kruh, kterege v Terst na oslih vsako jutro prinašajo; vračaje se kupujejo za skupljeni denar pšenice, katero doma na lastnih mlinih meljejo, in tako drugo jutro spet s kruhom v Terst mahajo. To se godi vse leto dan na dan enako. To opravilo je edini zaslužek nekterih vasi, ki miso ravno blizu Tersta. Marljive Istranke uže ob dveh zjutraj svoje osle otovorijo, da dospejo v Terst, ko je dan, ko se mesto prebudi iz spanja, ko se jame šum, rožljanje in kupčija. — Za tem najimenitnejši je terg Godola, zvezan s poprejšnjim po najdalji in ravni mestni ulici, ki se nova ulica (contrada nuova) imenuje. Tu je posebno živa kupčija, ker leži na najpripravnejšem kraju mesta. Razun teh treh imenitnejših tergov je med drugimi še spomina vreden ribji terg (piazza di pesci), kjer je veden krik in se sekajo ribe, kakor v mesnicah volovska pleča. Po teh tergih in ulicah se razlega krik prodajavcev in prodajavek; oni ponuja smokve,

ta pomoranč, dateljnov, jabolk, hrušek, i. t. d. Na ónem voglu tam peče Furlan laški kostanj, njemu naproti vidiš spet pečene jabolka in hruške. Sem po ulici privpije fantalin in meri trakove in robce na vatile, spet od óne strani se čuje tanki glas človeka, ki nosi vsake verste mazil za lišp in zdravje. Tam doli maha jud z obleko na roki, ponuja po visoki ceni, a prodaja po nizki. Natihoma stopi pred tujca fantalin, kaže mu lep pozlačen perstan, terdi, da je zlat, in ako mu steče, da ga za par grošičev ogoljufa, potegne jo vesel potepeno izpred oči. Izmed tega šuma in šundra se pa močno razlega glas krepkega sina Kraškega, dolgolasatega ogljarja, ki s svojim „carbone“ (oglja) prevpije vse druge prodajavce. Zna se mu po obleki veliko uboštvo, kar je krivo njegovi mali izobraženosti in omiki. Vidi se na njem, da sila malo potreb pozna. Vesel je, ako svoje oglje, ktero prinese na slabem, velikemu teletu podobnem, začrnelem konjiču, v mestu izpeča, da potegne par grošičev za silne potrebe. Počernjeni obraz in dolgi kodrasti lasi mu dajó zraven lastne oprave posebno podobo.

Štiri glavne ceste peljejo iz mesta in sicer: Istranska, ki je najneukretnejša med vsemi in derži v poslednji kot Istrije noter do Pole, kjer se delajo velike stavbe za vojaško brodarstvo, ker zavoljo imenitne loke bo cesarsko vojaško brodovje v prihodnjich ondi svoje stanišče imelo. Reška cesta, do ovinka proti Občini z Dunajsko združena, je tudi močno bregovita, in burja tu najhuje razsaja in največje zamete dela. Tretja bolj prijazna cesta pelje po severnem bregu morja po lepi ravni Furlaniji v Vidim. Na ti cesti je občenje vse živeje nego na obeh ravno imenovanih, posebno perutnine pride po nji neizrečeno mnogo v Terst, in mnogo rodovin se s prekupčijo perutnine živi. Na ti cesti se ti odpira najkrasnejši pogled na mesto in morje. Ako kje, povzdiguje tukaj yeličastna narava duha visoko nad zemljo. In káka čutila se v dušo vcepijo, ako onkraj brega morskega na desni otoka Grado zagledaš črni zvonik staroslavnega Ogleja. V spomin ti stopa njegova važna zgodovina. Tu je rožljalo orožje neužuganih Rimljanov, to mesto, nekđaj prvo mesto za Rimom na zapadu, je strahovalo toliko dežel, toliko narodov! in zdaj ga ni več! in le tu in tam kaže kaka razvalina, kak obraščen kamen, da je tu nekđaj nekaj bilo. Tu mimo, kjer zdaj koraka bleda merzlica, derli so iz severa narodi v talijansko zemljo, tu so se bile kervave bitve za posest Italije; tu je stal strah narodov, šiba božja — železni Atila. Iz tega kraja, iz teh pustih močvirov se je zaplodila kerščanska vera med Slovence in razterla malike očetov

naših; v ti samoti se je rodila kraljica morja, dvignil se silni beneški lev, ki se je spuntal zoper svojo mater in jo v grob poderl. Zgnjili so staroslavni, preganjani patriarhi, oznanovavci vere božje. Strašna osoda je tu divjala, slava Ogleja zivi le — v zgodovini še, dan dahašnji ga ni več. — Pod teboj se vije železna cesta, z mnogimi mostovi in globocimi zaseki v živo skalo noter do Nabrežine.

Dunajska cesta, do Občine umetno in kaj krasno izdelana, pravo mojstersko delo, je važnejša nego vse druge, zakaj po nji se zvozi največ raznega blaga v mesto in iz mesta. Ko dospeš po ti cesti verh Občine, opaziš na levi veličansko piramido iz kraškega kamena, spominek cesarju Francu za izpeljavo nove ceste. Postoj pri tem spominku, ozri se še enkrat na nemirno mesto in živo loko. Glej, pod tvojimi nogami leži stotero kupčijskih brodov, njih jambori kviško molé, podobna je loka okleščenemu gojzdu. Mirno je morje, in brez skerbi počiva mornar na barki, ali gorje, ako se tam na severju kope oblakov prikažejo; to je znamenje hude nevihte, strašne „tramontane.“ Ako kaj takega zapazijo mornarji, zakričé iz vsega gerla, v celi barkostaji vstane silni vrišč in hrup. Nemudoma so po konci, kako se pripravljajo na boj z valovi! Na vse strani se priterjujejo barke z vervmi in verigami na bregove in sidrovišča. Priženejo se valovi, kakor bi trenil. Kako jezno se objemajo, telebajo v skalnate bregove, začerneli se podé v mesto, kako ropočejo težke verige, škripljejo močni jambori! Kakor lahki čolničiči se premetavajo težke barke, do verh jambora se jezna pena kadi, in glej ga prederznega mornarja, kako pleza po vervi gor in dol, kako se ziblje zdaj na levo, zdaj na desno, kako se ondi v čolničiču in ondi plavajoč vojskuje z razburjenim morjem! — Potihnila je nevihta morska, gledavcev gosta množica, ki so prispeli do brega, se spet na vse strani razhaja, in mornar, vesel, da ga ni zadela nesreča, obriše si spet vroči znoj s čela, ter leže breskerbno počivat.

Kaj tam pomeni ponosni orjaški stolp, na óni strani mesta na morskem bregu? To je svetilnik, na kterege se ozira v temni noči mornar; njegova svitla luč, ki se vedno zakriva, mu zaznamenuje o hudem viharju bližnje pribežališče, ter ga navdaja z veselim upom rešitve; óna krogla spodaj na svetilniku na severni strani, ko pade, oznanja poldne, in ob enem počí kanon na barki, in zapojejo zvenovi po mestu. Zgoraj na severni strani v svetilniku ti kažejo vihrajoče zastave število parnikov, ki se bližajo loki, in kako daleč so še na morju, ker kolikor bolj zastava visi, toliko bliže je parnik. Ko se

zastava, ki po gerbu parnik natanko naznanja, k višku postavi (prima vista) in z golim očesom še nič ne zagledaš, potrebuje parnik pri dobrem vremenu še dve uri do loke; ko se nagne (seconda vista), in komaj v dalnji daljavi gosti dim zapaziš, moraš ga še skoraj eno uro čakati; ko se zastava obesi (terza vista), je uže blizo, in viditi je, kako penijo hitre njegove kolesa zeleno vodo. Na nasprotni strani v svetilniku zapazuješ obešene krogle, ki naznanjajo barke z jadri; zastava pa pomeni pet bark.

Zakaj pokajo danes kanoni v loki, kanoni na gradu in grom pretresa mestu zidovje? Kakov obhajajo praznik? Štejem in naštejem 21 strelav v loki, 21 na gradu. Čuješ, prijadrata je vojaška barka tuje deržave, in pozdravljala je z germenjem kanonov mesto, in na gradu ji odmeva odzdrav. Poveljnik brodovja in vojaški in civilni poglavar mestni jo obiščejo, in spet pokajo kanoni, in kapitan vojaškega broda se mu zahvali za skazano čast, in obišče drugopot mestnega poglavarja, ki ga večidel na kosilo povabi, kjer mu razklada „od morskih voženj“ in kaj je vidil in doživel na mokrem svetu.

44. Slovo.

Spisal G. Krek.

1. Pozdravljam slednjič sinje vas goré, Z iskrenim glasom: domačija! Iz ptujega hitele mi željé Le k tebi bodo zmir, samija!	3. In kočá očeva dan slednji mi Veselja mnogo je delila; Kraj lipe senénate me mlada kri Po stezah dragih je vodila.
2. Navdajal svitli me večerni plam, Zlatil ki vaše je verhove, Oživljal je prebistri potok sam, Ki gual peneče je valove.	4. Zato pozdravljam sinje vas goré Iz kraja ptujega veselo, Da mi serca tolažite željé, Ki vedno k vam le bo hitelo.

45. Hoja Evgenijeva prek planin.

Po A. Jäger-u poslovenil J. Navratil.

Za polčeteri mesec po smerti poslednjega Habsburžana, na kraljevem sedežu španskem Karola II. (ki je umerl 1. nov. 1700), v najhujši zimi upotili so se cesarski na Laško, zato ker se je lastil Francoz Milanskega. Za velikega vojvoda je bil izbral cesar Leopold izmed vseh najumnejšega vojvoda svojega, Evgenija Savojskega.

Posebna učenost vojaška, pazljivost v namenjanju in v izveršavanju modrih namenov, serčnost in zmérnost v prestrašnem boju, vedna preudarljivost, skerb za strah in za red, priljudnost do serčnega vojščaka, lepo ravnanje s premaganimi narodi, poslušnost, ako mu je kdo kaj svetoval, hvaležno spoznavanje zaslug, razum brez samoljubja, serčnost brez bahanja, blaga misel, vérnost v službi po dolžnosti, častiželjnost, kakoršna se pristoji vsaki imenitni glavi, in toliko da ne sinovska ljubezen do cesarja Leopolda — to so bile tega imenitnega moža pglavitne lastnosti. Nič manja ni bila njegova slava vojaška.

Po zmagi Zentski, ki je bila največa v vojskah z nevérci in prva za vojvodovanja njegovega, slulo je ime Evgenijevo od kraja do konca Evrope. Bil je junak kerščanski.

Okoli polovice februarja meseca 1701 stopili so prvi vojščaki cesarski na zemljo tirolsko. Vseh je bilo 19.800 pešcev, 12.000 pa konjikov s kakimi šestdesetimi težkimi streljali, z neizrečeno veliko množico konj in druge ropotije. Véliko zbirališče jim je bilo v Roveredi, kjer je stanovalo pogostoma po deset tisoč, po enajst tisoč vojščakov: 20. maja prišel je Evgenij sam v Roveredo. Drugega dne ogleda, kako stoji sovražnik v Chiusi in Ferrari, ter prevedi, da ne bi bilo moči dalje po navadni véliki cesti ob Adiži (Etsch).

Francozi so bili namreč prišli pod Catinatom, vojvodom izmed prvih vojvodov svojih, uže na spomlad tudi na Laško, in zaslonili cesarskim vse izhode iz planin. Ne maraje za „nobenostranske“ Benečane posedli so konec aprila meseca od „Lago d'Idrio“ do soteske Veronske vse soteske in ceste, ktere vodijo iz Tirolskega na Laško. Veseli so, da so se postavili tako dobro, in se ustijo: „Če nimajo Avstrijanci perotnic, da bi prileteli po zraku, po tleh ne pridejo dol.“ Ali stari Catinat se je zmotil ta krat, in mojster, ki je posivel na vojski, moral je videti, kako ga je prekosil na preveliko čudo vsi Evropi po pameti in po serčnosti junak, ki ni imel še štirideset let. Zakaj izprevidivši, da se po navadni cesti ob Adiži ne more prejeti, misli Evgenij berž, kako bi došel po drugem potu na Laško.

Mahom iz početka je mislil na dva pota: od Tridenta proti vzhodu po velikem ovinku Valsuganovem mimo izvirka Brentinega na Bassano in Vicenco, ali pa od Roverede proti zahodu na Mori in Torbole prek jezera Gardskega in Judikarije. Toda pokazalo se je po boljšem preudarku, da je bila oboja misel slaba. Tudi je počénjal slavni Evgenij kakor junaki starih časov rad kaj preder-

znega. Nameni se tedaj prekrčiti najkrajši pot prek mejnih planin, in si izbere za to doline in berda planinska proti zahodu od Roverede in Ale. Po prelepi krajini Roveredski tik zida prijetnega mestica dere bistrica Leno, in se iztaka šuměč v tiho vodo Adižo. Ta bistrica zbira studence po gorah, ktere delijo Tirolsko od dežele Vicentinske, in se pretaka po dveh dolinah po imenu „Terragnolo“ in „Vallarsa,* med kterima molí majhen stermec Trembelenski. Prek Ale na južnovzhodno stran čedalje više se vleče dolina Valfreddska celó do krajine planinske, in se veže gori z Vallarso. To so razun malo ravnejše doline „Terragnolske“ same sterme nehodne doline, po kterih ni bilo ondaj drugega pota, nego posamezne steze samo za planinarje, lovce in k večemu za počasne mule. Tod, misli Evgenij, da bi se dal prehod narediti, in izbere za namen svoj najmodrejši pomoček: popraševati hribovce, ki znajo te kraje. Da si pripeljati nekoliko kmetov iz ónih treh dolin, in jih izprašuje natanko, kako njihove gore stojijo, kam deržijo, kake so, in kod bi se moglo prejti. Priprosti ljudje, ki vidijo težko orožje, konje, vozove s pripravo za vojsko, neizrečeno veliko ropotije in 30.000 vojščakov, majejo s plečmi, odmajujejo z glavo; „zakaj odkar pametijo ljudje, ni samokolnica se ni prepeljala prek planin; kako bi se prepravila tolika ropotija; ne vedó, ni kako, ni kaj.“ Junaškemu vojvodu je pa zadovoléla beseda iz ust njihovih, da vendar ni ravno nemogoče prejti, češ, da naj prepusté skerb za to le njemu. Mahoma se loti posla on. Berž berž začnejo in delajo neprenehoma noč in dan tri pote: za konjike, za težko orožje in za pešce. Kakih 1000 mož odpravi Evgenij do Valfredde, kakih 2000 do Trembelena, kjer so morali delati poldrugi seženj široko cesto od Terragnola prek planine Borcole (Borkole) do Tiene za konjike in za težko orožje, — od doline Vallarse proti Schiu in Malu na Vicentinskem pa za pešce. Na veliko korist so bili Evgeniju postrežni hribovci, ki so se uganjali, kteri bo bolj pomagal prečastitljivemu junaku. Pisma pravijo, da so pomagali hribovci tako marljivo, da jim ni vergla sviloreja, ki živi skoraj sama Trident in Roveredo, tisto leto ne stotine mimo pridelka drugih let, zato ker so vsi moški ravno maja meseca, najboljšega za svilorejo, delali za Evgenija, kopaje, lamaje in streljaje mu pečine. Ker bi bilo pa vse zahman, ako bi bil izvédel kaj od tega namena sovražnik, torej je bilo Evgeniju posebno na sercu, da bi ga preslepil in napeljal na misel, da bi naši radi prešli prek Adiže ali pa prek jezera Gardskega in Judikarije. Zato je ravnal Evgenij tako: podkurjal ljudi v Val-Lagarini, v Arku, v Judikarijah

in v Val di Ledru, ki so se bili postavili po mejah uže o približevanju Francozov, z vljudno pisanimi pismi, ter jim pošiljal na pomoč obilnih kerdel, da bi čversto grabili sovražnika; v dolini Legerski, kjer so se nādali Francozi poglavitnega boja, na obeh straneh Adičinih, pa je velel, neprenehoma pote popravlјati, in uže 21. maja na vse strani močno ogledavat hoditi. S tem je opravil popolnoma to, kar je hotel. Francozi se dajo preslepiti, posedejo vsa berda Montebaldska od jezera Gardskega notri do Adiče, napravijo velike nasipe, in skličejo naglo na pomoč vojsko, ki je prihajala iz Milanskega in Mantovanskega.

Ne bi bili mogli Evgeniju bolj ugoditi. Poti za pešce in za konjike so bili uže gotovi. Nadal se je vojvoda, da jih bodo pripravili za teden dan tudi za orožje. Spravlјal se je torej na pot. Sporočil je Benečanom, da pojde vojska cesarska prijateljski in pošteno po njihovi deželi. Pekom Roveredskim je naročil, da morajo razun pekov vojaških v Saccu vsak dan za 17.000 ljudi kruha izpeči. Po vseh krajih okoli je velel za tovorjenje kruha, moke in ovsa najeti mul in samotežnic, kolikor jih morejo le dobiti. Poslednjič je napovedal, kako in kod bodo hodili.

27. dan maja meseca se je začel spomina vredni prehod Evgenijev po planinah, ki je bil res tak, da se spominja človek, prebiraje popis, nehotoma hoje Hanibalove prek planin, ki je bila Evgeniju zbog težkega orožja, kterega Hanibal ni imel, skoraj še teža.

Konjiki, nekoliko dni pozneje pa težko orožje z ropotijo vred so se pomikali po cesti na Terragnolo, prešli prek planine Borcolske in prišli prek Tiene na veliko cesto Vicentinsko. Pešci so se bili razdelili. Manjši del je stopal prek stermca Trembelenskega na pravo od dereče bistrice po straneh Vallarse do verha njenih planin. Veče kerdelo z Evgenijem pred seboj je lazilo po skalnati dolini Valfreddski na verh Breonija na Veronskem. Konjiki in pešci niso veliko terpeli prehajaje; prevažanje težkega orožja in ropotije vojaške pa je bilo od sile težavno delo — na smert veliko ljudem in živini. S plašnimi konji, ktere so vodili jezdeci peš za uzde, ni bilo moči ob stermoglavih brezdnih po neravnih potih nič opraviti, zato so morale bližnje soseske dati veliko volov, češ, da bodo po pametni in počasni hoji svoji bolj za to rabo. Po deset do dvajset parov je vlačilo le en kanon, razun tega je moralo pa pomagati še veliko kmetov in vojščakov na verveh navzgor vlačiti, navzdol pa prideržavati, da ni padel kanon v kako prepad. Pri tem se je končalo veliko ljudi in živine, posebno pa po jarkih Valfreddskih, po kterih

je bilo delo tako težavno, da so prehodili ves dan toliko da za tri ure hoda. Tako težavno so prevlekli v štirih dneh dvajset težkih kanonov, za temi pozneje pa vseh skupaj še šestdeset. Verh Breonija sta se srečala razdelka pešcev in se vtaborila prvič na Benečanskem.

Ko zvejo Francozi, da so cesarski uže na ravninah laških, niso hteli od konca sami sebi verjeti; ko se pa prepričajo, da je res, presenetijo se vsi. Od nove ceste prek planin, dasiravno je bila tako blizo, niso bili izvedeli čisto nič; zakaj med Tirolci ni bilo nobenega izdajavca, pa tudi v vsi vojski Evgenijevi ne, in to je še lepše slišati. Francozi so se nadali boja za terdno kraj Adiže. Vse križem jim zdaj hodi. Vidiijo preveliko nevarnost, da jim utegne Evgenij, ako ostanejo v Chiusi in Ferrari, pot zapreti. Ni jim drugega storiti, kot preslepljenim in osramotenim iz sotesek na plano hiteti, da ubranijo našim, ako bi hteli prek Adiže.

Evgenij je videl z lastnimi očmi, kako so bili izbegani in kako so bežali. Čakaje v taboru Breonskem dva dni težkega orožja in konjikov, ki so se mu bližali iz Vicence, gledal je Evgenij iz za dneva z gore na pravo stran Adiže, in je videl, kako se je pomanjšal tabor francozki v Rivoli. Berž po tem vidi, kako je bežala vojska sovražnikova ob Adiži in se vtaborila pri Bussolengi.

Tako — prav po Hanibalovo — prekoračivši planine moral, je pa Evgenij še ves mesec postavlja Cantinatu nasproti stati; zakaj polahko so lazili po planinah drugi vojščaki, silno težavno je bilo prevažati težko orožje, trebalo je delati hramov za živež, voziti les za mostove, manjkalo je brodov, in bilo še dosti drugih zaprek.

Deveti dan julija meseca pa moški zagrabi slavní vitez sovražnika in ga nažge do dobrega. Tudi pozneje je zmagoval preslavno, in ohranil imenu svojemu staro slavo.

46. Podonavska riba.

Spisal Matija Valjavoc (Kračmanov).

1. Rib'ca jasnooka Plavaj za valóvi Doli po Donóvi Tje do Save vtoka.	Gori do Ljubljane, Pa mi jo pozdravi.
2. Plavaj gor po Savi Na Slovenske strane	3. Dalje le po vodi Brez pomudovanja Do preljub'ga Kranja Gor po Savi brodi;

4. Pa mi ga pozdravi: Zdravo, ljubo mesto! Pa popusti cesto Dalje gor po Savi. 5. V Kokro, 'z Kokre v Bel'co Plavaj k vasi Béli Do mojè zibéli V Storž'čevo dežel'co. 6. Pa mi jo pozdravi: Zdrava bodi Bela Srečna in vesela, Drevi kakor davi. 7. Pa poglej, al sije Še jej solnce milo, Al se potemnilo, Da oblak ga krije;	8. Storžec al še koli Záplota planina Zverska domovina Ná njo gleda doli; 9. Al me kdo pogreša, Kdo po meni praša — Nihče nič ne praša, Nikdo ne pogreša. 10. Ali jaz pogrešam, Hrepenim po tebi, Pa me nočeš k sebi, Pa te le pogrešam. 11. Ribica ne hodi, Le se spet zasukaj Pa ostani tukaj V Podunajski vodi.

47. Duhovnik.

Po Francoskem poslovenil M. Cigale.

V vsaki vasi nahajamo moža, kateri brez lastne rodovine spada med rodovino vsega sveta. Kličejo ga za svedoka, za svetovavca, za opravnika v najslavesnejših prigodkih življenja; brez njega se človek ne rodi, brez njega ne mre; on sprejema človeka z materinega naročja in ga ne prepušča drugemu nego grobu; blagoslavlja in posvečuje zibelko, desko mertvaško in rakev. Temu možu, ki se ga že otročiči učé ljubiti in spoštovati, pravijo celó neznanci Oče, pred njim razkrivajo kristjani svoji iskrene izpovedi, in izlivajo najskrivnejše solzice.

On je prijatelj, dejal bi, živa previdnost vseh nesrečnih, tolažnik tarnajočih, branivec slabotnih, podpornik vdov, oče sirotek. Vse njegovo življenje posvečeno je le sreči drugih. Dokler druge še sladko spanje krepča, nastopil je uže mož ljubezni pred jutrovim zorom svoje ljudomile dela. Utolažil je siromaka, obiskal bolnika, obrisal in posušil solze nesrečniku, podučil nevednega, ukrepil slabega, v čednosti uterdil duše po viharni strasti zmotene; in ko mu v enakih dobrotljivih dejanjih mine dan, prihaja mu večer, pa ne počitek. Kadar veselje k raznoverstnim kratkočasnicam druge vabi, priteče urnih korakov nekdo k posvečenemu služabniku, rekoč:

„Kristjan umira;* bodi tudi — za kužno boleznijo; dobri pastir ne more pustiti svoje ovčice nepotolažene v poslednjih britkih trenutkih.

On je po svoji dolžnosti srednik med bogatstvom in uboštvom, na njegova vrata zdaj bogatin, zdaj revež poterkuje: bogati, da bi mu na skrivnem izročil milodar, ubožec, da bi ga prejel brez rudečice; — spada enako med vse verste društva človeškega: med niže po bornem življenju; med više po omiki, po znanostih in vzvišenih občutkih, ki jih ljudomila vera vdihuje; njegova beseda pada z višine na razum in serce kakor božje naročilo, ter se ju polaščuje s premagovavno močjo razodete vero.

Kristjanstvo je božja filozofija, pisana na dvoje; kakor povestnica v življenju in smerti Sina Božjega in kakor zapoved v visokih naukih, ki jih je On na svet prinesel. Ti dve besedi kristjanstva, zapoved in vzgled, zedinjeni sta v novem zakonu. Duhovnikova dolžnost je, imeti ga vsegdar v rokah, vsegdar pred očmi, vsegdar v sercu. Dober duhovnik je živ razklad te božje knjige.

Sicer mu prehaja življenje ali pred svetim oltarjem, ali sredi otrok, ki jih uči ponavljati katekizem, — ta priprosti zakonik najviše filozofije, to abecedo božje modrosti —, ali v prebiranju bukev, tako rekoč v družini umerlih. Proti večeru poletnega dneva, po doveršenih cérkvenih opravilih vidi se pa kakikrat z brevirjem v rokah, bodi si pred jablano svojega vertiča, bodi po stezah zelenega verhunca, kjer uživa sladki zrak iz cvetečih ravnin; — zdaj postojí, da prebere verstico svetih pesem, zdaj mu oko zadovoljno zastaja na nebu in jasnem obzorju domačega dola; — na to se verne proti vasi počasnih korakov v svetem premišljevanju stvarstva in njegovega začetnika.

Glej! to je duhovnikovo življenje in veselje; — lasje se mu polagoma posivé, roke se jamejo tresti, in oslavljeni glas njegov ne napolnuje več kakor poprej božje hiše, pa veñdar še odmeva v sercu njegove čede: umre, — kamen brez imena kaže mesto na pokopališču, kamor so ga vložili.

Glej življenje moža na veke pozabljenega! Ali le ta mož je šel počivat v večnost, kjer mu je duša že poprej živelá, dopolnivši na tem svetu svojo imenitno nalogo. Ponavljal je večni nauk, bil klep nezmérjenemu lancu vere in kreposti, in je prihodujim rodovom zapustil vero, postavo, Boga.

48. Luna in zvezde.

Spisal F. Cegnar.

Bleda luna je tožila zvezdam:
„Svitle zvezde, zlate moje hčerke!
Zlo je meni, zlo na vedne čase!
Žarko solnce me sovraži hudo,
Da si sestra sem po rojstvu njemu,
Da kraljica sem na jasnem nebu;
Le po noči pušča mi krasoto,
Le po noči, da razganjam temo;
Pa po dnevi se prevaža samo
V zlatem vozu po visokem nebu,
Ter zagrinja mene v temno krilo,
Da v obraz mi svet se ne ozira,
Da ne čudi se svitlosti moji.
Nu da nisem tužna zadolžila,
Nikdar nisem razžalila brata,
Da me tako derzno zaničuje:

Zlo je meni, zlo na vedne čase!“
Govorijo luni svitle zvezde:
„Bleda luna, ljuba naša mati!
Tiho, tiho, ne govori tako!
Da ne čuje te rumeno solnce:
Krasno te je obdarilo ono,
Vso svitlobo tebi posodilo,
Vso milobo, kar je imaš, dalo,
Za kraljico na ponočnem nebu,
Mila luna! tebe izvolilo.
Tiho, tiho, ne govori tako,
Da ne vzame ti svitlobe ono,
Te ne verže iz višave nebne.*
Umolknilo so merleče zvezde,
Obledala na višavi luna —
V zlatem vozu se pripelje solnce.

49. Sokrat pa Kriton v ječi.

Iz Platonovega Kritona poslovenil J. Šolar.

Sokrat, po krivem k smerti obsojen, je v ječi. Dva dni pred smertjo pa pride Kriton, bogat Atenec, njegov prijatelj, za rana k njemu, ter ga pregovarja, da naj po noči iz ječe ujde, češ, da to njegovi prijatelji želé, ki so tudi pripravljeni begune podkupiti, da ga ne bo nihče izdal, pa da bi sebi, svojim otrokom in svojim prijateljem krivico storil, ko bi ne ušel. Sokrat ga pa vpraša, če meni, da se sme komu krivico prizadeti ali nikomur. Kriton pa pravi da nikomur. Potlej pa pravi

Sokrat: Tako pa glej. Če pobegnem od tod, ne prepričavši srenje, (da me je po krivem k smerti obsodila), ali bom prizadejal katerim krivico in sicer tem, katerim se jo najmanj spodobi, ali ne? in ali bom storil to, kar sem obljubil, ker je po pravici, ali ne?

Kriton. Ne morem odgovoriti na to, kar me vprašaš, Sokrate ne razumem.

Sokrat. Pa tako le presodi to reč. Ko bi si jaz namenil od tod vpihati jo, ali kakor se uže more imenovati to početje, prišle bi pa srenjske postave pa srenjstvo, ter bi k meni stopivši dejale: Povej nam, Sokrate, kaj pa si se namenil storiti? ali mar s tem

dejanjem, ki se ga lotuješ, ne namerjavaš nas, postav, pokončati in vse srenje, kolikor je v tvoji moči? ali meniš, da je mogoče, da bi ne bila še k nič taka srenja, v kateri sodbe, kedar se storé, ne veljajo nič, ampak jih lahko vsak po svojem overže in v nič dé? Kaj porečem, Kritone, na to in enako? zakaj marsikaj bi kdo, posebno pa državni govornik, vedel reči, potegovaje se za tisto postavo zaničevano, ki veli, da sodbe, kedar so storjene, morajo veljati. Ali jim porečem, da mi je srenja krivica storila, pa da pravde ni prav razsodila? bom li to djal, ali kaj?

Kriton. To, bogme, o Sokrate!

Sokrat. Kaj pa, če porečejo postave: Sokrate, ali smo se bili mar tudi za to zastopili, mé in pa ti, ali le, da se more podvreči sodbam, kedar jih srenja izreče. Ko bi se jim pa čudil, da to pravijo, tedaj bi pa morebiti dejale: Nikar se ne čudi našemu govorjenju, Sokrate, nam pa odgovarjaj, kedar si uže navajen vprašanja pa odgovarjanja: No, kaj pa smo ti storile, mé pa srenja, da nas hočeš zatreti? Ali te nismo najprej mé rodile, in ali ni po nas (postavah) tvoje matere vzal tvoj oče in te na svet pripravil? povej nam, ali med nami, postavami, te, ki smo o zakonih, kaj grajaš, da nismo prave? Ne grajam vas, dejal bi. Pa te, ki so o reji in učenju otrok, po kterih si se tudi ti vzredil in omikal? ali niso prav ukazovale med nami te postave, ki so čez to postavljene, ko so velele tvojemu očetu učiti te? muzike pa gimnastike (to se pravi: dušne ino telesne omike)? Prav, dejal bi. Dobro, kedar si se pa porodil in vzredil in izučil, ali bi mogel reči najprej, da nisi naš otrok in služabnik ti in tvoji otroci? če je pa temu tako, ali meniš, da imaš ti mar enako oblast do nas, kakor mé do tebe; da je tudi tebi pripuščeno nam povračati, kar mé hočemo tebi storiti? Kaj ne, do očeta pa do gospodarja, če ga imaš kaj, nimaš take oblasti, kakor oná do tebe, tako da bi jima ne smel prizadejati tega, kar oná tebi, ne nazaj jezikati jima, če te kregata, ne tepsti ju, če te tepeta, in še več drugega takega; ali do domovine in do postav jo boš pa imel; tako da, če te mé hočemo pokončati, misleč, da bi bilo prav, prederznil se boš tudi ti, kolikor je v tvoji moči, nas, postave, pa domovino zatirati, in boš terdil, da prav ravnaš, ti, ki praviš, da se zares za krepost poteguješ? Ali si mar tako moder, da ne veš, da je domovina večega poštovanja vredna, nego mati in oče in vsi drugi predniki, in častitljivejša in svetejša in bolj v čisljih pri bogovih in pri ljudeh, kateri imajo pamet; pa da more domovino poštovati in ji bolj jenjevati in pogovarjati jo, kedar se

krega (kara), nego očeta, pa ali preučiti jo ali pa storiti, kar veli, in terpeti, če kaj preterpiti ukaže, lepo z voljo, bodi si tepenje ali vezanje, ali pa če na vojsko pošlje, kjer nam je ranjenim biti ali pa umreti; da se mora to storiti, in da je tako prav, pa da se ne sme umakniti ali pa odjenjati ali pa stanja popustiti, ampak da se mora na vojski in pred sodbo in povsod storiti, kar srenja veli in pa domovina, ali pa preučiti jo, kako je prav, sile pa ne sme prizadejati ne materi ne očetu, veliko manj nego njima pa še domovini? Kaj porečem na to, Kritone? da prav pravijo postave ali ne?

Kriton. Meni se zdi, da.

Sokrat. Glej torej, Sokrate, dejale bi blizo postave: Ali mé prav govorimo, ko terdimo, da nam misliš po krivici storiti, kar si si zdaj namenil. Mé smo te porodile, vzredile, izučile, dale smo ti vsega dobrega, česar smo mogle, tebi in drugim srenjanom, pa smo vendar oznanile in dovolile vsakemu Atencu, kteremu si bodi, kedar sam svoj postane in srenjske navade in pa nas, postave, vidi, komur mé nismo po volji, vzeti svoje in iti, kamor hoče. In nobena izmed nas, postav, vam ni na poti in ne brani, če hoče kdo iti v kako naselbino (colonia), ko bi mu mé in pa srenja ne bile po volji, ali pa če se hoče kam drugam preseliti, tudi mu ne brani iti tje, kamor hoče, s svojim. Kdor pa ostane, ko vidi, kako mé pravde razsojujemo in v drugih rečeh srenjo vladamo, ta menimo da nam je z dejanjem obljubil storiti, kar mé velimo, in kdor nas ne sluša, ta mislimo da trojo krivico dela: ker nas kot roditeljic ne sluša, niti kot rednic, in pa, ker je obljubil slušati nas, pa nas ne sluša in ne preuči, če kaj prav ne storimo, dasiravno mu na voljo puščamo, storiti, kar mé velimo, in ne ukazujemo s hudo, ampak mu na izbor dajemo, da naj nas preuči ali pa sluša, pa ne stori ničesar.

V teh krivicah pravimo, da boš tudi ti zapopaden, Sokrate, če storiš, kar si si namenil, pa še ne najmanje med Atenci ti, ampak najhuje. Ko bi jim pa jaz dejal: zakaj neki? zavernile bi me pa morebiti po pravici, da sem jim jaz med vsemi Atenci to skoraj najbolj za terdno obljubil. Dejale bi: Imamo dobre priče, da smo ti bile vseč mé in srenja; ne bil bi se ti nikdar srenje deržal bolj, nego vsi drugi Atenci, če ti ni bolj ugajala, ker nisi bil šel nikoli iz srenje, ne na božjo pot razun enkrat na Istem, ne kam drugam, drugače ne, če kam na vojsko, in tudi po kakem drugem opravku nikamor, kakor drugi ljudje; še pozelel nisi kako drugo srenjo ali pa druge postave videti, ampak dovolj smo ti bile mé in pa naša srenja. Toliko si ti nas raji imel nego druge, pa obetal si za drugo

po naše vesti se, in pa tudi otroke si rodil v naši srenji, ker ti je bila po volji. Pa še celó pri pravdi ti je bilo na voljo puščeno, tujevanje izvoliti si, ko bi bil hotel, in tedaj s srenjinim privoljenjem storiti, kar sedaj brez njene volje hočeš. Ti si pa takrat ustil se, kakor da bi ne bil nejevoljen, ko bi bilo treba umreti, in si namesto tujevanja raji smert izvolil, sedaj te pa ni tistih besedi sram, in mé, postave, nismo ti mar, ker nas skušaš ovreči in počenjaš, česar bi najporednejši sužnjik ne storil, ker nam misliš ujeti zoper pogodbe in obljuje, po katerih si nam obljubil vesti se. Najprej tedaj to povej, ali prav govorimo ali ne, ko terdimo, da si nam z dejanjem, ne pa z besedo obljubil po naše vesti se: kaj porečem na to, Kritone? jeli da bom dejal, da?

Kriton. Móral boš, o Sokrate.

Sokrat. Kaj ne, dejale bi, da torej pogodbe pa obljuje prestopaš, ki si nam jih storil ne primoran, ne preslepljen, in tudi ne prisiljen na naglem pomisliti si, ampak v sedemdesetih letih, ko ti je bilo pripuščeno od nas iti, če ti nismo bile mé po godu, in se ti obljuje niso zdele pravične. Ti pak nisi hotel iti raji ne v Lakemon, ne v Kreto, ki vedno praviš, da imata dobre postave, tudi ne v kako drugo helensko ali pa barbarsko srenjo, temoč si bil manj krat zunej srenje kakor hromci in slepci ino drugi nabogljenci; toliko je tebi srenja bolj ugajala nego družim Atencem; pa mé, postave, se ve da tudi, komu bi pa ugajala srenja brez postav? Sedaj pa nočeš biti mož beseda? Bódeš, ako nas slušaš, o Sokrate, in ne bodo se ti smejali iz srenje gredočemu.

Glej pa sedaj, če to obljubo prestopiš, in tega kaj pregrešiš, kaj dobrega boš naklonil sebi ali pa svojim prijateljem? Da se bo tvojim prijateljem taka zgodila, da bodo tudi oni mórali pobegniti in ob srenjanske pravice ali pa ob premoženje priti, blizo je udelana: ti pa najprej če greš v najbližih srenj katero, v Tebe ali pa v Megara — postave imate namreč obe dobre — prišel boš kot sovražnik nju vladarstva, o Sokrate, in kterimkoli je svoja srenja kaj v skerb, pisano te bodo gledali, misleč, da jim postave zatiraš, sodnikom boš pa to vero poterdil, tako da bodo mislili, da so te po pravici osodili; zakaj kdor postave zatira, je zlo podoben, da tudi mladenče in pa nevedne ljudi zapeljuje. Ali se boš po tem takem dobro vredenih srenj in pa najbolj rednih ljudi ogibal? če pa to storiš, bo li ti mar vredno živeti? Ali pa pojdeš vendar le k njim, in se boš prederznil pogovarjati z njimi — kaj pa, o Sokrate? ali to, kar tukaj, da se móra krepost pa pravičnost najbolj pošтовati

in pa postavna dela in postave? in meniš, da se to, kar bo Sokrat storil, ne bo nespodobno zdelo? Misliti je, da se bo. Bódeš se pa od teh krajev odrinil, pojdeš pa v Tesalijo k Kritonovim gostem, kaj ne? Ker tam je največa nerodnost in razujzdanost doma, in morebiti da te bodo radi poslušali, kako smešno da si jo iz ječe upihal, v kako obleko napravljen — ali v kožuh zavit ali pa v kaj drugega, kakor se po navadi oblačijo beguni — in pa našemljen: da si pa star dedec, ko ti je bilo le malo časa še živeti, drznil tako po nesramnem življenje oteti si ter največe postave prestopiti, ali tega pa nihče ne bo dejal? Morebiti da ne, če nikogar ne razžališ; če ga pa, bódeš pa veliko nesramnega od sebe slišal, o Sokrate. Po tem takem se boš vsem ljudem prilizoval, pa suženj jim boš, pa drugega ne nego gostil se boš v Tesaliji, kakor da bi bil na pojedino prišel v Tesalijo, kaj ne? kje bodo pa tisti pogovori od pravičnosti in druge kreposti? — Toda le zavoljo otrok hočeš živeti, da jih boš vzredil in pa izučil? kaj li mar? ali v Tesalijo jih pojdeš redit in pa učit, v tuj kraj, da jim še to nakloniš? Ali pa tega morebiti ne, toda če boš ti živ, bodo tukaj bolje rastli in pa boljše učili se, če prav tebe ne bo pri njih, jeli da? ker bodo tvoji prijatelji skerbeli za nje. Ali če boš ti v Tesaliji, bodo skerbeli za nje, če pa v Hadovi hiši, pa mar ne bodo skerbeli? Ako so kaj prida ti, ki se za tvoje prijatelje štejejo upati je, da bodo.

Ali, o Sokrate, slušaj nas tvoje rednice; in ne ceni ne otrok, ne življenja, ne česa drugega više nego pravico, da boš imel, ko v Hadovo hišo prideš, to vse odgovoriti ondejšnjim vladarjem; zakaj tako ravnanje se za te ne zdi ne tukaj bolje in pravičnejše in svetejše, pa tudi za tvojih prijateljev nobenega ne, in tudi, ko tje prideš, ne bo bolje za te. Ampak sedaj boš umerl, če umerješ po krivem obsojen, toda ne od nas, postav, ampak od ljudi: če pa umerješ po taki hudi krivici in takem povračilu, ker boš prelomil svoje obljube in pogodbe z nami, in hudo storil, katerim bi bil najmanj imel, kregale se bomo mé čez te, dokler boš živ, in naše sestre, postave v Hadovi hiši te ne bodo prijazno vzprijele, ker bodo védele, da si tudi nas skušal zatreti za svoj del. Nikar se tedaj ne daj raji Kritonu pregovoriti, nego nam.

To, ljubi moj Kritone, dobro vedi, da to se mi zdi, da slišim, kakor se koribantom zdi, da piščali slišijo, in jek teh besedí mi bobni po ušesih, ter mi ne pusti drugih slišati. Torej ti pravim, da boš zapstoj govornik, kakor se mi sedaj zdi, če kaj zoper to rečeš. Če pa le misliš kaj opraviti, pa govori.

Kriton. Nimam kaj reči zoper to, o Sokrate!

Sokrat. Pa pusti torej, Kritone, pa storiva tako, kedar je tako božja volja.

50. Bog je.

Iz Angleškega poslovenil M. Cigale.

„Brezumni je rekel v svojem sercu: Ni Boga.“

Stopi pod obok neba ponočnega, in reci, ako moreš: „Ni Boga!“ Izusti to strašno kletev, in vsaka zvezda nad teboj bode oponašala pregosto tmino tvojega razuma; slednji glas, ki plava na nočnih vetrovih, bode obžaloval tvojo globoko brezupnost in nespamet!

Ni Boga? Kdo tedaj je razgernil modri ta obok, in njegovi širini vpisal žareče čerke brezsmernosti? Kdo je upodobil zeleno zemljo z njenimi vedno tekočimi vodami in široko razprostertimi deželami in otoci? Kdo je ustanovil podstave goram? Kdo zagrinja nebo z oblaki, kdo ubira ob veršeci nevihti gromu glas, in spušča blisk, da šviga skozi tmino?

Kdo je orlu dal varno gnjezdo, kjer domuje vihar, ki mu najmočnejši ni kos; in golobu tihotno prebivališče v logu, po katerem se njegov otožni glas odmeva? Kdo je tebe naredil, o človek! s tvojo popolno lepoto uma in podobe? Kdo je storil svetlobo, koja ti toliko dobro dé, in skrivavno tmino, kakor tudi oznanovavca prvega svita jutranjih žarkov?

Bog je! Vsa natora to razglašuje s tako jasnim izrekom, da se mora razumeti. Velika ta resnica je prerazločno zapisana na obrazu vsega stvarstva; ne moreš je pregledati. Vidiš jo v nežnem zelišču, ki ravno poganja v zgodnji spomladi, vidiš v krepkem hrastu, ki je ukljuoval viharju osemdesetih zim. Čisti potočič, ki se šumljaje vijuga po mehkih tratah in zelenih dolih, in pa strašna reka Niagara, ki se zaganja v svoj grozoviti prepad, od kodar veličastno naprej dervi širino vodá proti morju, edinita se v glasu: „Bog je!“

Sliši se v pihljajočem vetriču in v bučečem viharju; v votlo donečem gromu in v majavnem potresu zemlje; razglašuje se nam, ko se nevihta temni, — ko vihar nad deželo divjá, — ko vetrovi nad našimi prebivališči tulijo, ter se na planoti žalostno pojemaje izgublajo, — in kadar žareči blisk nebo v černo zagernjeno zdaj tu, zdaj tam razsvetljuje.

Ne manj svečano je vtisnjena le ta resnica v našem duhu, v vesvoljni tihoti in v blažnem počitku natore, kadar vse miruje, podobno rahlemu dihu spéčega deteta. Nezmérjeno morje, ko

se njegova nepregledna širina pen beli, in kadar njegovi valovi vspenjaje se goram podobno naraščajo, ali kadar se mračna modrina nebnega oboka krasno na njegovih gladkih in blažno-mirnih nedrih odsvita, poterjuje ta izrek. Migljajoča zvezdica, ki svoj bliščeči žar daleč čez sežaj ljudskega očesa izliva, in veličastno solnce na nebu, — vse — vse — oznanuje vesvoljni Pervi Vzrok.

In človek, ponosni gospodar vsega stvarstva, tako prečudno narejen, — vsak člen s primérnim svojim uklepom, — vsaka mišica, kita, žila, ki opravlja svojo odločeno namembo z vso natančnostjo najpopolnejše mašine, — in, kar vse drugo presega, njegova duša, ki ji je dano vživati najbolj izbrano veselje ali prestajati najgrozovitnejše terpljenje, ki je previdena z brezsmertnimi lastnostimi in darovi, ter namenjena živeti vse neskončne veke večnosti, — vse to skupno z enim glasom razklicuje večno resnico, — da je Bitje brezkončne modrosti, ki vlada nad vsem, nerazdeljeno in najviše — izvir vsega življenja, studenec vse svetlobe, — iz kterega vse dobro izteka, in ki je središče vse blažnosti.

51. Upanje.

Spisal F. Levstik.

Lej, upanje hodi pred nami
Od rojstva, da gremo 'z sveta,
Ko tare nas teža na rami,
Nam palico v roko poda.

Kedar se nam sreča oberne,
Da megla pred nami leži,
Nebeški nam raj se odgerne,
Ko upanja luč zagori.

Oh, kolikrat te je ranila
Globoko nesreča v serce,
Al' va nje ti upa je vtila,
In bile so rane cele!

Hvaležen za razne darove
Res človek Bogu naj bi bil,
Al' vendar ni 'z roke njegove
Od upa nič boljega vžil!

52. Železna Kapla in njena okolica na spodnjem Koroškem.

Spisal O. Dular.

Ako, dragi popotnik, prideš do „Sinče vesi,“ kjer ima železnica postajo, stopiš na cesto, ktera iz Velkovca derži proti jugu. Če vprašaš ondotne prebivavce, kam ta cesta pelje, odgovorijo ti „tentr v Kaplo,“ to je proti Železni Kapli. Če potuješ naprej od Sinče vesi proti Doberli vesi, imaš na desno in levo ravnine, in tako naprej od Dobrle vesi proti Goselni vesi in od Goselne vesi proti Šitari vesi. Tu pa imaš uže na desno in levo male griče, s črnim

gojzdom obraščene, in četert ure od Doberle vesi proti jugu vidiš v ravnini zrkalu podobno „Jezero,“ kaki dve četerti ure dolgo in eno široko, in če storiš še nekoliko stopinj od Šitare vesi, prideš do neke gostilnice, „Miklavec“ po imenu. Tukaj ti svetujem se oddahniti, dobro ti bode postreženo. Če stopiš zopet na cesto, ktera te je sem pripeljala, koj si pred mostom, ki derži čez vodo (Belo), ktera priteče od Železne Kaple. Tukaj ti je pogled zapert. Pred seboj vidiš le visoke gore, ktere deržijo od vzhoda proti zahodu; dve uri od ondot v vzhodu je visoka gora „Peča,“ v zahodu pa „Obir,“ slovite zavoljo svinčene rude. Ne bom ti, dragi prijatelj, na drobno popisoval dalje vsake stezice; idi z menoj, da prideva do „plavža“ gosp. J. Kompoša, kjer svinčeno rudo topijo. Ko čez most stopiva, začne se nama dolina stiskati, in tako ozka ti je, da je komaj poleg vode za cesto prostora. Tukaj pa malo postojiva, da ti pokažem spomina vredne reči starodavnih časov in pa naravske imenitosti. Koj tje čez most se vidijo na levo nad cesto vislice, katerih dva zidana stebra še stojita, na desno sred vode na skali pa majhen stolpič za strelni prah. Ogleduj zdaj na pol razsute terdnjave starodavnih časov; kajti vidi se še dan današnji na desni, kakih šestdeset sežnjev visoko na skali „tabor,“ ktereга zid ima še kacih deset čevljev visočine. Lahko bi ga práv na drobno mero popisal, pa vem, da bi le starinarje to mikalo, večine bravcev pa ne. Na levi strani je malo manj skalovito, toda zlo sterma, in tu se nahajajo trije tabori: prvi spodnji, kakih 25 sežnjev visoko nad vodo, je okrogel in zlo zasut in zaraščen; srednji, tik spodnjega, na pol razvaljen, zasut in obraščen, je na štiri vogle; zgornji je kakih 20 sežnjev od srednjega.

Kakor zgodovina in ljudjska pravljica pripoveduje, je spodej bil zid od ene do druge strani; na tedanji poti so bila obokana vrata, ktera, podobna sedanjim cirkvenim velikim vratom, so njega dni ob napadih zapirali; zgoraj omenjeni zid je zapiral dolino. Ko je leta 1483 Turek v to dolino prihrul, so Kaplanci „Belo“ zaperli; ko se je pa Turčin v to tesnino navalil, odperli so vodo, in z višin po pečinah so skale nadnj izprožili in ga tako zmagali. Óni zid je še do novejših časov stal, na vsaki strani vrat pa en „tabor“; leta 1825, ko so cesarsko cesto tod vpravljali, poderli so ta obok z enim taborom vred, drugega pa pozneje, ko je bila cesta zopet predelana.

Ko skoz to sotesko prideš, razprostre se ti prec pogled; kmalu zagledaš, v znožji petih dolin v ravnini, prav prijeten terg: to je

Železna Kapla. Ta kraj pa se zato tako imenuje — pripoveduje govorica — ker prvi tukajšnji naselniki bili so rudokopi, ki so rudo v ondotnih gorah kopali in od „knapov“ (?) temu kraju dali ime „kapla.“ Da pa se Železna imenuje, ste zopet dve govorici: ena terdi, da so tedanji rudokopi sperva železno rudo kopali (sedaj le svinčeno kopljejo); druga pa pravi tako: ko so Turka tukaj popolnoma potolkli, je z železnim pismom obljudo poterdil, da le sem ga ne bode več. To poslednje za verjetnejše terdijo. Kje se pa to „železno“ pismo nahaja, jaz ne vem, če učeni gospodje ne vejo več.

Kazal bi ti, dragi popotnik, lahko tako naprej pot čez hribe in doline in popisaval ti male in večje cérkvice, vasi in terge; ali bojim se, da bi bravcem ne bil ta popis predolgočasen; zato preskočim marsikaj, da prideva na verh, ki se imenuje Žolepaški Verh. Malo pod verhom od Oršove nazaj proti jugu stoji cérkev sv. Lenarta. Tukaj je kaj visoko in odsolčno; sneg malokdaj pred polovico majnika odtod zbeži. Opomina vredno je, da pri ti cérkvi so na vratih nabite konjske podkove. Ljudska pravljica pripoveduje, da so te podkove turške. Gotovo je, da so njega dni od štajarske strani lesem Turki privihrali, in da jih je potem megla v Oršovske pečine zapeljala, kjer so žalostno ali tem krajem na veselje poginili. V ta spomin so pribite te podkove na cérkvene vrata, da so znamenje, da se je Turek grozil, da tudi v ti cérkvi hoče svoje konje kermiti. Nahaja se tudi železna veriga okoli in okoli cérkve. Če storiš še nekaj stopinj, v pol uri si na verhu. Tu se ti odpre zlo zlo grapast svet, Žolepah; ali če tudi tu visoko stojiš, ti je pogled zapert po visokih gorah. Tu ti stoji pred očmi proti jugu Kočna, ktera meji Kranjsko in Štajarsko od Koroškega; proti izhodu je Oršova, in skoz to grapo vidiš za pičico štajarskega polja; proti severju je Peča, in na ravnost nazaj se vidijo rehperški hribje, čez ktere se na koroško polje vidi; proti zahodu vidiš Obir, malo bolj proti jugu Košuto, ki se unkraj proti zahodu veže z Ljubeljem.

Dragi popotnik! če zapustiš ta kraj, in se poverneš zopet na cesto, ki derži od Kaple proti jugu, in potuješ naprej po dolini, ki se imenuje „Bela,“ poldruho uro od Kaple zagledaš na levi strani na skalnati steni namalanega sv. Krištofa. Tako velikanska podoba je, da meri čez 33 čevljev; leta 1861 so jo sosednji kmetje malati dali. Storiš še nekaj stopinj, in prideš do ljudske postaje pri „Skalarju;“ nekdanj je stala tam velika skala, odtod to ime zdaj. Če pa storiš še nekaj korakov, imaš pred seboj toplice, v kterih je

kisla voda, zdravilna v raznih boleznih. Te toplice je postavil leta 1821 gosp. Mihal Pesjak iz Ljubljane. Nahajajo se štirje studenci (vrelci); studenec številke 4 je zdaj najboljši za pitje.

Od toplic se cesta po stermolih vspenja, in tako v treh četertinah ure do verha dospé. Ko do verha prisopihaš, se ti unkraj razprostre lepa dolina „Jezero.“

Čeravno, dragi moj popotnik, na visokem hribu stojiš, pa je tvojim očem vendar pogled zapert. Okrog in okrog se nahajajo visoke gore; proti vzhodu je Kočna, ki meji Žolepah, Belo in Jezero; proti zahodu tikoma mali Storžec, bolj proti jugo-zahodu je mali Grintovec, ki se v zahodu s Košuto veže, proti jugu vidiš veliki gorenski Storžec.

Ako se navzdol po cesti spustiš, v pol uri prideš do ravnine; tu pod goro je ljudska postaja pri „Štulerju.“ Če storiš še nekoliko korakov, imaš pred seboj zalo cérkvico, posvečeno sv. Andreju, ktera nekoliko na griču stoji. Ljudska pravlica govori, da njega dni je tukaj jezero stalo, in da do cérkve so se v čolničih vozili. Odtod tudi temu kraju tako ime. Zdaj lahko po ravni cesti korakaš; v pol ure zagledaš na desni, zahodnji strani novo farno cérkev sv. Osvalda, ktero so pokojni knezoškof A. Slomšek leta 1855 posvetili. Kmalu se začne cesta navzdol spuščati po klancih; v pol ure prideš do pod „Loga,“ tukaj se ena pot spušča na desno, po kateri se pride čez Javornik do Teržiča; po drugi cesti pa med gorami do meje koroške in kranjske. Potem se začne Kokra, in naprej v petih urah prideš do Kranja.

Dragi popotnik! ko sem ti do zdaj naštel pote, doline, hribe, više gore, tudi nekaj vasi, hočem ti tudi povedati nekoliko o tukajšnjih prebivavcih, njih noši, vsakdanjem življenju in obertnji.

V okolici pri „Jezeru“ se noša vjema z nošo kranjsko, ravno tako tudi vsakdanje življenje; pa vendar je zdaj proti nekdanji zelo različna. Nekdaj so nosili obleko, ktero so doma pridelali, jérhaste ali iz domačega sukna narejene in platinene hlače; robcevi ali, kakor tukaj zovejo, antvole, haderce, še poznali niso. Zdaj vidiš seljaka v tuji opravi, v pavoli in svili i t. d. Ravno tako je tudi v hrani. Zavživali so čern kruh, vinca so malo pili, kave še poznali niso. Zdaj je vse drugače: kava je v vsaki hiši doma, pa vendar zemlja jim le to rodi, kar je rodila njihovim prededom. Resnica je, da časi so se zboljšali, kupčija jim več dohodkov donaša, v obertnji so tudi bolj izurjeni. Prededje so se pečali večidel le z živinorejo in poljedelstvom; veči posestniki so imeli po 15 do 18 krav, in so na

cente masla prodajali; zdaj pa večina masla v kavi utone; redili so tudi po 80 do 100 ovac: to je še pri starem. Z lesom je bila njega dni slaba kupčija; pred petdesetimi leti se je mecesново drevo okoli 20 sežnjev dolgosti in tri čevlje debelo komaj za osem grošev prodajalo. Z lesom se je kupčija zlo pospešila; leta 1841 so začeli s deskami kupčevati; od začetka se jih je prodajalo sto po 10 gold., v desetih letih je cena narastla za polovico in zdaj še više.

Čez „Jezerški Verh“ se je od nekdanj tovorilo in vozilo do današnjega dne. Tu so vozili od Kaple proti Kranju vsakoverstno blago: mecesnovne deske, jelke i t. d., od nasprotne strani pa Kranjci tako. Zdaj pa, kar se je marburško-celovska železnica odperla, je vsa druga. Tukajšnje blago gre vse le proti Sinči vesi na železnico. Brez števila ljudi si je tu svoj kruh služilo, kateri si ga zdaj ne morejo. Nam železnica ni mati, le mačeha je. Ljudje so po teh hribih pa njega dni tudi bolj naravno živeli, mehkužnosti v hrani in lišpa v obleki niso poznali, ker v tistih časih je bila obertnija podertija. Še le zdaj v novejših časih so bolj od naravne poti odstopili. Kmetski ljudje so se le za domačo potrebo z poljedelstvom in živinorejo pečali, večina teržanov so si svoj kruh že od nekdanj služili pri rudi, — zdaj je vsa druga. Do leta 1863 je bilo do 500 rudokopov v ti okolici; zdaj jih je komaj 120; svinca se je naredilo od leta 1844 do 1848 na 9.900 centov v enem letu, nekdanj pa še več. V novejšem času je jelo pešati, in dan danes se ga dobi do 800 centov na leto.

Dragi popotnik! ako bi bil ti pred 20 leti (okolo l. 1840) potoval po ti gorati okolici, videl bi bil vse s črnim gozdom obraščeno. Ali v dvajsetletni dobi je nemila sekira ljuto gospodarila v tistih gozdih; marsikteri kmet ga ima zdaj komaj za svojo potrebo; nahajajo se tudi, kateri, čeravno so lepe novce skupili za svoje premoženje, pa se niso nič kaj na višo stopnjo povzdignili. Bili so tisti časi zlati časi za okolico; prodajalo se je dosti oglja, desák; rudarstvo bilo je v dobrem stanu; živina se je tudi drago prodajala; više nad 10.000 gold. je donášalo; ali zdaj vse nekako peša; na korist ti okolici je vstala tukaj tvornica (fabrika), ktera okamnivno apno (cement) žge, in uže dve leti tukajšnjim prebivavcem nekoliko za-sluzka daje.

53. Vinska terta in oblaki.

Spisal F. Cegnar.

Na gorici rase vinska terta,
Nad gorico se podé oblaki;

Vinska terta govori oblakom:
„Oj nemili vi oblaki sivi!

Veter goni vam peroti rosne,
 V črnem nedru nosite vodico,
 S hladnim dežjem močite planjave,
 Da rumena se zori pšenica,
 In do pasa sega sočna trava;
 Bistro vodo dajete potoku,
 Da na skale pljuska z belo peno,
 In kolesa mlinske urno goni;
 Reki strugo polnite globoko,
 Da na herbtu bele barke nosi,
 In leskeče ribe v nedru hrani:
 Jaz za sušo tu umiram reva,
 Rumeni se velo moje perje,
 Suho deblo poka v vročem solncu,
 Terda perst mi korenine gloda,
 Sladki sad na černo zemljo pada;
 Vi pod nebom jadrite visokim,
 Gledate na mene iz višave,
 Pa le ene kaplje mi ne daste,
 Da odžejam se sirota žejna.
 Oj nemili, vi oblaki sivi!*
 Besedujejo oblaki sivi:
 „Oj ti terta, vinorodna terta;
 Kako térjaš ti od mene dežja,
 Ker si kriva hudih djanj brez mere:
 Ti človeku motiš bistro glavo,
 Ti z života tergaš mu obleko,
 In ogrinjaš ga s beraškim plaščem,
 Ga izganjaš iz domače hiše,
 Ter odpiraš mu prezgodno jamo.
 Kolne v solzah te nesrečna žena.
 Kolne v britkem zlu te vdova mlada,
 Kolnejo te sirotice nage,
 Sirotice nage in brez kruha;
 V tvoji kaplji, vinorodna terta!
 Marsiktero se vtopi poštenje,
 Marsiktera pogubi se duša,
 Pekel polni, in nebo se joka.
 Zori sladko grozdje v grenki solzi,

Ki se toči zarad tvoje zlobe;
 Naj škropi ti velo tvoje perje,
 Naj obliva ti razpoklo deblo,
 Naj namaka ti zemljico suho,
 Pa ne prosi dežja iz oblakov,
 O ti terta vinorodna terta!“
 Odgovarja zdaj oblakom terta:
 „Oj oblaki, vi oblaki sivi!
 Ne tožite, ne dolžite mene;
 Nisem kriva hudih djanj brez mere,
 Kriv jih človek je, ki v zlo me rabi,
 Ki brez uma in brez Boga dela,
 Ki darove lepe moje skruni.
 Kdor me vestno vživa, ta me ceni;
 Krepim žile mu in trudne ude,
 Skerb preganjam s temnega mu
 čela,
 Napolnujem serce mu z veseljem,
 Vnemam dušo mu za vsako dobro;
 Mladim lice, bistrim oko starcu,
 Pevcu v sercu zbudam zlato pesem,
 Da ponaša z njo se pozni zarod.
 Sin nebeški je izvolil mene,
 Da pričujem o ljubezni Božji
 V belih cérkvah po širokem svetu.
 Oj oblaki, vi oblaki sivi!
 Ne tožite, ne dolžite mene;
 Nisem kriva hudih djanj brez mere,
 Kriv jih človek je, ki v zlo me
 rabi,
 Ki brez uma in brez Boga dela,
 Ki darove lepe moje skruni.
 Pred sodnika v serdu bom stopila,
 Pred sodnikom ga tožila bodem,
 Ko bo prišel dan vsevoljne sodbe.“
 In obmolkne na gorici terta;
 Nad gorico se zgosté oblaki,
 Pa odprejo černo svoje nedro,
 S hladno roso porosijo terto.

54. Lipa, domače drevo.

Spisal J. pl. Kleinmayr.

(Odlomek.)

Narodna pesem naša, pravo zercalo narodovega mišljenja in čutenja, nam ne zamarja „lipice.“ Njo med vsemi drevesi naj bolj čisla, naj bolj ljubi. Mnogokrat se krasnega drevesa spominja. Če govori o lepej naravi, o poletji, misli ob enem na lipico; tako n. p. v štajerski narodnej: Ančika in Mihalek:

„Stoji mi, stoji poljece
Prelepo polje široko,
Na polji stoji lipica,
Prelepa lipa zelena.“

ali v „Drovištvu“:

„Pod lipo hladna senčica,
Pod lipo miza kamnata.“

v koroško-slovenskej:

„Tu mi stoji 'na tratice
Na trat'ci lepa lipica
Oj lepa zelena lipica.“

Ona zeleni na polji širokem, na lepej trati, pri čistem studencu, a tudi v sredi domače vasi. Ona je kras vasem in posameznim hišam.

„Na polji je zrasla lipica,
Prelepa zelena lipica;
Pod lipo stoji mizica,
Prelepa kamena mizica.“

(štaj nar. „Micka“);

a tudi v vasi jo je opazovala narodna pesem. V dokaz temu verstice ene štajerske narodne pesmice:

„Stoji, stoji Zavoglje,
Zavoglje, dolga vés,
Na sréd(i) vesi lipka
Oj lipka zelena.“

(„Potovanje“ St. Vraz)

in:

„Stoji, stoji Dolinavas
Na sréd' vasi pa lipica.“

(„Cigani.“ Ant. Janež.)

Pod lipo se zbira narod o raznih prilikah. Stanje pod lipo ugaja nežnemu hrepenenju mladostnemu. —

Tu je ob enem kraj, kamor pride možak, spočije se, preišlja. Spominja se teženj domovinskih, spominja se sanj, katere so mu bile v mladosti o „goljufivej sreči“ — in nehoté se vtopi globeje in

globeje. Njemu „svet je ném;“ v tem trenutku ga je zazibalo petje „krilatčkov,“ ki skakljajo po vejicah. Tudi njega

*Tičica je priletela,
V zelenej lipici obsedi,*

in milo prične popevljati skerbi in dela trudnemu možaku. On posluša; druga pride:

*Predrobna tica šinkovka
Usede se na lipico
Zapoje tako pesmico . . .*

Komaj prične — pojenja, kajti v daljavi čuje se moški glas:
*Kdor zaničuje
Težavni tvoj stan,
Ta nima al' serca,
Al' nima možgan.*

Pod lipo pa je bilo tudi plesišče — in tu so se razlegali mili glasovi domačega petja. Navade té narod naš še hranéva in jih sem ter tja lepo izpolnjuje; pa tudi pesem njegova se pri tej priliki spominja „rajske lipe.“ Tako v kranjski narodni pesmi „Marko“:

*Turčije v sredi glóboke
Sto,é tri lipe zélene
Pod prvo konjce vstavijo,
Na raj se berhk' opravijo;
Pod drugo raj prodavajo
Pod tretjo krogle rajajo.*

Možje starejši pa, katerim niso več gibke noge, ogledovali so si „raje,“ opazovali mladino in se spominjali boljših časov nekdanjega raja v deželi srečni, v deželi indijski, ko je bila jim lepša doba.

Deveta dežela je lipova

(Štaj. nar. „Černikos.“)

Veselje in toga, radost in žalost biva pod lipo domačo! V podnožji njenem pa je ob enem kraj večnemu počitku. Kakor je nekdam izvolila zvesta Siguna v „Parcival-u“ „tožno lipo“ za kraj svoje tihe žalosti po umerlem možu — tako tudi še diči stara pokopališča naša osamela lipo in pesem pravi:

*Pod lip'co si posteljem
Za počvanjem svojim.*

55. Oj planine!

Spisal Fr. Levce.

1. Oj planine, oj planine, Rožnate planine vé, Kinč slovenske domovine, In pa sinje vé goré, Ki ste žive skalovite Straže našega svetá, O pozdravljene bodite! Kličem tožnega sercá. 2. Kolikrat se v meni glási Radosten na vas spémín, Pred menoj versté se časi, Ki sem vžil je verh planín, Ko presrečen na višavah, Serčnega veselja vnet, Po ravninah in nižavah Pisani sem gledal svet. 3. Vsako jutro zlato zoro Sem pozdravljal prevesél In čez dan v zeleno goro Glasno žvižgal, glasno pél;	Mislil sem, da rože krasne Meni se razcvitajo, In da ptiči pesme glasne Meni le prepevajo. 4. Toda moral zapustiti Tebe sem, planinski raj! In med druge ljudi iti, Po poklicu v drugi kraj. Res, povsod se da živeti, Kdor poguma kaj imá, Pa samo v domači sveti Zemlji sreča je domá. 5. Torej moje serčne želje Vé zelene ste goré, Kjer otročje kdaj veselje Vživalo mi je sercé. Na višinah domovine, Kjer živi ves moj spomin, Oj planine, oj planine! Srečen bil bi gorski sin.

56. Pevcu kosmatih pesem.

Spisal G. Krek.

Slovenecm pojem milo kakor filomela,
Ni oda ptuja mi, neznana ne gazela,
Slavé balád me céle in romanc kerdela;
Res pevca takega še Slava ni imela,
Poglej znad Pegaza hripavega, oj brate!
Prebirati prenehaj lire strune zlate;
Mar skrij v zeleni gozd med smreke se košate:
Od tal do glave pesme tvoje so kosmate.

57. Resnica.

Spisal F. Levstik.

Kdor resnico ljubi, ušes ji ne maší;
Kdor se je pa brani, zaveže še očf.

K a z a l o.

	Stran
Pervi del	1
I. Stara slovenščina	1
II. Spomeniki brizinski	9
Drugi del	14
Nova slovenščina	14
III. Petnajsti vek	14
IV. Šestnajsti vek	16
1. Primož Trubar	16
a. Iz predgovora k „Evangeliju Sv. Matevža“	18
b. Iz Evangelija Sv. Matevža. Cap. XIX.	19
c. Iz Evangelija Sv. Lukeža. Cap. XV.	19
2. Sebastijan Krel	21
Iz postile	21
3. Jurij Dalmatin	22
a. Iz II. Mozesovih bukev. „Cap.“ 2.	23
b. Iz I. Mozesovih bukev. „Cap.“ 37. 39.	23
4. Adam Bohorič	26
V. Sedemnajsti vek	26
1. Tomaž Kren	26
Luk. 10. 30—35.	27
2. Gregor Alaxia.	27
3. Prisega iz Štajera	27
VI. Osemnajsti vek.	28
1. P. Marko Pohlin	28
2. Osvald Gutsmann	29
3. Stefan Kuzmič (Küzmič)	30
4. Jurij Japelj pa Blaž Kumerdej	31
„Djanje Sv. Apostelnov.“ XXVII. Postava	32
5. Valentin Vodnik	33
a. Popisovanje Krajske Dežele	36
b. Veršac, narviši snežnik za Triglavara	38

	Stran
c. Molitva brambovska	39
d. Skeržak	40
6. Anton Linhart	40
7. Miha Andrejaš	40
8. Leopold Volkmer	41
„Pesem od lipe“	41
VII. Devetnajsti vek	43
1. Jernej Kopitar	43
2. Matevž Ravnikar	44
a. Če v kakšino besedo. (Iz predgov. k zgodbam sv. pisma).	44
b. „Tobijovi nauki za sinu“	46
3. Janez L. Šmigoc	47
„Polsko delo“	47
4. Verban Jarnik	48
Zvezde	48
5. Valentin Stanič	49
Hvala vinske terté	49
6. France Metelko	51
a. Lev ino lisica	51
b. Gad ino belouška	52
7. Anton J. Murko	52
8. Matija Vertovec	53
a. Od pokoja in spanja	53
b. Tretja križanska vojska	54
9. France Prešeren	59
a. Nova pisarija	60
b. Verba	64
c. Memento mori!	64
10. Miha Verné	65
a. Čudo človeškega glasa	65
b. Potovanje po „izhodnem“ ali po jutrovih deželah l. 1857.	67
11. Anton M. Slomšek	68
a. Veselja dom	69
b. Lev in opica	70
12. Narodna pesem	70
Pegam pa Lambergar	70
13. Miha Kastelic	72
Natora	73
14. Jož. Žemlja	73
Samota	73
15. Ant. Žakelj (Rodoljub Ledinski)	75
Enako naključje	76
16. Peter Hicinger	76
a. Novo in staro	77
b. O slovenski zemlji	77
17. Jurij Kobe	78
Beli Kranjci	79

18. Dr. Lovro Toman	81
a. Človek brez rodoljubja	82
b. Moje pesmice	82
19. Anton Janežič	83
20. Miroslav Vilhar	84
a. Na goro	85
b. Bival na zeleni lipi („Ščinkovec“)	85
21. Simon Jenko	85
a. Zaklad	86
b. Korak v življenje	87
22. Anton Umek (Okiški)	87
Mladeneč in Vila	87
23. Valentin Orožen	89
a. Lastavici slovo	89
24. Ivan Tušek	90
„Kaj si pripovedujejo od oža“	90
25. Fr. Svetličič	91
Zvest prijatelj zdravilo življenja	91
26. Jos. Ogrinec	92
„Obrazi iz narave“	92
27. Fr. Cimperman	95
Materi	95
28. Jovan Vesel-Koseski	95
a. „Glosa“	95
b. Vojaška	96
29. Zmaj Vukotin. Pripovedka z otoka Krka. Zapisal J. Terdina	97
30. Domovju, Spisal J. Bilec	98
31. Večer, Spisal G. Krek	98
32. Bčele in njih kraljestvo. Spisal J. Navratil	98
33. Ptice sloveške prijateljice. Spisal Fr. Erjavec	102
34. Ura, Spisal F. Levstik	104
35. Kaj se nam na zvezdatem nebu kaže? Spisal F. Č. Peščenikar	105
36. Nekoliko narodnih pregovorov iz Istre. Nabral J. Volčič	108
37. Mojim pesmam. Spisal G. Krek	108
38. Vraže primorskih Slovencev. Spisal St. Kocjančič	109
39. Perva pomladnja bčela, Spisal F. Levstik	110
40. Pastirska. Spisal J. Bilec	111
41. Življenje I. Popoviča, Popisal J. Navratil	112
42. Josip Cimperman. Sonet	114
43. Terst, Popisal F. Cegnar. (Nekoliko okrajšano)	115
44. Slovó, Spisal G. Krek	121
45. Hoja Evgenijeva prek planin. Po A. Jäger-u poslovenil J. Navratil	121
46. Pođonavska riba. Spisal Matija Valjavec (Kračmanov)	125
47. Duhovnik, Po Francoskem poslovenil M. Cigale	126
48. Luna in zvezde. Spisal F. Cegnar	128
49. Sokrat pa Kriton v ječi. Iz Platonovega Kritona poslovenil J. Šolar	128
50. Bog je. Iz Angleškega poslovenil M. Cigale	133

	Stran
51. Upanje. Spisal F. Levstik	134
52. Železna Kapla in njena okolica na spodnjem Koroškem. Spisal O. Dular	134
53. Vinska terta in oblaki. Spisal F. Cegnar	139
54. Lipa, domače drevo. Spisal J. pl. Kleimayr	140
55. Oj planine! Spisal Fr. Levce	142
56. Pevcu kosmatih pesem. Spisal G. Krek	142
57. Resnica. Spisal F. Levstik	142

Popravki.

Str.		namesto:	čitaj:
5 v 14.	vr. od zdol.	„vūzda“	— vūzva (staroslovenski.)
5 „ 10.	„ od zdol.	„glagoljati“	— glagoljašti (n)
6 „ 11.	„ od zgor.	„rečej“	— rečij (n)
6 „ 17.	„ od zdol.	„glagolja“	— glagoljē (n)
6 „ 10.	„ od zdol.	„zūér“	— zvēr (n)
7 „ 12.	„ od zgor.	„krvija“	— krvija riza (n)
8 „ 2.	„ od zgor.	„baždino“	— blađino (n)
9 „ 2.	„ od zgor.	„niūat“	— ničat (n)
9 „ 13.	„ od zgor.	„vūzurajet	— vūzirajet (n)
9 „ 20.	„ od zgor.	„nībūdeštunmu“	— nabūdeštunmu (n)
28 v 1.	„ od zdol.	„knjigeh“	— knjigah.
30 „ 14.	„ od zgor.	„Oboma“	— Obema.
39 „ 16.	„ od zdol.	„jestvaril“	— je stvaril.
40 „ 8.	„ od zgor.	„Lej“	— Sej (saj).
„ „ 6. (II)	„ od zgor.	„ljubijo“	— ljub'jo.
43 „ 22.	„ od zgor.	„ki“	— in.
44 „ 1.	„ od zgor.	„živahne ga“	— živahnega.
„ „ 11.	„ od zdol.	„nekdo“	— nikdo.
47 „ 1.	„ od zgor.	„napuha“	— napuhu.
54 „ 7.	„ od zgor.	„tomu“	— temu.
59 „ 6.	„ od zgor.	„naščeovati“	— maščeovati.
66 „ 12.	„ od zgor.	„zvuk“	— zvōk.
68 „ 11.	„ od zdol.	„parobrod“	— parnik.
73 „ 16.	„ od zgor.	„Vetratū	— Vetra tū.
80 „ 10.	„ od zdol.	„hi“	— ki.
86 „ 4. (II)	„ od zdol.	„panaše“	— pa naše.
98 „ 11.	„ od zgor.	„Domovja“	— Domovju.
112 „ 2.	„ od zdol.	„najvčejo“	— serčno.
80 „ 13.	„ od zdol.	čitaj:	samo s tem razločkom, „da jih

Viničan in Metličan [okoličan] po členkih [na strani] vezeta“.

Na nekterih mestih čitaj namesto „že“ dosledno „uže.“

